

T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

JOHN RAWLS'UN HALKLARIN YASASI ÜZERİNE ELEŞTİREL
BİR DEĞERLENDİRME

MURAT İPEK

DANIŞMAN

PROF. DR. SEDAT YAZICI

BARTIN-2024

T.C.

**BARTIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI**

**JOHN RAWLS'UN HALKLARIN YASASI ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR
DEĞERLENDİRME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Murat İPEK

JÜRİ ÜYELERİ

Danışman :

Üye :

Üye :

BARTIN-2024

KABUL VE ONAY

Murat İPEK tarafından hazırlanan “JOHN RAWLS'UN HALKLARIN YASASI ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR DEĞERLENDİRME” başlıklı bu çalışma, 28.08.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :

Üye :

Üye :

Bu tezin kabulü Lisansüstü Eğitimi Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../20... tarih ve 20...../.....-..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Prof. Dr. Sedat YAZICI danışmanlığında hazırlamış olduğum “JOHN RAWLS'UN HALKLARIN YASASI ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR DEĞERLENDİRME” başlıklı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

28.08.2024

Murat İPEK

ÖN SÖZ

Akademik ve mesleki hayatımda desteklerini esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşmaya her zaman hazır olan değerli danışman hocam sayın Prof. Dr. Sedat YAZICI'ya teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca desteğini her zaman hissettiğim ve yoluma ışık tutan değerli hocam Prof. Dr. Aslı YAZICI'ya ve BARÜ Felsefe Bölümünde engin birikimlerinden faydalanma imkânı bulduğum tüm değerli hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Tüm eğitim hayatımda maddi ve manevi desteği ile her zaman yanımda olan canım annem Aynur İPEK'e ve lisansüstü eğitim hayatımı başarıyla sonlandırabilmem için desteğini hiçbir zaman esirgemeyen canım annem Sadiye SEZGİN'e gönülden teşekkürlerimi sunarım.

Varlığı bana güç veren, hayattaki en büyük şansım sevgili eşim Aslı BİLGE İPEK'e ve bu tezi yazarken birlikte büyüdüğüm canım oğlum Ayaz İPEK'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Murat İPEK

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

JOHN RAWLS'UN HALKLARIN YASASI ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR DEĞERLENDİRME

Murat İPEK

Bartın Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Felsefe Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Sedat YAZICI

Bartın-2024, sayfa: 94

John Rawls'un Halkların Yasası eseri, bir yanı ile kendisinin siyaset felsefesi külliyatını tamamlayarak bir bütünü oluşturan bir eserdir, diğer bir yanı ile uluslararası etiğin önemli kaynaklarından biri olarak görülmektedir. Bu eseri irdeleyebilmek için Rawls'un siyaset felsefesini bir bütün olarak ele alarak bu bütünün içerisinde nasıl bir zemine oturduğunu anlamak gerekmektedir. Böylece birbirini tamamlayan nitelikte bütün bir siyaset felsefesi külliyatını eleştirel olarak incelemek mümkün olacaktır. Bu doğrultuda Rawls'un ulusal siyaset felsefesi çalışmalarını gözden geçirerek bir bütün haline getirdiğini beyan ettiği Hakkaniyet Olarak Adalet eserinden başlayarak küresel siyaset felsefesini açıkladığı Halkların Yasası'na bir bütün olarak yapılacak bakışta, argümantasyonun nasıl kurulduğunu, fikirlerin birbirini destekler nitelikte olup olmadığı daha açık bir halde incelenecektir. Rawls'un uluslararası siyaset felsefesi konusunda, siyaset felsefesi görüşlerinden farklı olabilecek nitelikte bir çizgide ilerlemesi dolayısıyla uluslararası siyaset kuramında aynı başarıyı yakalayamadığı savunulmaktadır. Bu savunu kendisinin kuramı bir bütün olarak incelendiğinde ulusal kurgudan uluslararası kurguya geçiş esnasında daha dikkat çekici haldedir. Bu sonuca ancak Halkların Yasası eleştirisini yaparken onun siyaset felsefesinin tamamı göz önünde bulundurularak varılabilir.

Anahtar Kelimeler: Ahlak felsefesi, başlangıç durumu, uluslararası etik, uluslararası ilişkiler, siyaset felsefesi.

ABSTRACT

M.A. Thesis

A CRITICAL EVALUATION OF JOHN RAWLS'S LAW OF PEOPLES

Murat İPEK

Bartın University

Graduate School

Department of Philosophy

Thesis Advisor: Prof. Dr. Sedat YAZICI

Bartın-2024, pp: 94

John Rawls' The Law of Peoples is, on the one hand, a work that completes his corpus of political philosophy and forms a whole, and on the other hand, it is seen as one of the important sources of international ethics. In order to analyze this work, it is necessary to understand Rawls' political philosophy as a whole and how it is grounded within this whole. Thus, it will be possible to critically examine a whole corpus of political philosophy that complements each other. In this direction, starting from Justice as Fairness, which Rawls declares that he has revised his national political philosophy works into a whole, to The Law of Peoples, in which he explains his global political philosophy as a whole, it will be examined more clearly how the argumentation is established and whether the ideas support each other. It has been argued that Rawls did not achieve the same success in international political theory because of the fact that he took a line in international political philosophy that may have been different from his views in political philosophy. This argument is more striking when his theory is analyzed as a whole during the transition from the national to the international construct. This conclusion can only be reached by considering his entire political philosophy when criticizing the Peoples' Law.

Keywords: International ethics, international relations, initial state, moral philosophy, political philosophy.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	ii
BEYANNAME	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	x
KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ	1
2. ULUSLARARASI ETİK: KAVRAMSAL BİR ÇÖZÜMLEME	5
3. HAKKANİYET OLARAK ADALET: RAWLS'UN TEMEL KURAMI	10
3.1. Halkların Yasası'nın Hakkaniyet Olarak Adalet ile Bağı	10
3.2. Ahlakî Bakış Olarak Başlangıç Durumu ve Yararcılığın Eleştirisi	11
3.3. Hakkaniyet Olarak Adalet Teorisi	13
3.3.1. Hakkaniyet Olarak Adalet'te Temel Fikirler	14
3.3.2. Başlangıç Durumu Tasarımı	24
3.3.3. Yerel Siyaset Felsefesi Tasarımının Temel Kavramları	32
4. HALKLARIN YASASI: ULUSLARARASI SİYASETİN NORMATİF TEMELLERİ	41
4.1. İdeal Kuramın Birinci Bölümü	42
4.2. İdeal Kuramın İkinci Bölümü	50
4.3. İdeal Olmayan Kuram	57
4.4. Halkların Sınıflandırılması	65
5. RAWLS'UN ULUSLARARASI ETİĞE ETKİLERİ	68
6. BİR ULUSLARARASI ETİK KURAMI OLARAK HALKLARIN YASASI ELEŞTİRİLERİ	71
6.1. Başlangıç Durumu Fikrinin Halkların Yasasındaki Yeri	71
6.2. Halkların Yasasında Uluslararası İlişkiler Birimi Olarak Halk Kavramı	72
6.3. Halkların Yasasında Devlet Kurgusunun İncelenmesi	75
6.3.1. İki Seviyede Siyasal Sistemin Kurgulanması	78

6.3.2. Ulusal Siyaset Felsefesi Seviyesinde Kurgulanan Siyasi Sistemin	
İncelenmesi	80
6.3.3. Uluslararası Siyaset Felsefesi Seviyesinde Kurgulanan Siyasi Sistemin	
İncelenmesi	82
7. SONUÇ	86
8. KAYNAKLAR	92
9. ÖZGEÇMİŞ	94

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
No	No
4.1: Halkların sınıflandırılması	67

KISALTMALAR

HOA : Hakkaniyet Olarak Adalet

HY : Halkların Yasası

1. GİRİŞ

Uluslararası ilişkiler disiplininin sınırları içerisinde düşünen, fikir üreten, sorunlara çözüm arayan filozofların göz ardı edemedikleri bir gerçek vardır: Hayatta kalma. Devletin varlığına atıf yapan bu hayatta kalma olgusu bir toplum olarak var olmaya devam etme güdüsünü temsil eder. Bu güdünün uluslararası ilişkiler yazınında ağırlığı o kadar güçlüdür ki; disiplinin lisans eğitiminde ilk atıf yapılan Thucydides'in Peleponessos Savaşları'ndan Platon'un Devlet'ine, Maciavelli'nin Prens'inden Hobbes'un Leviathan'ına ve günümüze kadar etkisi artarak devam eder. Öyle ki, devletin hayatta kalma olgusunun şekillendirdiği realist paradigma ve onun varyantları uluslararası ilişkilerin hem akademik yazınında hem de siyasi pratiğinde rakiplerine nazaran en güçlü teori olarak varlığını korumaya devam etmektedir.

Uluslararası ilişkilerde devletlerin hayatta kalma gibi ilkel bir güdü ile hareket ettiği varsayımı düşünüldüğünde devletlerin birbirlerine karşı fiillerini ahlaki bir kaynağa dayandırma ya da dayandıramama sorunun üzerine düşünmenin gayet çetrefilli bir hal aldığı görülecektir. Bu sebeple realizm ikna edici bir teori ile karşılaşmadan aydınlanmaya kadar uluslararası ilişkilerin siyaset felsefesinde tek başına hüküm sürmüştür. Kant'ın insanlara gösterdiği ebedi barış fikri sayesinde realizmin en güçlü rakibi olan liberalizmin tohumları siyasi felsefemizde yeşermiştir. Ancak bu durum, liberalizmin erken örneklerinden olan kosmopolitanizmin, her bireyin ahlakını ortak bir kaynaktan almış olması gerektiği argümanına bağlayarak dünyayı, kabaca, tek bir siyasi/ ahlaki küre olarak hayal etmeleri bu fikirlerin uygulanabilirliğini önemli ölçüde büyük zora sokmuştur. Her ne kadar günümüzde İnsan Hakları, Birleşmiş Milletler gibi insanlık tarihinde çığır açan uygulamaların felsefi temelleri bu tohumlardan yeşermiş olsa da kozmopolitanizmin uluslararası ilişkiler düzleminde fiiliyata geçirilmesi imkânsız görünen felsefi çıktıları vardır. Bu fikirlerin gelişmesinde rol oynayan siyaset felsefesi teorisyenlerine ve politika yapıcılarına uluslararası ilişkiler özelinde ütopyacılar sıfatı yakıştırılmıştır (Cox, 2020: 13). Realist paradigmayı temsil eden bir düşünür olan Edward H. Carr'da bu yakıştırma ile fazlaca karşılaşılabilir (Carr, 2020: 54).

Realizmin ve liberalizmin "Uluslararası ilişkilerde nasıl fiillerde bulunulmalıdır?" sorusuna verdiği cevapları, yani uluslararası etik alanına giren soruların cevapları, iki uçta varlığını

korumaktadır. Bir uçta insan ahlakını uluslararası siyaset düzleminde neredeyse hiçe sayarak salt hayatta kalma kavramına yoğunlaşan realizm (Donnelly, 1992: 85); diğer uçta ise insan bireyselliğini devlet karşısında yücelterek birey-ulus devleti bağıını azaltan bir kosmopolitanizm (Held, 1995: 416) vardır. John Rawls, realist ütopya olarak adlandırdığı siyaset felsefesi kurgusunu Halkların Yasası (daha sonra HY olarak anılacaktır) kitabında açıklayarak bu “Uluslararası ilişkilerde nasıl fiillerde bulunulmalıdır?” sorusuna paradigmalardan ikisinin de vurguladığı kavramları göz önünde bulundurarak cevap verme girişiminde bulunmuştur. Bu girişimin başarı veya başarısızlığı tezin üzerinde duracağı noktalardan biridir.

Uluslararası etik kuramının temellerinin atılması John Rawls’un adalet kuramını ulusal düzeyde kurguladığı Bir Adalet Teorisi kitabıyla başlar. Onun kuramından etkilenen siyaset felsefesi düşünürlerinin Rawls’un Bir Adalet Kuramı’nı uluslararası ilişkiler düzeyinde yorumlaması (Beitz, 1979) sayesinde günümüz uluslararası etik çalışmaları canlanmıştır. Kendisi 1993 yılında HY’yi yayımladığında ise cemaatçi ya da siyaset bilimi terminolojisiyle komüniteryan uluslararası ilişkiler etiğinin çerçevesini kendi yorumu ile yeniden şekillendirmiştir.

John Rawls’un Bir Adalet Teorisi, Siyasal Liberalizm, Hakkaniyet Olarak Adalet (daha sonra HOA olarak anılacaktır) kitaplarında ulusal seviyede çizdiği adalet teorisi çağdaş siyaset felsefesi literatüründe çok güçlü bir yer kaplamakla birlikte tartışmaların da merkezi olmuştur. Ancak HY ile adalet teorisi kuramını uluslararası bağlama taşıma girişiminin çıktısı, bu tezde de tartışılacağı gibi, açık bir başarıya sahip olmadığı düşüncesindeyim. Tezin sorusu şudur ki; Rawls, HY eserinde, HOA kitabında ulusal ölçekte modellediği adalet kuramını tutarlı bir şekilde genişleterek uluslararası boyuta başarılı bir şekilde taşıyabilmiş midir?

Rawls’un siyaset felsefesini ulusal düzeyde anlayabilmek, hem uluslararası sistem hakkındaki fikirlerini irdeleyebilmek adına hem de ulusal düzeyden uluslararası düzeye geçiş eleştirel bir göz ile bakabilmek adına kritik değere sahiptir. Bu nedenle, HOA kitabının Rawls’un ulusal siyaset felsefesini modelleyen son eseri olması ve onun nihai görüşlerini açıklamakta olduğu kanısıyla, teze bu kitabı analiz ederek başlanacaktır. Bu kitapta, gerek önemli noktalarda önceki çalışmalarına atıf yapması gerekse adalet teorisinin çerçevesini tamamladığı nihai eser olması hasebiyle HY’nin kritiğine bu eserden geçiş

yapılarak başlanacaktır. Zira, HY'ye yönelik yapılacak olan “Kitabın içeriğinin felsefi argümanlar ile yeterince temellendirilmediği” eleştirisi Rawls'un önceki eserleri göz önüne alındığında daha anlamlı hale gelecektir. Çünkü, Rawls'un adalet teorisi birçok felsefe düşünürünü etkileyecek kadar güçlü bir argümantasyona sahiptir. HOA'da eşit özgürlük ilkesinin temellerini sağlam bir “başlangıç durumu” argümanına bağlayarak siyaset felsefesinde yer etmişken HY'de benzer ikna edicilikte bir argümantasyon kurabilmiş midir?

HY'nin üzerinde durduğu zemin uluslararası etik alanındadır. Uluslararası etik sınırların ötesindekilere yönelik davranışların nasıl olması gerektiğini sorgulayan normatif alandır. Günümüzde sınırlar daha belirgindir ve ulusal sınırların ötesindekilere yönelik toplumsal tavırlar karar verici ve uygulayıcı olarak devletin elindedir. Bu sebeple uluslararası ilişkilerde devletin, ahlak kuramlarının değerlerini benimseme ve bu değerler doğrultusunda fiilde bulunabilme olasılığının olup olmadığının, varsa, bu olasılığın sınırının anlaşılması gerekir. Böylece devletin uluslararası ilişkilerde, uluslararası etiğin konusu olan insan hakları, küresel ısınma, savaş hukuku, mülteci hakları gibi sorunlar hakkında verdiği kararların merkezindeki değerin anlaşılabilmesi gibi verebileceği kararların sınırı da idrak edilebilir. Ancak ve ancak böylece uluslararası ilişkiler teorilerinin tasarladığı devletin tanımı, varoluş ve ikincil amaçları, kullanabileceği araçlar, içinde var olduğu sistem analiz edildiğinde ahlak kuramlarınca insan ilişkileri için önerilen değerleri benimseyip benimseyemeyeceği, bu değerlere yönelik fiilde bulunup bulunamayacağı hakkında da yorum yapılabilir.

Giriş bölümünden sonra 2. Bölümde uluslararası etik kavramı, bu kavramın sınırları ele alınacaktır. Rawls'un görüşlerinin uluslararası etik alanında yerinin ne olduğu üzerinde de durulacaktır.

“Hakkaniyet Olarak Adalet: Rawls'un Temel Kuramı” ismi ile adlandırılacak 3. bölümde Rawls'un ulusal bağlamda ele aldığı siyaset felsefesi kurgusu analiz edilecek, HY'ye eleştirel bakış açısı sağlayabilmek amacıyla Rawls'un kavramları kullanışı ve kuramsal örgü göz önüne serilecektir. Yapılacak incelemede temel fikirler, temel kavramlar, argümantatif yapı üzerinde tek tek durularak kuramın bir araya getirilişi irdelenecektir. Rawls'un adalet teorisinin en yalın ve anlaşılır haliyle açıklandığı HOA kitabının incelemesi ile tezin sonraki bölümü gövdelendirecektir. Böylelikle Rawls'un çağdaş siyaset felsefesinde açtığı çığır

gözler önüne serilecektir. Teorisinin bir ileri safhası olarak adlandırabileceğimiz HY'ye nasıl bir temellendirme vasıtasıyla ulaşıldığını anlayabilmek için önemli bir alan oluşturacaktır.

“Halkların Yasası: Uluslararası Siyasetin Normatif Temelleri” isimli 4. bölümde Rawls'un HY'de kurguladığı uluslararası ilişkiler etiğinin kurgulanması üzerinde durulacaktır. Bu kurgu bölümler halinde incelenerek eleştiri odaklarını ortaya koyabilme fırsatı yaratması açısından çözümlenecektir.

Rawls'un HOA ve HY'de ortaya koyduğu ilkelerin uluslararası etik alanına etkileri, HOA ve HY eleştirilerinden doğan uluslararası etik fikirleri sunulacaktır. Bu tezin ana amacı olan HY eleştirilerine dayanak olan uluslararası etik yazınında faaliyet gösteren yazarların fikirlerine yer verilecektir. Bir Adalet Teorisi eseri ile okuyucularına tanıttığı başlangıç durumu fikri, Rawls'un kurguladığı adil siyasi sisteme güçlü bir temel oluşturmuştur. Başlangıç durumu fikrinden ilham alan uluslararası ilişkiler yazarları bu orijinal temayı kullanarak Rawls'un ulusal seviyede siyaset felsefesini modelleyen teorisini uluslararası seviyeye taşıma girişiminde bulunmuşlardır. HY ile Rawls'un Uluslararası siyaset felsefesini incelerken ayrıca HOA'dan yola çıkılarak geliştirilmiş uluslararası etik bakış açılarının üzerinde durulacaktır.

Sonuç bölümünden önce, HY eleştirilerini düzenlenerek bir arada sunulacak olan 6. bölümde, HY'de tartışmalı olarak görülen “başlangıç durumu fikri”, “halklar” kavramı ve “devlet” kavramının ulusal ve uluslararası bağlamda kullanımının farkları üzerinde durulacaktır. Teze 7. bölüm olan sonuç bölümünde bulguların değerlendirilmesi ile son verilecektir.

2. ULUSLARARASI ETİK: KAVRAMSAL BİR ÇÖZÜMLEME

Uluslararası etik, uluslararası ilişkiler disiplininin normatif konularının ele alındığı alanıdır. “Olması gereken nedir?” sorularını uluslararası ilişkiler disiplinine uyarlayan alandır. Uluslararası etik alanındaki tartışmaların akademik yansımaları 1970’lerin ortalarından itibaren başlamıştır ve devam etmektedir (Yalvaç ve Atatorun, 2020: 10). Devletlerin ilişkileri nihayetinde vardıkları sonuçları uluslararası topluma ve kendi vatandaşlarına açıklarken, bazen aynı olayın değerlendirmesini yaparken bile, farklı, hatta bazen birbiriyle çelişen değer sistemlerinin tanımlarına yönelik kararlara vardıklarını ve eylemlerde bulunduklarını beyan edebilmektedirler. Peki uluslararası ilişkilerin merkezinde üniversal veya birimlere (devletlere ya da vatandaşlara) özel sabit bir değer tanımı yapmak mümkün müdür? Bu sorunun cevaplanmasında, birimlerin kararlarına ve uygulamalarına yön veren ahlaki seçimlerin merkezinde olan bu değer hakkında, bireyler arası ilişkilerin odağındaki değeri sorgulamaya ve anlamaya çalışan ahlak felsefesinin kuramlarından yararlanmanın yol gösterici olacağı açıktır. Değer sorununun uluslararası ilişkiler disiplini adına cevaplanması için devletlerarası ilişkilerin hangi normlar ışığında ilerlediğini açıklayan veya bu ilişkilerin nasıl olması gerektiğini öneren uluslararası ilişkiler teorilerinin etik dayanaklarını analiz etmek ve bu analizleri, felsefenin temelde bireylerarası ilişkileri değerlendirdiği ahlak felsefesinin görüşleriyle karşılaştırmak ne kadar önemli bir yol gösterici olacaksa da bu tezin sınırlarını aşan bir sorudur. Ancak uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, siyaset felsefesi gibi birden çok disiplinin temel metinlerinden biri olan HY’nin inceleniyor olmasından dolayı etik ve uluslararası etik kavramları arasındaki ilişkileri açıklamak gerekecektir.

Rawls’un etikte kendini felsefî rakip olarak konumlandığı faydacılık kuramı, uluslararası ilişkiler disiplinindeki realizme yakındır. Bu yakınlığı tarif etmek için aradaki ilişki şu ifadeler ile kurulabilir; faydacı etikte Bentham fayda ilkesine bağlı kalarak bir teori oluşturmuştur, realist etikte ise bu fayda ilkesi toplum yararına değil de devlet yararına işleyecektir.

Faydacı etiğin Bentham fayda ilkesi “kişinin mutluluğunu artırma ya da azalma eğilimi gösteren her türlü eylem ve davranışı benimseyen ya da reddeden, başka bir ifadeyle o mutluluğu arttıracak ya da engelleyecek olan şeylerdir.” (Bentham, 2021, s. 17). Yine Bentham, fayda ilkesi üzerinde bireysel çıkar ve toplumsal çıkar ayrımı kurarak, bu ilkeyi toplumsal çıkara bağlar. Sonuç olarak toplumsal çıkara fayda ilkesi yönünden en fazla pozitif

değer sağlayan, yani toplumsal yararı arttıran seçimleri ahlaki bulan bir teori tasarlamıştır (Bentham, 2021: 18). Uluslararası ilişkilerde realist kuramın faydacılığa benzetilmesinin sebebi benzer bir toplam fayda algısına sahip olmasıdır. Ancak realizmde odak insan mutluluğu ve ona bağlı olarak toplam bireysel mutluluk değil devletin varlığı ve bekasıdır. Bireysel ve toplumsal mutluluk devletin varlığına bağlı olduğu varsayımıyla öncelik devlet kavramındadır ve hiçbir değer bunu aşacak öneme sahip olamaz (Machiavelli, 2022: 68).

Etik görüşünde faydacılığa eleştiri getiren Rawls'ı (Yazıcı, 2020: 21), uluslararası etikte HY'de açıkladığı görüşleri ışığında realizmin karşısında konumlandırmak doğru olacaktır. Ancak ileriki sayfalarda yapılacak eleştirinin ilk satırlarından itibaren, Rawls'un, realizmin temel varsayımlarını tümünden reddedip yok saymayacağını göreceğiz.

Rawls'un ahlak ve siyaset felsefesinde durduğu noktayı şu şekilde konumlandırabiliriz. Rawls, ilk döneminde etik görüşü ile insan ilişkilerinin dayanağını salt nedensellikten sıyırmak istediği gibi, HOA ve HY ile siyaset felsefesinde de aynı yolu tutmaktadır. Faydacılık kuramında bu nedensellik insan faydası odağı ile yapılmaktadır. Realizmde ise bu nedensellik güç odaklı devlet çıkarına bağlanmaktadır. Rawls HY'de iyi düzenlenmiş demokratik halkların birlikte barış içerisinde yaşama idealini bozmak isteyecek yasatanımsız devletlere karşı durabilmek için gücün önemini inkâr etmemekle birlikte insanlığın idealist yanını da korumak, aslında daha çok bu noktaya dikkat çekmek istemektedir. HY ve HOA tasarımının kurguladığı bu siyaset felsefesini bu nedenle Realist Ütopya olarak adlandırmaktadır.

İnsanların topluluklar halinde yaşamaya başlamasıyla, toplulukların iç kültürel normlarının oluşmaya başlamasının yanında bu toplulukların üyelerinin dışarıdakilere nasıl davranacağı konusunda da fikirleri belirmeye başlamış olmalıdır. Topluluk bireylerinin iç ilişkilerine nazaran dışarıdakiler ile ilişkilerinde belirgin ahlaki standart farklılıkları gösterdiği görülmektedir. Bu standartlar yardımlaşma, dostluk, eşitlik çizgilerinde ilerliyor da olabilir; yok sayma, rekabet, düşmanlık öğelerini içeriyor da olabilir. Günümüzde ise toplumların ülke sınırlarının ötesindeki birimlerle ilişkilerinin doğasını anlamlandırma çalışması uluslararası etiğin çalışma alanına girer. Bu alanın içeriği toplulukların üyelerinin, uluslararası ilişkilerin yürütücüsü olarak özellikle devletlerin, diğerlerine ve yabancılara nasıl davranması gerektiğinin ya da bu davranışlarda bir ayırım yapmanın doğru olup olmadığının incelenmesidir.

Uluslararası ilişkiler etiğini incelemek isterken iki önemli sorunun cevapları uluslararası etik kuramlarının yönünü belirlemektedir. Birincisi; sınırların ötesindekilere de içerisindekilerle kurulan ilişkilerin prensipleri doğrultusunda mı davranılmalıdır, yani “onlar” ve “biz” aynı ahlak alanında mı yaşamalıyız? Birinci soruya ne cevap verildiğine bağlı olarak ikincisi ise; bu nasıl başarılabilir? Bu sorulardan ilki, tanımı “insanların davranışlarını ve birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla oluşturulmuş eylem kuralları, normlar silsilesi ve değerler sistemi” (Cevizci, 2021, s. 13) olan ahlak kavramı ile ilgilidir. “Etik veya ahlak felsefesi, işte bu kural ve normların varsaydığı anlam ve değer dünyasını anlayıp açıklamaya yönelik ilkeler bütünüdür” (Cevizci, 2021, s. 18). Dolayısıyla ilk soru ahlak felsefesinin alanına girmektedir. “Siyaset felsefesi, en azından içinde bulunduğumuz kültür ve toplumun arka plan bilgisiyle, sahip olmamız gereken siyasal kurum türlerini tespit etmekle ilgilenir” (Goodin vd., 2016, s. 12). Dolayısıyla ikinci soru da birinci sorudaki cevapları uygulamaya alacak kurumların bilgisi ile ilgilendiğinden, siyaset felsefesi ile ilgilidir. Uluslararası etik alanına girebilmek için iki önemli kavramı daha göz ardı etmeden devam etmek gerekecektir. Az önce üzerinde durulan iki soru şu iki kavram ile incelenirse ancak uluslararası etik alanına girilebilir. Bu iki kavram uluslararası anarşi ve ahlaki çoğulculuktur (Shapcott, 2021: 330).

Öncelikle bir siyaset felsefesi düşünürü olarak nitelendirilen Rawls’un kuramını oluştururken bu kavramları göz önünde bulundurup bulundurmadığı eleştirinin odaklarından birini oluşturacaktır. Devleti bir birim olarak algılayıp algılamadığı, uluslararası ilişkileri ne denli devlet odaklı bir ortam olarak gördüğü, dolayısıyla HY’nin uluslararası anarşik ortamda var olan birimlere ne denli etki edebileceği soruları Rawls’un uluslararası anarşi koşullarındaki sorunlara nasıl çözümler sunduğuna bağlı olacaktır.

Disiplinler arası düşünsel geçişte göz önünde bulundurulması gereken kavram farklılıkları üzerinde durmak gerekmektedir. Bir uluslararası etik kuramının az önce bahsedilen uluslararası etik sorularını cevaplarken uluslararası anarşi ve ahlaki çoğulculuğa atıf yaparak cevaplamak gerekir ki uluslararası ilişkiler disiplininin gereklilikleri yerine getirilebilsin.

Ahlak felsefesi, kuramları oluştururken bireyler ve topluluklar üzerinde ahlaki çoğulculuk kavramını perspektiflerine katarak oluşturduklarından dolayı bu kavramın disiplinler arası yorumlamalarda geçiş kolaylığı sağlayacaktır. Keza uluslararası etik kuramlarından kozmopolitizm, komünütaryanizm, plüralizm ve realizmin ahlaki çoğulculuk kavramını

kullanışları açısından duruşları vardır. Yani bu kuramlar açıklamalarında farklı ahlak sistemlerinin varlığı ihtimalini göz önünde bulundurarak hazırlanmıştır. Bu kuramlar uluslararası ilişkiler disiplininin dışında ahlak felsefesi tartışmalarıyla gelişmiş ve değindiğimiz gibi 1970lerden sonra akademik çıktılarını veren uluslararası etik alanında tartışılmaya başlamıştır. Ancak diğer önemli kavram olan uluslararası anarşi üzerinde durulması gereken asıl kavram olmalıdır.

Anarşi kavramına değinmeden önce uluslararası ilişkilerde birim olarak devletin ele alınmasının gereğinin altı çizilmelidir. Uluslararası ilişkiler, “devletin dışa dönük ilişkilerinin tümü” (Dağ, 2005, s. 296) olarak tanımlanabiliyor olsa dahi, uluslararası ilişkiler bilimi, özellikle realist kuramcılarının görüşüne göre, ulus devletler arasında gerçekleşen karşılıklı etkileşim sürecini inceleyen bilim dalıdır (Arı, 2018: 116). Bu tanımlı gereği devletlerarası ilişkileri inceler ve temel aktör olarak, hatta yegâne aktör olarak devleti kabul eder. Yazın dünyasını en çok etkileyen uluslararası ilişkiler kuramlarının görüşü bu yöndedir. Örneğin; realizm, neorealizm ve liberalizm için tek aktör devlet iken; neoliberalizm için devletin yanında devlet dışı organizasyonlar da uluslararası toplumda yer alan aktörlerdir (Arı, 2018, ss. 161-164). Uluslararası ilişkilerin tanımı, uluslararası ilişkiler teorilerinin egemenliğin, dolayısıyla temsil ve fiil erkinin neyin elinde olduğuna verdiği cevap ile doğru orantılıdır. Uluslararası ilişkiler teorilerinden realizm için bu sorunun cevabı bir tabu iken, klasik liberalizmden neoliberalizme doğru geçen tarihsel süreçte sorgulanabilir hale gelmesine rağmen devletin yeri hala değişmemiştir. Devlet dışı aktörlerin sisteme dahil olduğunu savunan görüşler çok yenidir ve genel kabulü devlet dışı organizasyonların da uluslararası ilişkilerin bir parçası olabileceği yönünde değiştirmekte henüz başarılı olamamışlardır. Rawls, henüz HY’nin ilk sayfalarından devlet kavramını sorgulamakla başlayarak çok can alıcı bir noktadan konuya giriş yapmaktadır.

Devletin amacını her bir teori farklı tanımlamaktadır. Örneğin; realizme göre devletlerin amacı güç maksimizasyonu, neorealizme göre devletin amacı varlığını sürdürmek, neoliberalizme göre uluslararası iş birliğini kurmak ve sürdürmektir (Arı, 2018: 246). Bu verili amaçlar doğrultusunda fiillerine yön verebildiği açıklanan aktörlerin hangi ahlak kuramlarına uygun fiilde bulunabileceğini anlamak uluslararası etiğin alanına giren savaş etiği, insani müdahale, insan hakları, iklim krizi gibi konularda verebileceği kararların ve fiiliyata geçirebileceği uygulamaların genişliğini ve derinliğini anlamaya bizi yaklaştırır.

Neorealist düşünür Waltz uluslararası ilişkilerde anarşi kavramını şöyle açıklamaktadır:

İç siyasal yapıların sistemleri üstlük ve astlık ilişkileri içinde konumlandırılırlar. Bazılarına buyurma hakkı tanınmış; bazıları ise buyruğa uymakla yükümlü kılınmıştır. İç sistemler merkeziyetçi ve hiyerarşiktir. Uluslararası politik sistemlerin parçaları eşgüdüm ilişkileri içinde konumlanır. Şeklen, her biri diğerlerinin hepsine eşittir. Hiçbirine emretme hakkı tanınmamıştır; hiçbirisi itaatle yükümlü değildir. Uluslararası sistemler âdem-i merkeziyetçi ve anarşiktir. İç siyasal yapılar somut karşılıkları olarak devlet kurum ve kuruluşlarına sahiptir (Waltz, 2015: 112). İç siyasal yapıların tersi özelliklere sahip olarak uluslararası politika ise hükümet yokluğunda siyaset olarak adlandırılmıştır (Fox, 1959: 35).

Rawls'un HOA'da sağladığı ikna edici iç siyasal yapı önerisini uluslararası sistem düzeyinde aynı güçle oluşturup oluşturmadığı sistemler arasında değişen hiyerarşi anarşi koşullarını ne kadar göz önünde bulundurduğu ile de ilgili olacaktır.

Neorealist anarşi alanında devletlerin amacı hayatta kalmak olduğundan anarşi düşmanca sayılabilecek bir rekabet alanını temsil eder ve iş birliği ihtimali oldukça azdır. Bunun karşısında neoliberalizm aynı anarşi alanında devletlerin amacını iş birliğini ve ortak çıkarları artırmak olarak algılamış ve küreselleşmeyi bu yönüyle açıklamıştır. Klasik realizmde ise durum şöyledir:

Hobbes'tan esinlenerek yapılan realist çıkarımlarda uluslararası sistemde bir Leviathan, ya da hegemonik bir güç veya bir dünya devleti olmadığından doğa durumu ve dolayısıyla anarşi devam etmektedir. Diğer bir ifadeyle düzeni sağlayıcı bir üstün otoritenin söz konusu olmadığı uluslararası ilişkilerde çatışma, kuşku, güvensizlik ve savaş kaçınılmaz olgulardır. Bu nedenle bir toplumsal sözleşmenin olmadığı uluslararası ilişkilerde hiçbir moral veya ahlaki yükümlülüğün devletlerarası ilişkilerde istenen düzeni sağlayamayacağı düşünülmektedir. (Arı, 2018: 130)

Devletlerarası ilişkilerin mahiyetini açıklamak görevini üstlenen uluslararası ilişkiler kuramları devletlerin anarşik bir sistemde var oldukları ön kabulünde hemfikir olmuşlardır. Anarşi kavramının tanımlanmasında ufak farklılıklar olmasına rağmen yazarlar arasında kavramın temel algısı benzerlikler göstermektedir.

Devletin uluslararası ilişkilerde temel aktör olması, bu aktörlerin anarşik alanda faaliyet göstermesi, her birini oluşturan toplulukların farklı ahlaki motivler tarafından yönlendirilmesi ön kabullerinin zorunluluğu uluslararası etik alanında kuram üretme yolunda çalışan akademisyenlerin üstesinden gelmek zorunda oldukları zorluklardır.

3. HAKKANİYET OLARAK ADALET: RAWLS’UN TEMEL KURAMI

HY kitabı John Rawls’un müstakil fikirlerinden oluşan ya da başı sonu olmadan sadece uluslararası etik alanı ile ilişkilendirilebilecek bir eser değildir. HY, John Rawls’un hayatı boyunca fikir üreterek inşa ettiği siyaset felsefesi külliyatının bir parçasıdır ve onu diğer eserlerinden ayrı düşünmemek gerekir. Kendisi, “Uluslararası siyasette birimler nasıl eylemelidir?” sorgulamasını yapmadan önce, adil bir topluluğun siyaset alanının nasıl şekillendirilmesi gerektiği gibi, üzerinde durulması gereken öncü soruları cevapladıktan daha sonra uluslararası etik konularına ilişkin konular hakkında yazmıştır.

Rawls, “Nasıl adil bir siyasi sistem kurarız?” sorusunu cevapladıktan sonraki ardışık soruların götürdüğü noktada global sistemi de kurgulayarak teorisini bir sonuca bağlamak istemiş olsa gerek ki HY ile siyasi sistem çalışmalarını tamamlamıştır. Rawls külliyatının kronolojisi de bu çıkarımı desteklemektedir. Uluslararası sistemi kurgulamakta kullanılacak başlangıç noktasını ulusal bir temelden hareketle oluşturduğundan HY’yi anlamak için Rawls’un uluslararası etik felsefesinin öncülü olan fikirlerinin irdelenmesi elzemdir. Bu sebeple bu tez çalışmasında HOA incelenecektir.

3.1. Halkların Yasası’nın Hakkaniyet Olarak Adalet ile Bağı

HOA eserinin editörlüğünü yapan Erin Kelly kitabın hakkaniyet olarak adalet teorisinin tam bir yeniden açıklaması olarak nitelendirmektedir (Kelly, 2020: 12). Rawls ise önsözde Bir Adalet Teorisi’nde gördüğü temel hataları düzeltmek, 1974’ten beri yazdığı makalelerde bulunan temel fikirleri bir araya getirmek ve adalet teorisini tek bir eserde toplamak adına bu kitabı yazdığından bahsetmektedir (Rawls, 2020a: 17). Yazarın siyaset felsefesinin derli toplu bir yapıtta topladığını beyan ettiği bu kitabı ve onun referans verdiği makalelerini HY’nin felsefi evreninin temel kurgusunu oluşturduğu ön kabulünü tasdikledikten sonra incelemek tez çalışmasının daha yalın ve anlaşılır bir çizgide ilerlemesini sağlayacaktır. HY ile ilişkilendirilebilecek konu ve kavramların üzerinde daha detaylı durularak tezin asıl konusu olan HY incelemesine bir temel oluşturulma gayreti ile HOA eseri incelenecektir.

3.2. Ahlaki Bakış Olarak Başlangıç Durumu ve Yararcılığın Eleştirisi

Rawls başlangıç durumu fikrini öncelikle ahlak felsefesi ışığında şekillendirmiştir. Yararcı ahlaka rakip bir kuram geliştiren Rawls rasyonel bir başlangıç durumu tasarlayıp düşünce deneyi kurarak iki adalet ilkesine ulaşır. Bu iki adalet ilkesini temele alarak bir ahlak felsefesi ortaya koyar. Başlangıç durumu fikrini bir siyaset felsefesi teorisi olarak şekillendirmeden önce, bu fikri “Justice as Fairness” (Rawls, 1958) isimli makalesi ile ortaya koymuştur. HOA’yı yazın hayatının erken dönemlerinde bir ahlak felsefesi olarak tasarlayan Rawls, fikirlerini geliştirdikçe bunu bir siyaset felsefesi olarak meydana getirecektir. Kitabın analizine başlamadan önce HOA fikrinin ahlak felsefesi görünümünün kısaca üzerinde durmak gerekir.

Rawls, “İyi bir toplum tasarlamak için hangi adalet ilkelerini kabul etmeliyiz?” sorusunun cevabını ararken, adalet sorununun bir “başlangıç durumu” ışığında ele alınması gerektiğini söyler. Bu soruyu yanıtlamaya çalışırken, teorisini yararcılık eleştirisi üzerinden açıklamış ve ahlak felsefesi çalışmalarının, Moore’un başlattığı ve 19. yüzyılın sonuna kadar devam eden dilsel hareketten uzaklaşmasına vesile olmuştur. “İyi”yi, yararcı ahlak ilkelerindeki gibi refah kavramına değil, adil kavramına daha yakın bir kavram olarak tasarlamıştır (Yazıcı, 2020: 21).

Rawls adaleti “sosyal kurumların birçok erdeminden biri” olarak tanımlar ve adalet ilkelerini “pratiklerin ve ilkelerin tanımlanabileceği, buna göre yetki ve sorumluluğun, hak ve görevlerin verilmesini formüle eden sınırlamalar” (Rawls, 2020b, s. 114) olarak belirttiikten sonra adalet anlayışını tanımlayabilmek için iki ilke temelinde teorisini geliştirmeye devam eder. Bu ilkelere ilki “bu pratiğe katılan ya da ondan etkilenen her kişi, herkes için benzer bir özgürlükle uyumlu olan en kapsamlı eşit özgürlük hakkına sahiptir” ilkesidir; ikincisi ise şudur: “Herkesin yararına olacağını ummak makul olmadığı sürece ve atfedilen ya da onlara kazanılan durum ve görevler herkese açık olmadığı sürece eşitsizlikler keyfidir” (Rawls, 2020b, s. 115).

Temel ilkeleri belirledikten sonra Rawls bir düşünce deneyi yürütmeye başlar. Bu düşünce deneyinde bir “başlangıç durumu” söz konusudur. Bu başlangıç durumunda henüz hiçbir toplumsal norm benimsenmemiştir ve kişiler gelecekte toplumun hangi sınıfında, hangi şartlara sahip olarak hayatına devam edeceğini bilmemektedir, yani Rawls’un daha sonra

isimlendireceği hali ile, “bilinmezlik peçesi” arkasından kararlarını vereceklerdir. Bu durumda Rawls’un çıkarımı şudur ki bireyler hak ve yükümlülükleri belirlerken toplumun en az avantajlı bireylerinin refahını yükseltme niyetiyle karar vererek hakkaniyetli bir adalet sistemi üzerinde karar kılacaklardır. Rawls az önce ilkelerini belirttiğimiz adalet anlayışının hakkaniyete uygunluğunu böyle örneklendirmiştir. Bunlara uygun tesis edilecek adalet ilkelerinin yarattığı duruma da HOA ismini vermiştir.

Yararcılığa yaptığı eleştiri üzerinden teorisini geliştiren Rawls, kölelik örneğinde yararcıların yorumunu ve kendi teorisinin açıklamasını yapmıştır. Yararcılara göre kölelik adaletli bir uygulama değildir çünkü köleliğin topluma verdiği zarar bireye sağladığı yarardan daha yüksektir. Bir başka deyişle, yararcılara göre, toplumsal refahın düşmesine neden olduğundan kölelik uygulamasının adaletli olması beklenemez. Rawls’un HOA kavramı açısından bakıldığında, kölelik yine adaletsizdir ancak burada köleliğin topluma faydasına-zararına bakılmaksızın kölelik adaletsizdir. Öyle ki, köle sahibi ve köle arasında irade beyanı olmaksızın oluşan ilişki için adalet tesis edilmesi mümkün değildir. Düşünce deneyindeki gibi, birbirleri üzerinde herhangi otoritesi olmayan bireylerin karşılıklı tartışarak bir ilişkinin normlarını belirleyemediği ve karşılıklı kabul ile onaylamadığı hiçbir ilişki hakkaniyet olarak adaletli olamaz. Yani kölelik uygulaması, yararcılara göre toplumsal refahı iktisadi olarak azaltacağı nedeniyle adaletsizdir ama HOA ilkesine göre kölelik uygulaması, kölelik ilişkisinin doğası nedeniyle en baştan bu yana adaletsizdir. Rawls yararcıları bu noktada şöyle eleştirir; eğer ki farklı şartlarda kölelik uygulamasının toplumsal refahı arttırdığı kanıtlanıyorsa o zaman kölelik yararcıların adalet ilkelerine uygun mu olacaktı (Rawls, 2020b: 131)? Ona göre ahlak, faydadan çok adalet ile ilişkilidir.

Yararcılığın olgusal dünyada yaşadığımız tüm tarihsel olaylara bir cevabı vardır ve bu cevaplar rakamlarla, grafiklerle olgunun çözümlenmesinde gayet tatmin edicidir. Yararcılığın tatmin edici cevaplarını örneklendirmek için Rawls’un makalede verdiği kölelik örneğinin iktisadi analizini yapalım. Sistemde iki üretici var olduğunu varsayalım, iki üreticiden birisinin köleleri olsun (A) diğersinin olmasın (B). A işgücüne neredeyse para harcamadan üretim yaptığı için ürün fiyatlarını B’nin mal edebileceğinden daha aşağıda piyasaya sunabilecektir. B ise A ile fiyat konusunda rekabet edemeyecek ya işçilerinin ücretlerini azaltacak ya da piyasadan çekilecektir. B’nin işçileri ya işsiz kaldığından ya da ücretleri azaldığından alım güçleri düşecek, piyasadaki toplam talep düşeceğinden A’nın ürettiği mallara da talep azalacaktır. Bu durumda serbest piyasa mekanizmaları işlemeyecek

ve ekonomide daralma yaşanacaktır. Sonuç olarak kısa ve orta vadede A büyük karlar elde ederken toplumun refahı düşmüştür, uzun vadede de topyekûn toplumun refahı düşmüştür.

Yukarıdaki örnekte görüleceği gibi köleliğin herkesin refahını nasıl düşürdüğünü anlatırken ve adalet ilkelerini olguların topluma sağladığı yarar-zarar hesabı ile temellendirirken yararcılık çok güçlüdür. Ancak, Rawls'un vurgulamaya çalıştığı nokta şudur ki bütün bu faydacı açıklamalarda başka bir eksiklik vardır. Bu eksiklik şöyle örneklenebilir; varsayalım ki kişinin komşusu kendi çocuğuna şiddet uyguluyor, kişi komşusunun karşısına çıkarken şiddet gören çocuğun şiddetten etkilenen psikolojisinin gelecekte toplumun refahını olumsuz yönde etkileme ihtimalini mi düşünülmelidir? Hayır, tam da Rawls'un tasarladığı gibi, böyle bir durum karşısında kişinin zihninde Rawls'un “başlangıç durumunda” münazara eden “bilmezlik peçesini” takınmış bireylerin tartışarak en az avantajlıların yararına karar verdiklerini hayal ederken hiç de zor değildir. Böylelikle yararcılığın açıklamasındaki eksiklik Rawls sayesinde anlaşılabilir. Rawls kişilerin pratikte, ilişkilerinde adaletin hakkaniyet ilkelerini tanımlarken tam da bu açıdan bakmaları gerektiği üzerine teorisini temellendirmiştir.

3.3. Hakkaniyet Olarak Adalet Teorisi

HOA, özgürlük ve eşitlik anlayışını ele alarak demokratik kurumlar için felsefî ve ahlaki bir temel sağlamayı amaçlamaktadır. Temel fikirler arasında adil bir sosyal işbirliği sistemi olarak toplum fikri; özgür ve eşit kişiler olarak vatandaşlar; kamusal bir adalet anlayışı tarafından etkin bir şekilde düzenlenen iyi düzenlenmiş bir toplum yer alır (Rawls, 2020a: 26). “İyi düzenlenmiş toplum” fikri de HY tasarımıyla önemli bir rol oynayacaktır. Öyle ki HY’de kurgulanan küresel sistem iyi düzenlenmiş toplumlar arasındaki ilişkilerin devam ettirebilmesi için zemin hazırlama ve bu ilişkileri küresel ölçekte, iyi düzenlenmiş toplumlar haricindekiler ile hangi zeminde yürütülebileceğinin cevabı üzerinde duracaktır. Rawls’un tasarısında her iki siyaset felsefesi seviyesinde de bu zeminin en önemli unsuru iş birliği olacaktır.

Siyasal adalet anlayışındaki adalet ilkeleri, sosyal iş birliğinin adil şartlarını belirler, hak ve yükümlülüklerin paylaşılmasını düzenler. Demokratik bir toplumda vatandaşlar özgür ve eşit kişiler olarak kabul edilir. İyi düzenlenmiş bir toplum, herkesin aynı siyasal adalet anlayışını bildiği ve kabul ettiği, toplumun temel yapısının bu adalet anlayışı tarafından

şekillendiği, vatandaşların etkin bir adalet duygusuna sahip olduğu bir toplumdur (Rawls, 2020a: 30). Burada herkesin aynı adalet anlayışını kabul ettiği olgusu, herkesin aynı doktrinler ve bakış açıları tarafından yönlendirildiği ya da motive edildiği gibi anlaşılmamalıdır. Anlatılmak istenen farklı doktrinler ile hareket etme yöneliminde olan bireylerin iş birliği süreçlerinde hakkaniyeti esas almalarıdır. İleride üzerinde durulacağı üzere Rawls siyasi süreçlerin adil olması için bir tasarı sunmaktadır, HOA siyasi prosedürlerin adil işleyebilmesi için gerekli kurumların tasarlanması üzerinde durur. HOA'nın toplumsal adalet ilkeleri doğrudan kurumlara ve topluluklara uygulanır daha sonra uluslararası seviyede HY sayesinde HOA küresel ölçekte oluşur (Rawls, 2020a: 33).

3.3.1. Hakkaniyet Olarak Adalet'te Temel Fikirler

Rawls'un siyaset felsefesinin ön çalışması olarak ahlak felsefesi kuramı ile kısa bir giriş yapıldığına göre siyaset felsefesinin incelemesi üzerinde durmaya başlanılabilir. Bu bölüme Rawls'un felsefi gelişiminin son aşamasını temsil eden HOA eserinin başından sonuna bir incelemesi ile devam edilecektir. Göz önünde bulundurulmalıdır ki bu bölüm boyunca iyi düzenlenmiş bir toplumun siyasi yapısı tasarlanacak, Rawls'un siyaset felsefesi görüşüne göre "Olması gereken nedir?" sorusu cevaplanacak ve bu cevapların gerekçelendirmeleri üzerinde durulacaktır. HOA'nın içeriği bu soru ve kavramlardan oluşmaktadır.

Olması gerekenin ne olduğuna dair soru, HOA'da Rawls'un kendi sözleri ile şu şekilde detaylandırılmıştır:

Söz konusu sorun şudur; hem özgür ve eşit, hem de makul ve rasyonel olarak, (ayrıca) toplumun bütün bir ömür boyu normal ve tam işbirliği yapan üyeleri olarak düşünülen vatandaşlar arasındaki, nesilden nesile işbirliğinin hakkaniyetli şartlarını belirlemek için en kabul edilebilir siyasal adalet anlayışı hangisidir? (Rawls, 2020a: 29)

Siyaset felsefesinin, Rawls'un düşüncesine göre, amaçları bir toplumun kamusal siyasi kültüründe ayrıştırıcı siyasi çatışmaların ve düzen problemlerinin çözülme süreçlerini kapsar. Derin ihtilaflı sorunlara odaklanır ve bu derinliklerin altında yatan felsefi ve ahlaki mutabakatı ortaya çıkarmaya çalışır. Demokratik zeminde özgürlük ve eşitlik çatışması; birimlerin sosyoekonomik çıkarları, siyasi, ekonomik, sosyal teorilere ve felsefi ve ahlaki doktrinlere bağlı görüş farklılıktan kaynaklanmaktadır. Kısacası siyaset felsefesinin

amaçlarından birisi, felsefi ve ahlaki görüş ayrılıklarını daraltmak ve karşılıklı saygı temelinde toplumsal işbirliğini sürdürmektir (Rawls, 2020a: 22).

Siyaset felsefesinin diğer bir amacı, bir toplumun siyasi ve sosyal kurumlarına ilişkin anlayışının şekillenmesini sağlamaktır. Bu rolü Rawls yönlendirme olarak adlandırmaktadır. Yönlendirme işlevi, ayrıştırıcı sorunları ele almak ve farklı olaylar nedeniyle oluşan önyargıları genişletmek için ortak bir çerçeve sağlamayı amaçlar. Bu durum da uzlaşma ile ilgilidir. Siyasi toplumu adil bir iş birliği sistemi olarak tasvir ederek vatandaşların özgürlüğünü ve eşitliğini uzlaştırmayı amaçlar. Son olarak, siyaset felsefesi gerçekçi ütopyacı olarak kabul edildiğinden ve uygulanabilir siyasi olasılığın sınırlarını araştırır. Makul çoğulculuk gerçeğini kabul ederek tarihsel koşullar altında adil bir demokratik toplum olasılığını uzlaştırmaya çalışır (Rawls, 2020a: 25). Burada bahsedilen siyaset felsefesinin gerçekçi ütopyacı olması durumuna HY tasarısı üzerinde de ağırlıklı durulacaktır. Siyasi gerçekçilik yani realizm ve siyasi ütopyacılık aslında Rawls'un az önce üzerinde durduğumuz özgürlük ve eşitlik çatışması gibi birbirine son derece karşıt önermeleri içeren bakış açılarıdır. Gerçekçi ütopyacılık ise bu karşıtlıkları içerisinde barındıran siyasi toplumu makul bir zeminde buluşturabilmek için tasarlanmaktadır. Rawls siyaset felsefesi tasarımında gerçekçi ütopyacı fikirlerini gerekçelendirebildiği ölçüde başarılıdır. Diğer yandan, HOA'nın gerçekçi ütopya olması demokratik bir rejimin uygun siyasi değerlerini tam olarak gerçekleştirmesi için gerçekçi olarak uygulanabilir olan bir tasarım olması anlamında da kullanılmaktadır (Rawls, 2020a: 35).

Hakkaniyet olarak adalet, modern demokratik toplumun temel yapısına odaklanan siyasi bir adalet anlayışıdır. Kapsamlı bir doktrin değil, daha ziyade sosyal kurumların yapısına uygulanan siyasi bir kavramdır. Siyasi bir adalet anlayışının rolü siyasi sorulara yaklaşılabilecek bir düşünce çerçevesi ortaya koymaktır. Bu yapının sınırları nihayetinde bir uzlaşmaya izin verecek bir şekilde çizilmelidir (Rawls, 2020a: 34).

HOA, adil bir uzlaşma fikrini temel yapının kendisine kadar genişletmeyi amaçlasa da temel yapıda adil bir anlaşmaya varılabilecek bir bakış açısı belirlemede zorluklar bulunmaktadır. Bu zorlukları aşmak adına siyasi yapının tasarımının temeline, Rawls, başlangıç durumu olarak adlandırdığı bir kavram konumlandırır. Başlangıç durumu, temel yapı için siyasi adalet ilkeleri üzerinde adil bir anlaşma sağlamayı amaçlayan bir kavramdır. Başlangıç durumu, kendisinin koşullarından biri olan “bilmezlik peçesi” olgusu ile birlikte, tarafların

sosyal konumları, doktrinleri, etnik kökenleri, cinsiyetleri ve doğal yetkinlikleri hakkındaki bilgileri dışlayarak vatandaşların arasında adil sosyal işbirliğinin koşullarını belirlemelerini sağlayacak bir temel oluşturur (Rawls, 2020a: 38). Kitabın Türkçe çevirisinde “veil of ignorance” kavramının karşılığında “cehalet perdesi” söz öbeği tercih edilmiştir. Orijinal metinde “veil of ignorance” (Rawls, 1999) olarak kullanılan kavram karşısında direkt alıntılar haricinde “bilmezlik peçesi” çevirisi kullanılacaktır.

Toplumsal uzlaşmayı sağlayabilmek adına başlangıç durumu fikri kullanılarak toplumsal sözleşmenin genel ilkelerinin belirlenmesi sağlanır. Başlangıç durumu fikri, Rawls’un temel ilkeleri belirleyebilmek adına tasarladığı düşünce deneyidir. Başlangıç durumu, tarafların eşitlik ve özgürlük ilkelerini adil bir yöntemle, toplumsal iş birliğini sağlayacak şekilde belirlenmesi için tasarlanmıştır.

Başlangıç durumu, düşünce deneyi olarak şu koşullara uygun olarak düşünülmektedir. Bilmezlik peçesi altında bireylerin simetrik olarak eşit konumlandırıldıkları varsayılır. İş birliğine yatkın, makul bireylerin olduğu varsayılır. Bu nedenle başlangıç durumu fikri ile tasarlanacak adalet ilkelerinin belirlenmesinde bu siyasi topluluğun tarafları olan kişilerin belirli varsayımları karşılaması gerekmektedir. Toplumun temel yapısı fikrine uygun olarak özgür ve eşit bireyler bulunmaktadır. Vatandaşların eşitliği simetrik olarak konumlandırılmış ve anlaşmaya varmada eşit haklara sahip olan temsilcilerin eşitliği ile modellenir. Vatandaşlar makul gerekçelerle “iyi” anlayışlarını gözden geçirmekte ve değiştirmekte özgürdürler. Vatandaşların ahlaki kimlikleri tanımlayan siyasi ve siyasi olmayan amaçları ve taahhütleri vardır. Bu taahhütler kişinin yaşam biçimini şekillendirir ve toplumdaki amaç duygusuna katkıda bulunur. Vatandaşlar amaç ve kimlik duygularını korumak için ahlaki kimliklerinin bu yönlerini ayarlamalı ve uzlaştırmadırlar (Rawls, 2020a: 47).

Antik Yunan’dan bu yana kişi kavramı, toplumsal yaşama katılabilen, toplumsal yaşamın hak ve yükümlülüklerine saygı duyabilen kişileri ifade eder. Vatandaş; ahlaki güçleri, erdemleri, akli, çıkarımı ve yargılama gücün bünyesinde barındıran, toplumun özgür ve eşit katılımcısı olabilen kişidir (Rawls, 2020a: 49).

Bu noktada Rawls kuramını geliştirmeye devam etmeden önce ortaya koyduğu fikirler arasındaki ilişkiyi pekiştirmek için bu fikirlerin arasındaki bağlantılar üzerinde durmaktadır.

Öncelikle sosyal iş birliği fikri ve ona eşlik eden fikirler bir siyasi adalet anlayışı sağlamayabilir. Merkezdeki düzenleyici fikir, siyasi adalet anlayışı, düşünümsel denge, örtüşen görüş birliği ve özgür kamusal akıl gibi siyasi adalet fikirleri ile tutarlılıkla gerekçelendirilmelidir (Rawls, 2020a: 51).

Kamusal gerekçelendirme, makul çoğulculuğa sahip bir demokrasi için siyasi adalet anlayışı belirlemeyi amaçlar. Demokratik bir toplumun temel yapısı için, kamusal siyasi kültürün temel fikirleri açısından formüle edilmiş ahlaki bir anlayıştır. İyi düzenlenmiş bir toplumda herkes aynı adalet ilkelerini kabul eder. Kamusal gerekçelendirme vatandaşların siyasi yargılarını gerekçelendirmeleri ve anlaşmazlıkları ele almaları için ortak bir temeldir. İnançlara, gerekçelere ve değerlere başvuran kamusal akıl içerir. Kamusal gerekçelendirme bir açıklama biçimi olarak da hizmet eder. Öncüller ve sonuçlar kabul edilebilir olmadığında geçerli bir argüman kamusal gerekçelendirmenin gerisinde kalır. Kamusal gerekçelendirme, dini, felsefi veya ahlaki kapsayıcı bir doktrine ya da siyasal adalet anlayışına dayanabilir (Rawls, 2020a: 54). Ancak kapsayıcı doktrinlere dayalı bir kamusal gerekçelendirme ile üretilen ilkeler iş birliğini zedeleyici, toplumun birimlerini ayrıştırıcı nitelikte olacaktır. Kamusal gerekçelendirme, siyasal adalet anlayışına dayandığında makul bir iş birliği zemini oluşturan temel yapıyı destekleyecektir. Adalet hem kendi hem de başkalarının kanaatleri için kabul edilebilir olmalı, geniş ve genel bir dengeyi hedeflemelidir.

İyi düzenlenmiş bir toplumun asli özelliği, onun kamusal siyasal adalet anlayışının vatandaşların siyasal yargılarının birbirlerine karşı gerekçelendirmek için ortak bir zemin oluşturmasıdır; her bir vatandaş diğeriyle, herkesin adil olarak destekleyebileceği şartlarla birlikte, siyasal ve toplumsal iş birliği yapar. Kamusal gerekçelendirmenin anlamı budur (Rawls, 2020a: 52).

Amaç, özellikle hükümetin yapısı, yetkileri, çoğunluk yönteminin sınırları ve eşit vatandaşlık hakları gibi anayasal önermeleri içeren karışıklık oluşturunca anlaşmazlıkları daraltmaktır. Bu esaslar üzerinde sıkı bir mutabakat siyasi ve sosyal iş birliğini sağlar. Kamusal gerekçelendirme, demokratik sosyal iş birliğini ve vatandaşlar arasında karşılıklı saygıyı korumayı amaçlar; anayasal temellere dayanır ve anlaşmazlıkları daraltır. Siyasi liberalizm kapsamlı doktrinlerden kaçınır, çatışmaları ılımlı hale getirmek ve adil sosyal iş birliği koşullarını belirlemek için kamusal gerekçelendirmeye odaklanır. Bu kamusal temel tüm vatandaşlar tarafından desteklenebilir.

Düşünümsel denge, vatandaşların çeşitli adalet yargılarında kullanılan bir akıl kapasitesine ve adalet duygusuna sahip olduğunu öne süren bir kavramdır. Bu yargılar, bu güçlerin kullanılmasına izin veren uygun koşullar altında verilen yargılar veya kanaatler olarak kabul edilir. Bu yargılar bazen diğerlerinden farklı olabilir ve birbirleriyle çatışabilir. Düşünümsel dengeye ulaşmak için bireyler alternatif adalet anlayışlarını ve bunlar için çeşitli argümanların gücünü dikkate almalıdır. Geniş düşünümsel denge, bir kişi alternatif adalet anlayışlarını dikkatle değerlendirdiğinde ve bunlar için farklı felsefi ve siyasi nedenlerin gücünü tarttığında ortaya çıkar. Bu geniş kapsamlı düşünme ve görüş değişiklikleri, siyasi adalete daha tutarlı ve adil bir yaklaşım getirebilir (Rawls, 2020a, ss. 55-57).

İyi düzenlenmiş bir toplum, vatandaşların geniş bir düşünümsel dengeye ulaştığı ve ortak anlayışlarının karşılıklı olarak tanındığı, kamusal bir adalet anlayışı tarafından etkin bir şekilde düzenlenen bir toplumdur. Bu kavram temeldenci değildir, yani hiçbir özel siyasi adalet yargısı kamusal gerekçelendirme ağırlığına sahip değildir. HOA’da, tam düşünümsel dengede pratik amaç, gerekçeli düşünüm ile ve temeldenci olmayan yönlerle karakterize edilir. İyi düzenlenmiş bir toplumda, farklı ve karşıt kapsamlı doktrinlerden vatandaşlar aynı siyasi adalet anlayışını onaylarlar. Bu makul örtüşen görüş birliği, demokratik bir toplumun vatandaşları için mevcut olan en makul siyasi ve sosyal birlikteliğin temelidir (Rawls, 2020a: 57). HOA, makul bir örtüşen görüş birliğinin desteğini kazanmasına yardımcı olacak üç özelliğe sahiptir: Gereklilikleri toplumun temel yapısıyla sınırlıdır, kabulü belirli bir kapsamlı doktrini gerektirmez ve temel fikirleri kamusal siyasi kültürden alınmıştır. Modern demokratik toplumlardaki dini, felsefi ve ahlaki doktrinlerin çeşitliliğinin kamu kültürünün kalıcı bir özelliği olması gibi, makul çoğulculuk olgusu da demokratik toplumun kalıcı bir özelliğidir (Rawls, 2020a: 59).

Rawls’a göre, kapsamlı bir doktrine ortak bir bağlılığın ancak devlet gücünün baskıcı kullanımı ve din, felsefe ve bilimin yozlaştırılması yoluyla sürdürülebileceğini öne sürmektedir. Siyasi topluluğun sürdürülebilmesi için demokratik bir rejimin, siyasi olarak aktif vatandaşların önemli bir çoğunluğu tarafından desteklenmesi gerekir. Siyasi bir adalet anlayışı, geniş ölçüde farklı ve hatta uzlaşamayan kapsamlı doktrinler tarafından desteklenmelidir. Demokratik bir toplumun siyasi kültürü genellikle anayasal bir rejime uygun bir siyasi adalet anlayışının geliştirilebileceği temel fikirleri içerir (Rawls, 2020a: 61). Makul kişiler arasındaki makul anlaşmazlıklar, çelişkili kanıtlar, ağırlık konusundaki anlaşmazlıklar, muğlak kavramlar ve farklı normatif değerlendirmeleri içeren yargı

farklılıklarıyla ile açıklanabilir. Bu farklı yargılar tek başına, özgür demokratik kültürün kalıcı bir özelliği olan makul çoğulculuğun göstergesidir.

Rawls'un HOA eserinde bu noktaya kadar üzerinde durmak istediği kavramlara işaret etmek gerekirse; öncelikle iyi düzenlenmiş bir demokratik toplumun önemini ve hakkaniyet olarak siyasi adalet potansiyeli vurgulanmaktadır. HOA'nın, sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri ele almayı ve demokratik bir toplum için en uygun ilkeleri belirlemeyi amaçlayan demokratik bir toplum için çerçevesi savunulmaktadır. Aynı zamanda sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri etkileyen ve uygun adalet ilkelerini belirleyen temel yapının doğası ve rolü de tartışılmaktadır. Ayrıca, temel yapının siyasi ve sosyal kurumlarına uygulanan bir ahlaki değerler ailesini ifade etmeyi amaçlayan siyasi liberalizm kavramına da işaret edilmektedir. Rawls'a göre dünyanın özünde siyasi adalete ve onun iyiliğine düşman olmadığını ve gelecekte bunu başarabilecekler için bir umut vardır, bir başka deyişle HOA ilkelerinin siyasi liberalizmin benimsendiği bir toplumda adil bir siyasi yapının kurulması ideası mümkündür (Rawls, 2020a: 65).

Siyasi liberalizm, siyasi iktidarın ancak tüm vatandaşların ortak insani akıllarıyla onaylayabilecekleri bir anayasaya uygun olarak kullanıldığında meşru olduğunu savunur. Bu liberal meşruiyet ilkesi, gerekçelendirme için kamusal bir temel sağlamayı ve vatandaşlar arasında adil sosyal iş birliğini sürdürmeyi amaçlar. Temel kaygı, temel hak ve özgürlükleri belirlemek ve vatandaşların beklentilerindeki sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri düzenlemek için adalet ilkelerini belirlemektir. Buradaki fikir, eşit temel haklar, özgürlükler ve fırsatlara ilişkin kesin kanaatleri kullanarak temel yapı ile ekonomik ve sosyal eşitsizlikler için uygun bir dağıtım ilkesi belirlemektir (Rawls, 2020a: 70).

Başlangıç durumu fikri ile varılan noktada insanlar şu temel ilkeler üzerinde anlaşacaklardır:

- (1) Her kişi, tamamen yeterli eşit bir temel özgürlükler şemasında aynı vazgeçilmez hakka sahiptir; bu şema, herkes için aynı özgürlükler şemasıyla uyumludur.
- (2) Toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin iki koşulu karşılaması gerekir.
 - (2a) İlk olarak onların hakkaniyetli fırsat eşitliği koşulları altında herkese açık olan makam ve mevkilerle bağlantılı olmaları gerekir.
 - (2b) İkinci olarak, toplumun en az avantajlı üyelerine en büyük yararı sağlamaları gerekir (fark ilkesi) (Rawls, 2020a: 71).

Başlangıç durumunda görüş birliğine varılacak bu ilkeler sonrasında bu ilkelere uygun olarak tasarlanacak toplumsal ilişkiler adil bir liberal demokratik sistemin oluşmasını sağlayacaktır.

Adaletin iki ilkesinin ifadesi, tüm bireyler için eşit temel özgürlüklerin önemini ve sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin iki koşulu yerine getirmesi gerekliliğini tartışmaktadır: Hakkaniyetli fırsat eşitliği koşulları altında herkese açık makam ve mevkilere bağlı olmak ve toplumun en az avantajlı üyelerinin en büyük yararına olmak, ki bu ilke fark ilkesi olarak adlandırılmaktadır (Rawls, 2020a: 71). Adil fırsat eşitliği, doğal özgürlük sistemindeki resmi fırsat eşitliğinin kusurlarını düzeltmek için getirilmiştir. Bu düzeltme, serbest piyasa sistemine, siyasi ve hukuki kurumlara ve aile gelirine bakılmaksızın herkes için eşit eğitim fırsatının önemini vurgulamaktadır. Temel özgürlükler listesi iki şekilde hazırlanabilir: Tarihsel olarak, tarihsel rejimleri inceleyerek ve güvenli bir şekilde korunan hak ve özgürlüklerin bir listesini oluşturarak; diğeri ise, analitik olarak, özgür ve eşit kişilerin iki ahlaki gücünün yeterli gelişimi ve tam olarak kullanılması için gerekli siyasi ve sosyal koşulları sağlayan özgürlükleri göz önünde bulundurarak (Rawls, 2020a: 74).

Adaletin ilk ilkesi toplumun temel yapısına, özellikle de eşit siyasi özgürlükleri ve düşünce ve örgütlenme özgürlüğünü sağlayan anayasaya uygulanır. Temel hak ve özgürlüklerin temel niteliği ve çoğulculukta işleyen siyasi anlaşmanın önemi nedeniyle bu ilkeye öncelik verilir. Fark ilkesini içeren ikinci ilke, birinci ilkenin gerekliliklerini karşılayan arka plan kurumları düzeyinde uygulanır. Birinci ilke anayasal temelleri kapsarken, ikinci ilke adil fırsat eşitliğini ve sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin yönetilmesini gerektirir. Her iki ilke de siyasi değerleri ifade eder, ancak toplumun temel yapısının iki eşgüdümlü rolü vardır. Bunlar, vatandaşların eşit temel özgürlüklerini güvence altına almak ve sosyal ve ekonomik adaletin temelini sağlamaktır (Rawls, 2020a: 76).

Adalet ilkeleri dört aşamalı bir sırayla kabul edilir ve uygulanır. Öncelikle bilmezlik peçesinin ardındaki başlangıç durumunda adalet ilkelerinin benimsenmesi; ikinci olarak anayasa kongresi aşaması; üçüncüsü anayasanın izin verdiği kanunların yasama aşaması; son olarak yasaların uygulanma ve vatandaşlar tarafından aktif olarak takip edilmesi. Birinci ilke, eşitlik ilkesi, anayasa kongresinde anayasanın oluşturulması aşamasında, ikinci ilke, fark ilkesi ise kanunların yasaması aşamasında uygulanır. İki ilke arasındaki ayrım, farklı aşamalara uygulanmalarına, anayasal esasların belirlenmesindeki aciliyete, bunların

gerçekleştirilmesinin belirlenmesindeki kolaylığa ve esaslar üzerinde anlaşmaya dayanmaktadır. Fark ilkesi, özgür ve eşit olarak görülen vatandaşlar için en uygun eşitlik fikrinin belirlenmesi açısından önemlidir (Rawls, 2020a: 78). Dağıtıcı adalet, zaman içinde adil, etkin ve verimli bir sosyal iş birliği sistemini sürdürmek için kurumları düzenlemeye odaklanır.

Dağıtıcı adalet kavramı, toplumun zaman içinde adil bir sosyal iş birliği sistemi olduğu fikri olan adaletin temel fikri ile uyumsuz olduğu gerekçesiyle reddedilmektedir (Rawls, 2020a: 80). İyi düzenlenmiş bir toplumda, vatandaşlar sosyal kaynakları üretmek için iş birliği yapar ve bu da saf arka plan prosedürel adaleti ile sonuçlanır. Temel yapı, herkes kamu tarafından tanınan iş birliği kurallarına uyduğunda ve kuralların belirttiği talepleri yerine getirdiğinde, belirli mal dağılımlarının adil veya adaletsiz olmadığı kabul edilecek şekilde düzenlenmiştir. Arka plandaki kurumlar, hakların ortaya çıktığı adil iş birliği ortamını sağlar ve fark ilkesi, kamusal kural sistemleri olarak kurumlara uygulanır, gerekliliklerini öngörülebilir hale getirir ve vatandaşlar planlarını hazırlarken dikkate alır. HOA, dağıtıcı adalet işlevini yerine getirerek bireylerin o edim için o anda ne kazanması gerektiğine odaklanmaz; bunu yerine bireylerin siyasi alanda oluşan fiilleri hakkında doğan normların adil bir şekilde oluşturulup oluşturulmadığı ile ilgilidir. Bu kavram prosedürel adalet olgusuna karşılık gelmektedir.

Hakkaniyet olarak adalet, sosyal kurumların temel yapısına ve zaman içinde arka plandaki adaleti korumak için gereken ilkelere odaklanan bir siyasi anlayıştır. Bu yaklaşım, belirli işlemlerde doğrudan taraflara uygulanan ilkeler ve hükümler tarafından kısıtlandıkları için bireylerin ve birliklerin işlemlerine odaklanır. HOA, nesilleri veya sosyal konumları ne olursa olsun, tüm insanlar için eşit şekilde arka planda adaleti sürdürmek için gereken temel yapıya ve düzenlemelere odaklanır. Bu iş bölümü, bireylerin ve birliklerin, arka plandaki adaleti korumak için gerekli düzenlemelerin sosyal sistemin başka bir yerinde yürürlükte olduğunu bilerek, temel yapı çerçevesinde amaçlarını ilerletmelerine olanak tanır. Adalet ilkeleri, tüm özel tarihsel koşullardan ayrı olarak arka plandaki adaletin biçimini belirler ve toplumu zaman içinde devam eden adil bir iş birliği düzeni haline getirir (Rawls, 2020a, ss. 84-85).

Siyasi adaletin konusu olarak temel yapısı, vatandaşlar üzerindeki derin etkisinden kaynaklanmaktadır. Vatandaşların yaşam beklentilerindeki eşitsizliklere odaklanır ve bunlar üç tür olumsuzluktan etkilenir: Kökenlerinin sosyal sınıfı, doğal donanımları ve iyi ya da kötü

talihleri (Rawls, 2020a: 86). İyi düzenlenmiş bir toplumda, vatandaşların beklentileri bu olasılıklardan derinden etkilenir ve temel yapı bu olasılıkları belirli sosyal amaçları karşılamak için kullanır. Temel kurumlar vatandaşları kendilerini özgür ve eşit olarak tanımaları için eğitmeli ve bu siyasi adalet idealini kamusal olarak sergilemeli ve teşvik etmelidir.

Bir toplumun temel yapısı, bireylerin ahlaki güçlerini geliştirmelerini ve tam anlamıyla iş birliği yapan üyeler olmalarını sağlayan sosyal kurumları kapsayan birincil konudur. Bu yapı arka plandaki adaleti korur ve bireylerin kendilerini özgür ve eşit olarak görmelerini teşvik eder. Vatandaşların ahlaki güçlerini geliştirmeleri ve kullanmaları için gerekli sosyal koşullar ve araçlar olan birincil değerler, en az avantajlı olanlara yönelik olarak tanımlanır. Bu değerler arasında temel hak ve özgürlükler, seyahat ve meslek seçme özgürlüğü, makamların yetki ve ayrıcalıkları, gelir ve servet, ve özsaygının sosyal temelleri yer almaktadır (Rawls, 2020a: 90). Bu değerler vatandaşların ahlaki güçlerini geliştirmeleri ve hedeflerini güvenle takip etmeleri için gereklidir.

İki adalet ilkesi, vatandaşların sosyal durumlarının nesnel özellikleri olan birincil değerlerden aldıkları payları düzenleyerek temel yapıyı değerlendirir. Birincil değerler, vatandaşların eşit temel haklara sahip olduğu kurumsal gerçeği ve bu gerçeğin kamuoyu tarafından tanınması gibi özsaygının sosyal temellerine dayanır. Birincil değerlerin nesnel karakteri, vatandaşların genel mutluluğuna ya da ahlaki, örgütsel ya da kişisel ideallerine ilişkin tahminlere dayanmaz. Birincil değerler, uygulanabilir siyasi ilkeler için gerekli olan kişiler arası fikir birliği yapmak için vatandaşların üzerinde anlaşabileceği kısmi bir iyi anlayışına yöneliktir. HOA, adil bir sosyal iş birliği sistemi olarak toplumun temel fikrinden, örtüşen bir görüş birliği desteğini kazanmayı amaçlayan bir siyasi anlayış geliştirir.

Fark ilkesi hem birinci adalet ilkesi olarak eşit temel özgürlüklerin garanti altına alınmasına hem de hakkaniyetli fırsat eşitliği ilkesine tabidir. Bu ilkelerle birlikte çalışır ve her zaman bu ilkelerin karşılandığı arka plan kurumları içinde uygulanır (Rawls, 2020a: 90).

Adaletteki fark ilkesi, en az avantajlı olanların beklentilerini en üst düzeye çıkarmak için sürekli ekonomik büyümeyi gerektirmez. Bunun yerine, toplumsal malların üretilmesiyle kazanılan gelir ve servetteki farklılıkların, daha avantajlı olanların meşru beklentilerinin daha az olması durumunda, daha az avantajlı olanların beklentilerinin de daha az olacağı

şekilde olmasını gerektirir. İlke aynı zamanda mevcut eşitsizliklerin en az avantajlı olanların yararına etkin bir şekilde katkıda bulunmasını gerektirir. Toplumdaki genel refah düzeyi, insanların yaşamlarını nasıl sürdüreceklerine ilişkin kararlarına bağlıdır. Fark ilkesi, en az avantaja sahip olanların eşitliğini güvence altına almak için gereken yasal ve sosyal kurumları desteklemek için gereklidir.

HOA’da hak ediş olarak dağıtım, sosyal iş birliğinin kamusal kuralları tarafından belirlenen meşru talepler ve kazanılmış haklar temelinde gerçekleşir (Rawls, 2020a: 106). Bu beklentiler ve haklar her zaman HOA’nın iki ilkesiyle uyumlu olan kurallara dayanır. Bu ilkeler dışında, bireylerin meşru olarak neyi bekleyebilecekleri ya da neye hak kazanabilecekleri konusunda başka bir ölçüt yoktur. HOA, üç ahlaki liyakat olgusunu kabul eder: Bir kişinin karakterinin ahlaki değeri; meşru beklentiler ve haklar; ve belirli amaçlara ulaşmak için tasarlanmış bir kamu kuralları şeması tarafından belirlenen hak etme (Rawls, 2020a: 107). HOA, liyakatin yalnızca ikinci ve üçüncü fikirlerini kullanır. İyi tasarlanmış düzenlemeler, hak etme ve başarı arasındaki büyük tutarsızlıkların önlenmesine yardımcı olabilir. Rawls’a göre gelir dağılımındaki farkın çok büyük olmasının önüne iyi tasarlanmış düzenlemeler ile geçilmelidir. Çünkü hakkaniyetli bir rekabet ortamında hak edişler yakın olacaktır. Ancak hesaplanamayan faktörler nedeniyle gelirlerin çok farklılaşması durumunda daha dezavantajlı olanın lehine iyi tasarlanmış düzenlemeler yapılmalıdır.

HOA, doğal yeteneklerin dağılımındaki yerimizi hak etmediğimizi öne sürer. Bunun yerine, fark ilkesini karşılayan temel yapı, insanları kendi donanımlarını eğitip geliştirdikleri, kendilerinin ve başkalarının iyiliğine katkıda bulundukları için ödüllendirir. Kişiler arasındaki farklılıkları içeren doğal yeteneklerin dağılımı, farklı türden yeteneklerin dağılımını ve birbirlerinin tamamlayıcısı olması durumunu anlatmaktadır. Bireylerin yetenekleri farklı alanlara yöneliktir, aynı zamanda birbirlerinin tamamlayıcısıdır. Bu nedenle doğuştan gelen yeteneklerin dağılımı ortak mülk olarak sayılmalıdır (Rawls, 2020a: 110). HOA, siyaset felsefesinin işini uzlaşma olarak yapar ve daha iyi donanıma sahip olanların, donanımlarını eğitmeleri ve bunları daha az donanıma sahip olanların iyiliğine katkıda bulunacak şekilde kullanmaları koşuluyla daha fazla fayda elde etmeye teşvik edildiği bir karşılıklılık fikrini içerir (Rawls, 2020a: 112).

HOA, modern bir devletin endüstriyel ekonomisi için gerekli olan sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri ele almayı, karşılıklılık ilkesini ifade etmeyi ve siyasi adalet açısından en ciddi

eşitsizlikleri uygun bir şekilde ele almayı amaçlar (Rawls, 2020a: 113). Ayrıca, adil dağıtım ilkelerinin kamusal doğrulamaya izin veren terimlerle ifade edilmesinin ve kamusal siyasi kültür ışığında vatandaşların anlayabileceği şekilde açıklanmasının önemini vurgular. Daha önceki temel özgürlükler ve adil fırsat ilkeleriyle birlikte çalışan fark ilkesi bu beklentileri karşılayabilir. HOA, insanların bazı şeyleri farklı şekillerde hak ettiklerini inkâr etmez, ancak bu olgu karşısında uygulanması gereken bir siyasi adalet anlayışının gerekli olduğunu öne sürer. Vatandaşların özgür ve eşit olduğu fikrini benimseyen en uygun ilkeler, özgür ve eşit olarak adil bir şekilde temsil edildiklerinde vatandaşların kendileri tarafından seçilecek olanlardır.

3.3.2. Başlangıç Durumu Tasarımı

Başlangıç durumu argümanı, vatandaşların temsilcilerinin adil sosyal işbirliğini kabul etmeleri için adil koşulları ve belirli adalet ilkelerini öne sürme nedenlerine ilişkin kabul edilebilir kısıtlamaları modelleyen bir temsil aracı olarak başlangıç durumunun kurulumuna odaklanır (Rawls, 2020a: 117). Varsayımların kaydını tutmak ve bunları araştırılabilir tek bir fikirde birleştirmek gibi başka amaçlara da hizmet eder. Başlangıç durumu argümanı, ekonomi ve sosyal teorideki argümanlara benzer, ancak siyasi bir adalet anlayışı için kamusal bir temel ortaya çıkarmayı amaçlar (Rawls, 2020a: 118). Taraflar, özgür ve eşit vatandaşların rasyonel temsilcilerini nasıl modellemek istediklerine göre tanımlanır ve onlara makul koşullar dayatılır. Bu koşullara tarafların bilgilerinin bilmezlik peçesi dolayısıyla sınırlı olması da dahildir. Özgür ve eşit kişilerin kendilerinin dışında gelişen olgular hakkında ilkeler ürettikten sonra kendilerine de o ilkelerin uygulanacağını bilmeleri adil bir sistem kurgulamalarını sağlayacaktır. Burada Rawls, adalet ilkelerinin belirlenmesinde Kant'ın koşulsuz buyruk tasarımına uygun bir düşünce deneyi planlamakta, pratik aklın gerekliliklerini öne sürmektedir (Rawls, 2020a: 119).

Rawls, modern demokratik toplumların koşullarına odaklanarak taraflar için siyasi adalet ilkelerinin ana hatlarını şöyle çizmektedir. Taraflar liste haline getirdikleri ilkeler üzerinde anlaşmaları gerekir. Bu ilkeler başlangıç durumunun koşullarından çıkarılamaz. Ortaya konulan ilkelerin adil olup olmadığını belirlemede kullanılır. Başlangıç durumu ideası ilkelerin belirlenmesinden çok seçilmesine hizmet eder (Rawls, 2020a: 120). Bu yönüyle Rawls'un HOA'sı Kant'ın pratik aklından ayrılır. Çünkü Kant, Pratik Aklın Eleştirisi'nde

ahlak yasasının belirlenmesini ve çeşitli olgular karşısında ahlak yasasının bireyleri nasıl buyruklara yönlendirdiğini açıklar (Kant, 1999).

Üzerinde anlaşmaya varılan adalet ilkeleri belirli bir listeden seçilir ve liberteryen adalet ilkeleri gibi bazı ilkeler listede yer almıyorsa, bunların eklenmesi gerekir (Rawls, 2020a: 120). Siyaset felsefesi kuramı olması bakımından HOA hangi kapsamlı doktrinin “iyi”sinin daha üstün olduğu üzerinde durmaz ya da hangi iyi anlayışının doğru olup olmadığı hususunda fikir belirtmez. Makul çoğulculuk çerçevesinde iş birliği şartlarını sağlayabilmek adına siyasi zemin hazırlama yolunda ilerler.

Başlangıç durumu, sosyal iş birliği için adil koşulları ve adalet ilkelerini savunmak için makul kısıtlamalar getiren bir temsil aracıdır (Rawls, 2020a: 123). Tarafların ilkeleri genel bir bakış açısıyla, vatandaşlar tarafından tanınmasının sonuçlarını göz önünde bulundurarak değerlendirmelerini gerektirir. Bilmezlik peçesi, tarafları toplum hakkında aynı genel gerçekler ve bilgilerle sınırlandırarak oybirliğiyle bir anlaşma sağlar. Bu pozisyon, eşitlik ve hakkaniyetin temel ilkesine temel sağlar. Tarafların rasyonel oldukları, nihai amaçlarını tutarlı bir şekilde sıralayabildikleri ve ilkeler tarafından yönlendirildikleri varsayılır. Ancak, kıskançlık veya risk ve belirsizlikten kaçınma gibi özel psikolojilerden etkilenmezler. Temsil ettikleri kişilerin iyiliğini güvence altına almaya çalıştıkları için ilkelerin seçimi bu psikolojilerden etkilenmemelidir. Bireylerin temel çıkarlarını güvence altına alan ve kıskançlık ya da belirsizlikten kaçınma eğilimlerini önleyen ilkelere odaklanarak, bireyler için siyasi bir adalet anlayışı oluşturulabilir. Tartışma, iyi düzenlenmiş bir toplumda vatandaşların adalet psikolojisine ve temel yapı için siyasi adalet ilkelerine odaklanan iki bölüme ayrılmıştır. Tarafların sosyal teori ve insan psikolojisi hakkındaki genel bilgileri, vatandaşların ortak aklı için erişilebilir olması gereken adalet ilkelerini belirlemek için kullanılır. Meşruiyet ilkesi, istikrar için çalışan güçleri güçlendirebilecek ve vatandaşların bakış açılarının daha derinlemesine anlaşılmasını sağlayabilecek makul kapsamlı doktrinlerin kamu aklına girmesine izin verir. Bununla birlikte, nezaket yükümlülüğü, tarafların yasama ve kamu politikalarına ilişkin iddialarını kamusal nedenler veya siyasi adalet anlayışının kapsadığı siyasi değerler açısından ortaya koymalarını gerektirir (Rawls, 2020a: 127).

Kamusal akıl, vatandaşlar arasında eşit siyasi güç sağlamayı amaçlayan, anayasal esaslar ve temel adalet meseleleri hakkındaki siyasi görüşlerini kamuya açık bir şekilde onaylamalarına

izin veren bir kavramdır. Bu siyasi meşruiyet ilkesi, adaletin adil olması için elzemdir. Kamusal akıl iki tür siyasi değere dayanır: Eşit siyasi ve sivil özgürlüğü içeren siyasi adalet ve özgür ve kamusal sorgulama, makuliyet ve adil fikirliliğe odaklanan kamusal akıl. Kamusal akıl, eşit vatandaşların birbirlerine kurallar dayatması için uygunken, kamusal olmayan akıl bireylere ve derneklere kararlarını siyasi adalet sınırları içinde vermelerinde rehberlik eder (Rawls, 2020a: 131). Kamusal akıl ve kamusal olmayan akıl ayrımı Rawls'un kuramı için önem taşımaktadır. Öyle ki kamusal olmayan akıl toplumda çokça fazladır ve birbirinden farklı katmanda toplulukların siyasi ve ahlaki yönelimlerini temsil eder. Kamusal akıl ise üzerinde fikir birliği kurulan toplumsal zemini işaret etmektedir.

Rawls iki adalet ilkesinin gerekçelerini şöyle tartışmaktadır. Başlangıç durumunda belirsizlik altındaki kararlar için maksimin kuralı kullanılır; ilk karşılaştırma, eşit temel özgürlükler ilkesini desteklerken; iki ilkeyi ortalama fayda ilkesi ile karşılaştıran ikinci karşılaştırma, bu ilkeye göre üstünlüklerini göstermektedir (Rawls, 2020a: 135). İlk karşılaştırma, belirsizlik altındaki kararlar için maksimin kuralını kullandığından oldukça kesindir. Ancak ikinci karşılaştırma, daha az belirleyici hususların daha hassas bir dengesine dayandığı için daha az kesindir. İlk karşılaştırma belirsizlik altındaki kararlar için maksimin kuralını kullanırken, ikinci karşılaştırma ortalama fayda ilkesini ve öngörülen bir sosyal asgariyi kullanmaktadır. Her iki karşılaştırma da eşit temel özgürlükleri destekleyen nedenleri fark ilkesinden ayırmaya yardımcı olmaktadır. HOA, modern demokratik toplum için daha uygun bir ahlaki temel bulurken faydacılık ve sezgiciliğe alternatif bir siyasi adalet anlayışı yaratmayı amaçlamaktadır (Rawls, 2020a: 137).

Temel yapı için adalet ilkelerinin seçiminde taraflara rehberlik eden maksimin kuralı, bu yapı çeşitli koşullar altında bu ilkeler tarafından etkin bir şekilde düzenlendiğinde izin verilen en kötü sosyal konumlara odaklanır. Maksimin kuralı: "... önce mevcut her seçeneğin en kötü sonucunu belirlememizi ve ardından, diğer seçeneklerin en kötü sonucundan daha iyi bir en kötü sonucu olacak seçeneği benimsememizi..." (Rawls, 2020a, s. 137) öneren görüştür. Başlangıç durumu argümanı üç koşuldan oluşur: Temel çıkarları etkileyen olası sosyal koşulların olasılıklarını tahmin etmek için güvenilir bir temele sahip olmamak, alternatifleri yalnızca olası en kötü sonuçlarına göre değerlendirmek ve en kötü sonuçları garanti edilebilir seviyenin önemli ölçüde altında olan alternatiflerden kaçınmak (Rawls, 2020a: 139). Maksimin kuralı, kişinin çıkarlarının en üst düzeyde karşılanması ilkesiyle uyumludur, ancak tüm koşulların tam olarak elde edilmesini gerektirmez.

Tarafların maksimin kuralını başlangıç durumu kullanmaları şart değildir, ancak faydalı bir sezgisel araçtır. Rawls'un maksimin kuralını başlangıç durumunda kullanılmasını önermesinin nedeni siyasi ve sosyal kuralların tartışıldığı bu ortamda her bir bireyin sınırsız isteklerinin yerine getirilemeyeceğini anlamalarının bir ön şart olmasıdır. Siyasi normların üretilmesi aşamasında yapılan tartışmada en iyi sonuçtan en kötüsü karşılığında vazgeçilmelidir. Çünkü bir bireyin mümkün olan en iyiyi elde etmesi, onun başka bir bireyin artı değerinden fedakârlık etmesine bağlıdır. Hedef mümkün sonuçların en kötüsünün üzerindeki olmalıdır. Burada Rawls, eşit özgürlük kuralının hangi özgürlükleri işaret etmesi gerektiği sorusunu cevaplamadan önce düşüncesindeki argümantasyonu kurmaya çalışmaktadır. Her birey sınırsız özgürlük istemekten kaçınarak, kendi ve diğerlerinin yararına ortak özgür haklar kümesinde karar kılabilmelidir.

HOA'nın ikinci ve üçüncü koşulları, toplumun en az avantajlı üyelerini iyi düzenlenmiş bir toplumun garanti edilebilir seviyesine dayanmaktadır. Üçüncü koşul, fayda ilkesinin daha fazla sosyal refah için bazı temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasını veya bastırılmasını gerektirebileceği veya buna izin verebileceği gerçekçi sosyal koşullar olduğu varsayımına dayanır. Taraflar, temsil ettikleri kişinin temel menfaatlerini korurken aynı zamanda tahammül edilemez sonuçlardan kaçınarak emanetçi gibi sorumlu bir şekilde hareket etmek için bu ilkeleri kabul etmelidir. Maksimin kuralının ilk koşulu, tarafların var olabilecek siyasi kültür ve gelenek biçimleri üzerinde sağlam temellere dayanan bir olasılık dağılımı belirlemek için gerekli bilgiye sahip olmamaları nedeniyle vurgulanmamaktadır.

Maksimin kuralı, tarafların sonucu kabul etmelerini ve taahhütlerine uygun olarak bununla yaşamalarını gerektirdiğinden, anlaşma yaparken iyi niyetin önemini vurgular. Adalet ilkesi, vatandaşların özgür ve eşit olarak temel çıkarlarını garanti altına aldığı için fayda ilkesine tercih edilmelidir. Taraflar taahhütlerinin zorluğunu göz önünde bulundurmalı ve bu iki ilkenin aşırı taahhüt zorluğu getirmeyen, mevcut ve tatmin edici bir alternatif olmasını sağlamalıdır. Temel özgürlüklerin önceliği, temel öneme sahip olanlara verilir ve kaçınılmaz olmadıkça bunlardan ödün verilemez. Taraflar, temel özgürlüklerin temel öneme sahip olduğundan ve yeterli sebep olmaksızın taviz verilemeyeceğinden emin olarak buna göre muhakeme yapmalıdır. Bilmezlik peçesi, tarafların temsil ettikleri kişilerin dini, felsefi ve ahlaki inançlarını ciddiye almadıklarını göstereceğinden, azınlık dinleri için daha az vicdan özgürlüğüne izin vererek risk alamayacakları anlamına gelir (Rawls, 2020a: 147).

Adaletin ilk ilkesi, temel çıkarların korunmasındaki önemleri nedeniyle temel özgürlüklere ikincisinden daha fazla öncelik verir. Bu, karşılıklı güvene dayalı güvenli bir kamusal temel olmaksızın dini, felsefi ve ahlaki çatışmalarla bağlantılıdır. Eşit temel özgürlükleri bir kerede ve herkes için garanti altına alan bir anayasa en iyi temeli oluşturur (Rawls, 2020a: 147).

Belirsizlik itirazı, tarafların temel hakları, özgürlükleri, adil fırsatları ve çok amaçlı maddi araçlardan yeterli payı güvence altına alma amaçları tarafından yönetilen belirsizliğe karşı tutumlarına dayanmaktadır. Taraflar, adaleti hakkaniyet olarak düzenlemek için kullanılan ideal normatif anlayışları yansıtan bir fayda fonksiyonu kullandıklarından, üçüncü koşulun argümanı faydacı değildir. Ancak, HOA, fayda fonksiyonu fikrinin HOA'yı formüle etmek için kullanılabileceğini reddetmez.

Faydacı ilke, tarafların bileşenlerinin toplam fayda eğrilerine ilişkin anlayışlarına dayanarak maksimin kuralını benimsediklerini ifade eder. Bu ilke, tarafların fayda eğrilerinin benzer olduğu ve iyi düzenlenmiş toplum tarafından belirlenen garanti edilebilir seviyeye denk gelen bir noktada fayda fonksiyonuna benzer tepe noktasına sahip olduğu gerçeğine dayanır. Eğer tarafların amacı temel çıkarları güvence altına almaktan, toplumun tüm üyeleri üzerinde toplanan ortalama faydayı maksimize etmeye dönüştürülürse, yine de iki adalet ilkesi üzerinde anlaşmaya varacaklardır. Ancak, adaletin kendisi faydacı değildir. Başlangıç durumu, tarafları, seçmenlerinin temel ihtiyaç ve gereksinimlerine odaklanmaya ve onların çıkarlarını güvence altına alan ilkeleri benimsemeye zorlar. İstikrar, vatandaşların temel çıkarlarını güvence altına alan ilkelerin mevcudiyetinden ve partilerin her şeyden önce bu çıkarları güvence altına alma çabalarından kaynaklanır (Rawls, 2020a: 150). Rawls'un göstermeye çalıştığı şudur ki, başlangıç durumu argümanı ile varılan sonuçlar ile faydacı kuramın oluşturduğu toplam marjinal faydanın artırılması argümanı ile varılan sonuçlar genellikle benzer olabilir. Bu durumda dahi HOA faydacılığa itiraz eder. Çünkü faydacılıkta karar verilirken kullanılan fonksiyonun değişkenleri mal ve bireysel faydalardır, fonksiyonun kendisi ise ekonomik refahı önceler; HOA düşüncesinde benzer bir fonksiyon türetirken değişkenler özgürlükler ve eşitlikler olacaktır, varmaya çalıştığı tepe noktası ise adil bir hayat olacaktır. Bu sebeple Rawls, faydacı görüşün hesaplamalarına benzetmeye çalışarak çizdiği eğride varmaya çalıştığı noktayı “makul ölçüde elverişli koşullar altında iki adalet ilkesini karşılayan iyi düzenlenmiş toplum” (Rawls, 2020a, s. 151) olarak adlandırır.

Maksimin kuralı, anayasal bir rejimde eşit temel özgürlüklerin önemini vurgular. Bu özgürlükler, özgürlüğün önceliği ana kaygı olmak üzere, tutarlı bir şemaya uyacak şekilde ayarlanmalıdır. Her bir temel özgürlüğün merkezi uygulama alanı güvence altına alınır ve düzenlemeler ifade içeriğine yönelik kısıtlamalarla karıştırılmamalıdır. Garanti edilebilir düzey, son derece tatmin edici bir sosyal dünyadır.

Temel özgürlüklere, vatandaşların ahlaki güçlerinin geliştirilmesi ve tam olarak kullanılabilmesi için eşit sosyal koşulların garanti altına alınması amacıyla öncelik verilir. Teori iki temel durum önermektedir: Adalet duygusu kapasitesi ve tam bir iyi anlayışı kapasitesi (Rawls, 2020a: 156). Belirli bir özgürlüğün önemi, bu durumlardan birinde veya her ikisinde de ahlaki güçlerin tam ve bilinçli bir şekilde kullanılmasını korumak için esasen dahil olup olmadığına veya gerekli olup olmadığına bağlıdır. Daha önemli özgürlükler, belirli bir temel özgürlüğün merkezi uygulama alanını belirler ve çatışma durumlarında, daha önemli özgürlükler önceleyerek diğer özgürlükler ile bağdaştırmanın yolu bulunmalıdır (Rawls, 2020a: 157). Temel özgürlüklere örnek olarak ifade, basın ve tartışma özgürlüğü verilebilir.

Kişisel mülkiyete sahip olma ve kullanma hakkı, kişisel bağımsızlık ve öz saygı için temel bir haktır ve ahlaki güçlerin geliştirilmesi ve kullanılması için gereklidir. Doğal kaynaklar ve üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet veya üretim araçları ve doğal kaynakların kontrolüne eşit katılım hakkı gibi daha geniş iki mülkiyet hakkı anlayışı temel hak olarak kabul edilmez (Rawls, 2020a: 158). Bu kavramlar, ahlaki güçlerin yeterli gelişimi ve tam olarak kullanılması için gerekli değildir ve özsaygının temel bir sosyal temeli değildir. HOA, üretim araçlarındaki özel mülkiyete önyargılı yaklaşımsızın, sosyalizm de dahil olmak üzere çeşitli mülkiyet biçimlerinin lehinde ve aleyhinde olan durumları tartmak için ortak bir temel sağlamayı amaçlar. Adalet ilkeleri, eşit temel özgürlükleri garanti altına almada ve istikrarlı bir anayasal rejim için üç temel gerekliliği karşılamada daha etkilidir: Temel hakları belirlemek ve bunlara öncelik vermek, kamusal aklın açık bir temelini belirlemek ve eşit vatandaşların birbirlerinin argümanlarının doğru veya makul olduğuna inanmalarını makul bir şekilde bekleyebilmelerini sağlamak (Rawls, 2020a, ss. 159-161).

İstikrarlı bir anayasal rejimin üçüncü şartı, temel kurumlarının makuliyet, adalet ve uzlaşma ruhu gibi siyasi yaşamın iş birliğine dayalı erdemlerini teşvik etmesidir (Rawls, 2020a: 161). Bu erdemler, herkesin eşitlik ve karşılıklı saygı temelinde adil olduğunu açıkça kabul

edebileceği şartlarda başkalarıyla iş birliği yapma isteğinin temelini oluşturur. Adalet ilkeleri, bölücü konuları ortadan kaldırarak ve özgür kamusal aklın makul ölçüde açık bir temelini belirleyerek bu erdemleri teşvik eder. Temel yapının kamuoyu tarafından tanınması, karşılıklı güveni teşvik ederek ve sosyal iş birliği için gerekli tutumları geliştirerek bu ilkeleri yerine getirir. Kamusal nezaket görevi de bir başka işbirlikçi erdemdir ve bizi anayasal temelleri ve bu temelleri sınırlayan ve siyasi olarak bölücü hale gelen diğer soruları içeren davalarda siyasi değerlere başvurmaya yönlendirir. Bu erdemler büyük bir kamu yararı teşkil eder ve toplumun siyasi sermayesine aittir.

Adalet ve ortalama fayda ilkesinin ikinci temel karşılaştırması, iki adalet ilkesini bir birim olarak, eşit temel özgürlükleri ve adil fırsat eşitliğini garanti ederken ortalama faydayı maksimize eden bir alternatifle karşılaştırarak tartışılmaktadır. Kısıtlı fayda ilkesi, en kötü olasılıklara ve daha ciddi refah kayıplarına karşı güvence sağladığı için iki adalet ilkesinin en güçlü rakibi olarak kabul edilmektedir. Fark ilkesinin temelleri kamusalılık, karşılıklılık ve istikrara dayanır. İyi düzenlenmiş bir toplum üç düzeyde kamusalılık sağlayabilir: Adalet ilkelerinin karşılıklı olarak tanınması, tarafların bu ilkeleri seçmesi temelinde genel gerçekler ve adaletin kendi terimleriyle adil olarak tam anlamıyla gerekçelendirilmesi (Rawls, 2020a, ss. 166-167). Fark ilkesindeki kamusalılık koşulu, vatandaşların kamusal kültürden vatandaş olarak kendilerine ilişkin anlayışlarını oluşturmaya yardımcı olduğu için, siyasi adalet anlayışına eğitici bir rol vermektedir.

Sorun, fark ilkesinin mi yoksa faydacı kuramın marjinal fayda ilkesinin mi vatandaşların özgür ve eşit, toplumun da adil bir iş birliği sistemi olarak kavranması için daha uygun olduğudur. Fark ilkesi, en adil noktaya odaklanarak gelir ve servet eşitsizliklerini düzenler, faydacı kuram ise en verimli noktaya odaklanmaktadır. Fark ilkesi, karşılıklılık koşulunu sağlayan en yüksek noktayı seçerek, herhangi bir noktada daha iyi durumda olanların daha kötü durumda olanların aleyhine daha iyi durumda olmamasını sağlar. Bu ilke, özgür ve eşit olarak görülen vatandaşlar arasında adil bir girişimi temsil eder. Daha iyi durumda olanlar, sahip oldukları imkanları geliştirmeleri ve daha dezavantajlı durumda olanlar da dahil olmak üzere herkesin iyiliğine katkıda bulunacak şekilde kullanmaları koşuluyla daha fazla fayda sağlamaya teşvik edilirler.

İyi düzenlenmiş bir toplumda istikrar kavramı, sistemin kendi desteğini kendinin oluşturduğu ve sosyal kurumların kendi kendini güçlendirdiği siyasi adalet anlayışına

dayanır. Böyle bir toplumdaki vatandaşlar siyasi anlayışı kendi iyiliği için destekleyen düşünce ve yargı biçimleri geliştirirler. İstikrarlı sosyal iş birliği, çoğu vatandaşın siyasi düzeni meşru olarak kabul etmesine ve buna isteyerek uymasına dayanır. Ancak ve ancak daha avantajlı olanların iş birliği şartlarını ihlal etme veya yeniden müzakere edilmesini isteme olasılığı daha yüksek olabilir. İstikrarı sağlamak için siyasi anlayış, mevcut iş birliği şartlarını yeniden müzakere etme veya ihlal etme arzusunu dengeleyecek veya susturacak nedenler sağlamalıdır. Bu nedenler arasında kamusal siyaset anlayışının eğitici rolü, fark ilkesi ve istikrarlı bir anayasal rejim gerekliliği yer almaktadır (Rawls, 2020a: 172).

Fayda ilkesi, daha az avantajlı olanlardan, daha avantajlılara göre, daha az ekonomik ve sosyal avantajı kabul etmelerini ister ve fark ilkesinden daha fazla baskı uygular (Rawls, 2020a: 174). Bu durum psikolojik gerginliklere ve istikrarsızlığa yol açabilir, zira daha avantajlı olanların otorite ve siyasi güç konumları nedeniyle adalet ilkelerini ihlal etme olasılıkları daha yüksek olabilir. Kısıtlı fayda ilkesi, sosyal bir asgariyi içerdiğinden toplumsal bağlılığa zorlanmalar getirir. Bireyler, adalet ilkelerini temel yapı için kamusal adalet anlayışı olarak onaylayamadığında, asgari değer aşırı kabul edilir. Asgari muğlaktır ve toplumun refah seviyesine bağlıdır, ancak zaman içinde en az avantajlı olanların yaşam beklentilerini en üst düzeye çıkaran bir asgari gerektiren HOA'dan farklıdır. Bu durumda hakkaniyet olarak adaletli bir asgari olmaksızın, yalnızca temel ihtiyaçları kapsayan bir toplumsal asgarinin, bağlılık sorunlarına neden olup olmayacağının anlaşılmasıdır. Rawls'un düşüncesi faydacı bir görüşle ölçülen toplumsal asgarinin bireylerin sisteme bağlılıklarını sorgulamasına neden olacağıdır (Rawls, 2020a: 175). Temel insani ihtiyaçları kapsayan bir asgari kavramı kapitalist bir refah devleti için uygundur, ancak mülk sahibi olunabilen bir demokrasi için yeterli değildir (Rawls, 2020a: 178).

Fark ilkesi, karşılıklılık fikrinden türetilen ve iyi bir yaşam için gerekli temel ihtiyaçları kapsayan bir sosyal asgariyi belirtir. Vatandaşlar kendilerini özgür ve eşit olarak görmeli ve toplumu zaman içinde adil bir sosyal iş birliği sistemi olarak değerlendirmelidir.

HOA ile yönetilen bir toplumda vatandaşlar en üst düzeyde eşittir, birbirlerini eşit olarak tanır ve görürler. Bu eşit ilişki, kamusal siyasi kültürün içeriğine ve siyasi toplumun siyasi adalet anlayışı tarafından nasıl algılandığına bağlı olan karşılıklılığa dayalı bir sosyal asgariyi destekler. Uygun asgari kavramı, herhangi bir sosyal dünyadan ayrı olarak psikolojik veya biyolojik olarak ele alınan insan doğasının temel ihtiyaçları tarafından değil,

adaletin hakkaniyet olarak ortaya konduğu temel kişi ve toplum fikirleri tarafından verilir. Fark ilkesini destekleyen nedenler dengesi, ilk karşılaştırmaya göre daha az açık ve belirleyicidir, çünkü argüman, daha çok kamu yararına ilişkin açık ve belirgin düşüncelere değil, kamusal siyasi kültürün belirli özelliklerinin önemine dayanmaktadır.

3.3.3. Yerel Siyaset Felsefesi Tasarımının Temel Kavramları

Bu noktada Rawls temel kurumlarında adaletin iki ilkesini gerçekleştirmeyi amaçlayan mülk sahibi olunabilen demokrasi kavramını tartışmaktadır. Faydacı kuramın öngördüğü kapitalist refah devleti karşısında özgür ve eşit vatandaşlar arasında iş birliğine odaklanan mülk sahibi olunabilen demokrasi arasında ayrım yapmaktadır. Rawls'a göre siyasal, ekonomik ve sosyal kurumları düşünüldüğünde beş tür rejim vardır: Laissez-faire kapitalizmi, refah devleti kapitalizmi, merkezi planlamaya sahip devlet sosyalizmi, mülk sahibi demokrasi ve liberal sosyalizm (Rawls, 2020a: 186). Bu rejimlerde oluşacak dört sorun vardır. Bunlar bir rejimin adil olup olmadığı, amaçlarını gerçekleştirmek için etkin olarak tasarlanıp tasarlanmadığı, vatandaşların adil kurumlara uyup uymadığı, görevleri icra edenlerin yetkin olup olmadığı ile ilgilidir (Rawls, 2020a: 187). İdeal bir rejimin kurumsal tanımı, kamusal amaçlarına ve tasarım ilkelerine uygun olarak nasıl iyi işlediğinin tanımıdır. Bu rejimlerin ideal tanımlarını incelendiğinde hangi rejimlerin teorik olarak HOA'ya uygun bir rejim olarak ele alınabileceğine dair bir fikir sunabilir.

Üç tür rejimin ideal tanımları, iki adalet ilkesini en az bir şekilde ihlal etmektedir. Rawls'a göre, Laissez-faire kapitalizmi yalnızca biçimsel eşitliği güvence altına alır ve eşit siyasi özgürlüklerin adil değerini ve adil fırsat eşitliğini reddeder; refah devleti kapitalizmi de siyasi özgürlüklerin adil değerini reddeder ve mülkiyet edinmede büyük eşitsizliklere izin vererek ekonominin ve siyasi hayatın çoğunun kontrolünün birkaç elde toplanmasına izin verir; merkezi planlama ile yönetilen bir rejim tarafından denetlenen devlet sosyalizmi ise bu özgürlüklerin adil değerinden bahsetmek bir yana, eşit temel hak ve özgürlükleri ihlal eder (Rawls, 2020a: 188). Mülk sahibi olunabilen demokrasi ve liberal sosyalizmin her ikisi de demokratik siyaset için anayasal bir çerçeve oluşturur, siyasi özgürlüklerin değeri ve adil fırsat eşitliği ile temel özgürlükleri garanti altına alır ve ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri karşılıklılık ilkesiyle düzenler (Rawls, 2020a: 189). HOA bu rejimler arasında bir karar vermez, ancak bu karara makul bir şekilde nasıl yaklaşılabileceğine dair kılavuz ilkeler ortaya koymaya çalışır. Rawls son iki rejim arasından hangisinin seçilmesi gerektiğine dair

nihai bir karar vermese de kuramı mülk sahibi olunabilen demokrasi kavramı üzerinden kurmaktadır.

Mülk sahibi olunabilen demokraside HOA çeşitli iyi fikirlerine işaret eder. Adil kurumlar ve siyasi erdemler, vatandaşların kapsamlı doktrinlerle ilişkili iyi kavramlarını onaylamalarına izin verirlerse bir amaca hizmet ederler. Adaletin hakkaniyet olarak önceliği, kabul edilebilir iyi fikirlerinin siyasi bir kavram olarak çerçevesine uymasını gerektirir. HOA’da altı iyi fikri ortaya çıkmaktadır: Rasyonellik olarak iyi fikri; birincil değerler; izin verilebilir iyi anlayışları; siyasi erdemler; iki adalet ilkesi tarafından iyi düzenlenmiş bir toplumun siyasi iyisi, sosyal birliklerin sosyal birliği olarak iyi düzenlenmiş toplumun iyisi (Rawls, 2020a: 192). Bu fikirler, zaman içinde adil bir temel yapı sağlayacak şekilde sırayla inşa edilmiştir.

HOA klasik cumhuriyetçilikle tutarlıdır, ancak Aristotelesçiliğin bir biçimi olan ve insan doğasının en iyi şekilde siyasi hayata yaygın ve aktif katılımın olduğu demokratik bir toplumda gerçekleştiğine inanan yurttaşçı hümanizmi reddeder (Rawls, 2020a: 194). Modern demokratik bir toplumda, siyasi özgürlükler çoğu vatandaşın iyi anlayışında daha az bir yere sahip olabilir. Ancak, siyasi yaşamın ne ölçüde iyinin bir parçası olduğu bireyler olarak bize bağlıdır. Öte yandan klasik cumhuriyetçilik, demokratik özgürlüklerin güvenliğinin, anayasal bir rejimi sürdürmek için gereken siyasi erdemlere sahip vatandaşların aktif katılımını gerektirdiğine inanır.

HOA, bazı insanların kendi iyilerini siyasi yaşamda önemli bulduklarını inkâr etmez, çünkü bu yaşamın onların iyilerinin merkezi bir parçası olması toplum için faydalıdır. Öte yandan yurttaşın siyasi hayata tam ve kesin katılımının iyi olgusu üzerinde mutlak bir varlığı olması böyle bir düşüncüyü bir kapsayıcı doktrin haline getirir. HOA fikri tasarısı gereğince bir kapsayıcı doktrin olmama üzerine kurulmuştur. Kapsayıcı doktrinler mutlak bir iyi tasarımı sunar ve savunucularına bu hedef üzerine hareket etmelerini salık verir. HOA, bir prosedürel adalet tasarımı çizdiğinden dolayı herhangi bir kapsayıcı doktrine benzemekten kaçınacaktır.

Rawls, en adil mevzuatın belirlenmesinde anayasal rejimin prosedürel demokrasiye kıyasla önemini vurgulamaktadır (Rawls, 2020a: 197). Rawls’un prosedürel demokrasiden kastı anayasa olmadan yasalarla yönetilen bir rejimdir. Prosedürel demokrasi karşısında anayasal rejimin, vatandaşların vatandaş olarak kendilerine, hak ve özgürlüklerine ilişkin anlayışlarını şekillendirmedeki eğitici rolü nedeniyle daha eğitici bir role sahip olabileceğini öne

sürmektedir. Bunun nedeni, kişi ve toplum kavramlarının anayasanın kamusal şartında daha açık bir şekilde ifade edilmesi ve güvence altına aldığı temel hak ve özgürlüklerle daha açık bir şekilde bağlantılı olmasıdır. Vatandaşlar, bu değerlerin önemli anayasal davalarda yargıçlar tarafından nasıl yorumlandığına ve siyasi partiler tarafından nasıl yeniden teyit edildiğine dikkat ederek kamusal siyasi kültür ve onun temel anayasal değerleri yorumlama gelenekleri hakkında bir anlayış edinirler. Ayrıca, bir toplumun kamusal kültüründe önemli bir ahlaki güç haline gelebilecek anayasal bir rejime uygun bir siyasi adalet anlayışının eğitici rolünü de göz önünde bulundurulmalıdır.

Fark ilkesi, bu özgürlüklerin en az avantajlı olanlar için faydasını en üst düzeye çıkararak tüm vatandaşların kamu görevlerinde bulunma ve seçim sonuçlarını etkileme konusunda adil fırsata sahip olmasını sağlar. Bu garanti, siyasi özgürlüklerin yeterince eşit dağılımının olmasını sağlayarak tüm vatandaşların kamu görevlerinde bulunmasına ve seçim sonuçlarını etkilemesine olanak tanır. Bu amaca ulaşmak için yapılacak reformlar, seçimlerin kamu tarafından finanse edilmesini, kampanya katkılarına kısıtlamalar getirilmesini ve ifade ve basın özgürlüğüne ilişkin düzenlemeleri içerebilir. Garanti, belirli bir siyasi amaca hizmet etmek üzere tasarlanmış kamu kurumlarına adil erişim sağlar ve siyasi özgürlüklerin yararlılığının diğer temel özgürlüklere kıyasla vatandaşların sosyal konumlarına ve ekonomik imkanlarına daha fazla tabi olmasını temin eder. İki adalet ilkesinden fark ilkesi eşit özgürlerin sadece daha dezavantajlı olanlar lehine bozulabileceğini savunur. Bu da bir bireyin muhtemel kamu görevlendirmesi ancak ve ancak daha dezavantajlıların daha çok yararına olabilmesi koşuluyla mümkündür.

Rawls, adil bir anayasal rejimde kapsamlı doktrinlerin potansiyel problemlerini tartışmaktadır. Bu doktrinlerin ya adalet ilkeleriyle doğrudan çatışabileceğini ya da adil bir anayasal rejimin siyasi ve sosyal koşulları altında taraftar kazanamayacağını öne sürmektedir (Rawls, 2020a: 207). Rawls'a göre, toplumda bazı farklı adalet anlayışları olması durumunda, bunun, farklı siyasi anlayışları olan veya olabilecek bireylere karşı adaletsiz olduğu anlamına gelmemektedir. Ayrıca, iyi düzenlenmiş bir siyasi liberalizm toplumunun, izin verilen yaşam biçimlerinin kendilerini sürdürmek ve nesiller boyunca taraftar kazanmak için adil bir fırsat eşitliğine sahip olduğunu ileri sürmektedir. Siyasi liberalizm bir kapsayıcı liberalizm örneği değildir. Farklı kapsayıcı doktrinlerin makul bir seviyede aynı anda var olabilmeleri ve adil siyasi sonuçlar elde edebilmeleri için kurumsal prosedürel normları üretmeyi amaçlayan bir siyasi tasarıdır.

HOA, kapsayıcı liberalizmin bir biçimi olmaktan çıktığı için liberalizmlerin erdem ve değerlerini geliştirmeyi amaçlamaz. Siyasi adalet anlayışının ilkelerini kabul etmeleri ve siyasi ideallerini takdir etmeleri koşuluyla, dinlerine uygun olarak modern dünyadan çekilmek isteyenlerin taleplerini onurlandırır. Devletin çocukların eğitimiyle ilgilenmesi, onların geleceğin vatandaşları olarak kamusal kültürü anlama, kurumlarına katılma ve siyasi bir bakış açısıyla siyasi erdemler geliştirme kapasitesine sahip olmalarına odaklanmaktan daha fazlası değildir (Rawls, 2020a: 212).

Fark ilkesi, doğal yeteneklerin dağılımını ortak bir varlık olarak görme konusunda bir anlaşmayı ifade eder (Rawls, 2020a: 212). Fark ilkesi, daha yetenekli olanları şanslı oldukları için cezalandırmaz, ancak daha azına sahip olanlara fayda sağlamak için eğitim ve öğretimi teşvik eder.

Aile, toplumda temel bir kurumdur ve toplumun ve kültürün düzenli bir şekilde üretilmesi ve yeniden üretilmesinde çok önemli bir rol oynar. Temel rolü, çocukların yetiştirilmesi ve bakımı, ahlaki gelişimlerinin sağlanması ve daha geniş bir kültür içinde eğitilmelerini içerir (Rawls, 2020a: 219). Adalet ilkeleri aile için geçerlidir, ancak ailelerin iç yaşamına doğrudan uygulanmazlar. Siyasi ilkeler, bir kurum olarak aileye kısıtlamalar getirerek tüm üyelerinin temel haklarını, özgürlüklerini ve adil fırsatlarını garanti altına alır. Eşler, kocalarıyla eşit vatandaşlar olarak, kocalarıyla aynı temel hak ve özgürlüklere sahiptir. Siyasi liberalizm, temel yapı için geçerli olan siyasi adalet ile bu yapı içindeki çeşitli birliktelikler için geçerli olan diğer adalet anlayışları arasında ayrım yapar. Ailelerin ve diğer birliklerin yetişkin üyeleri öncelikle eşit yurttaşlardır ve hiçbir kurum ya da birlik onların yurttaşlık haklarını ihlal edemez. Vatandaşların eşit temel özgürlüklerini ve adil fırsatlarını tanımlayan ilkeler, tüm alanlarda ve bu alanlar boyunca her zaman geçerlidir. Mülk sahibi olunabilen demokrasi, kadınların tam eşitliğini hedefler ve paylarını eşitlemek veya telafi etmek için adımlar atılması gerekir (Rawls, 2020a: 224).

Adaletin iki ilkesi, temel hak ve özgürlükler, gelir ve servet ile bu mallardan beklentiler ilkelerine dayanmaktadır. Başlangıç durumu bu malların genel biçimini ve içeriğini ana hatlarıyla belirtirken, daha fazla detay anayasal, yasama ve yargı aşamalarına bırakılmıştır. HOA, hastalık ve kazadan kaynaklanan ihtiyaç farklılıklarına izin vererek, tüm bir yaşam boyunca bu mallara ilişkin beklentileri yok saymaz (Rawls, 2020a: 231). Yasama aşaması, hastalıklar ve kazalar hakkındaki bilgileri dikkate alarak bu ilkelerin vatandaşların tıbbi ve

sağlık ihtiyaçlarına uygulanmasına karar verir. Tıbbi ve sağlık ihtiyaçlarına yönelik harcamaların üst sınırı işgücü, eğitim ve ulusal savunma gibi diğer temel harcamalar tarafından belirlenir.

Rawls, vatandaşları kamusal bir siyasi kimliğe sahip ve yaşamları boyunca toplumun normal ve iş birliği yapan üyeleri olarak görmenin önemini vurgulamaktadır. Adil fırsat eşitliğinin ve temel hak ve özgürlüklerden yararlanma kapasitesinin altını çizerek, tıbbi bakımın ücretsiz ve eşit olarak sağlanması gerektiğini öne sürmektedir (Rawls, 2020a: 232). Birincil değerler kavramı, ahlaki güçler de dahil olmak üzere vatandaşların temel yetenekleriyle bağlantılıdır ve hastalık ve kazalardan kaynaklanan tıbbi ihtiyaçların karşılanmasında esneklik sağlar.

Marx'ın liberalizm eleştirisi, sosyalist geleneğin itirazlarını ele almayı amaçlayan mülk sahibi olunabilen demokrasiye odaklanır. Adaletli ve iyi düzenlenmiş bir toplum fikri, Marx'ın tam komünist toplum fikrinden farklıdır. Rawls'a göre, Marx, üretim araçlarında özel mülkiyete sahip hiçbir rejimin adaletin iki ilkesini karşılayamayacağını veya HOA'nın ifade ettiği vatandaş ve toplum ideallerini gerçekleştiremeyeceğini savunurdu (Rawls, 2020a: 237). Rawls, kapitalist dünyada bazı temel hak ve özgürlüklerin vatandaşların benliklerini ifade edebileceği ve koruyabileceği yönündeki itirazları ele almaktadır. İyi tasarlanmış mülk sahibi bir demokraside, bu hak ve özgürlüklerin vatandaşların özgür ve eşit olarak çıkarlarını etkili bir şekilde ifade edebileceğini ve koruyabileceğini savunmaktadır. Üretim faktörleri üzerinde mülkiyet hakkına izin verilmektedir, ancak bu temel bir hak olmayıp adalet ilkelerini karşılamının en etkili yolu olması şartına tabidir. Ayrıca, özel mülkiyete dayalı bir anayasal rejimin sadece negatif özgürlükleri güvence altına aldığı yönündeki itirazları ele almakta ve mülkiyet sahibi bir demokrasinin arka plan kurumlarının pozitif özgürlükler için yeterli koruma sağladığını savunmaktadır. Son olarak, HOA kurumları etkili çalıştığında kapitalizmin işbölümünün getirebileceği yoksullaştırıcı özellikler var olmayacaktır (Rawls, 2020a: 236).

HOA'nun istikrarı, onun tarafından iyi düzenlenmiş bir siyasi toplumun çok önemli bir yönüdür. İki adalet ilkesine ilişkin argüman iki kısma ayrılır. İlk kısımda, temsil edilen kişilerin kıskançlık, kin ya da hükmetme isteği gibi özel psikolojilerle hareket etmedikleri varsayılmaktadır. İkinci kısım, adaletin hakkaniyet olarak istikrarı üzerine odaklanmaktadır. İkinci kısım ayrıca, bir demokrasinin siyasi kültürünü, özellikle de makul çoğulculuğu

karakterize eden genel olgular göz önüne alındığında, siyasi adalet anlayışının örtüşen fikir birliği odağı olup olamayacağı sorusunu da ele almaktadır. Anayasal bir rejimin toplumsal birliğinin, makul bir ahlak psikolojisinin ve siyasi toplumun doktrinlerinin iyilerinin kendilerini açıklamasına izin veren böyle bir uzlaşmaya dayandığı görülmektedir (Rawls, 2020a: 244).

HOA kavramı, toplumun temel yapısı için geçerli olan ahlaki değerler ailesini formüle eden ve toplumda bulunan diğer doktrinlerden bağımsız bir görüştür. Anayasal bir rejimde, siyasi iktidar aynı zamanda kolektif bir organ olarak eşit vatandaşların iktidarındır. Siyasal liberalizm, bu özelliklerle tanımlanan ve uygun bir şekilde belirlenmiş belirli değerlerin karakteristik olarak uygulandığı kendine özgü bir siyasi alan olduğunu savunur. Bir siyasi anlayış, siyasi hayatın ilişkisel, ailevi ve kişisel yönlerine uygulanan başka değerler olduğunu inkâr etmediği gibi, siyasi değerlerin bunlardan tamamen ayrı olduğunu da söylemez.

Adil yargı, anayasal esaslar ve temel adalet meseleleri bakımından, ilke ve ideallerin ifade ettiği temel siyasi değerler ailesinin, normalde bunlarla çatışabilecek diğer tüm değerleri geçersiz kılacak yeterli ağırlığa sahip olduğunu kabul eder. Ayrıca, mümkün olduğu ölçüde, bu temel değerlerle ilgili soruların en iyi şekilde yalnızca bu siyasi değerlere başvurularak çözülebileceğini savunur. Siyasi liberalizm, bir doktrinin makul olmadığı söyleniyorsa, anayasal esasları etkileyen bir görüşü kabul ettirmek için halkın siyasi gücünü kullanmayı önerdiği için reddedilmesi gerektiğini savunur. Bununla birlikte, siyasi liberalizm düşüncesi için, doğru veya makul olarak onaylanması gereken kendi kapsamlı dini, felsefi veya ahlaki görüşümüzü kabul ettirmek için siyasi gücü kullanmanın mantıksız olacağını tutarlı bir şekilde savunabilmemiz hayati önem taşımaktadır.

Taraflar, benimsenen ilkelerin ve ait oldukları anlayışın, iyi düzenlenmiş demokratik bir toplumda var olması kaçınılmaz olan makul kapsamlı doktrinlerin çeşitliliğinin desteğini kazanıp kazanamayacağını değerlendirmelidir. Aynı siyasi anlayışın, önemli bir taraftar kitlesi edinen ve bir nesilden diğerine devam eden karşıt makul kapsamlı doktrinler tarafından desteklendiği durumlarda örtüşen bir konsensüs ortaya çıkar.

Siyasi bir anlayış uygulanabilir olmalı ve mümkün olanın kapsamına girmelidir. Bir siyasi anlayışın istikrarla ilgilenmesinin iki yolu vardır: Birincisi, sağlam ya da makul görünen bir

siyasi anlayış oluşturmak, diğeri ise şu anda bu anlayışı reddeden diğeri kişileri de bu anlayışı paylaşmaya ya da gerekirse devlet gücüyle uygulanan cezalarla bu anlayışa uygun davranmaya ikna etmenin yollarını bulmaktır (Rawls, 2020a: 247).

HOA anlayışı istikrarla farklı bir şekilde ilgilenir. O, vatandaşların adalet duygusunun, adil temel kurumlar altında yaşayarak oluşturdukları karakterleri ve çıkarları göz önüne alındığında, normal adaletsizlik eğilimlerine direnecek kadar güçlü olduğu fikrine dayanır (Rawls, 2020a: 247). İstikrar, adil kurumlar altında edinilen uygun türden yeterli motivasyonla sağlanır.

Sonuç olarak, HOA, vatandaşların makul, rasyonel, özgür ve eşit olarak kabul edilmesini amaçlayan ve onların kamusal aklına hitap eden liberal bir siyasi görüştür. Kendi çerçevesi içinde açıklandığı üzere, her bir vatandaşın aklına hitap ederek kendi desteğini üretmediği sürece makul değildir. Liberal bir siyasi meşruiyet anlayışı, gerekçelendirmenin kamusal bir temelini hedefler ve özgür kamusal akla ve dolayısıyla makul ve rasyonel olarak görülen vatandaşlara hitap eder (Rawls, 2020a: 248).

HOA, adil bir iş birliği sistemi olarak toplumun temel fikrinden ve ona eşlik eden fikirlerden hareket eden bağımsız bir görüş olarak siyasi bir anlayışı detaylandırır. Bu fikir, kapsamlı görüşlerdeki farklılıklara rağmen makul bir örtüşen fikir birliği sağlamayı amaçlamaktadır. Siyasi alanın değerlerinin kabul ettikleri diğeri değerlerle nasıl ilişkili olduğunu düşündüklerini kararlaştırmak bireysel olarak vatandaşlara bırakılmıştır.

Örtüşen görüş birliği kavramı, adaleti politik hale getirmez. Bunun yerine, ahlaki değerlere ilişkin bağımsız bir bakış açısı ve özgür kurumlar için kamusal bir gerekçe getirir. Anayasal demokratik rejim makul ölçüde adil ve uygulanabilir olduğunda örtüşen bir uzlaşma fikri ortaya çıkar, ancak mevcut kapsamlı doktrinler arasında bir güç dengesi kuran bir siyasi anlayışın çerçevesini çizmek gerekli değildir. Bunun yerine, HOA, adil bir iş birliği sistemi olarak toplumun temel fikrinden ve ona eşlik eden fikirlerden hareket eden bağımsız bir görüş olarak bir siyasi anlayışı detaylandırır (Rawls, 2020a: 251). Amaç bu doktrinler arasında adil bir denge kurmak değil, birincil değerlerin özgür ve eşit yurttaşlar için adil olmasını sağlamaktır. Sorun, anayasal bir rejim için adalet anlayışının nasıl çerçeveleneceğidir ki, bu tür bir rejimi destekleyen ya da desteklemeye ikna edilebilecek kişiler, kapsamlı görüşlerindeki farklılıklara rağmen siyasi anlayışı da destekleyebilsinler

(Rawls, 2020a: 252). Bu da demokratik bir toplumun temel fikirlerinden yola çıkan ve daha geniş bir doktrini öngören siyasi bir adalet anlayışı fikrini ortaya çıkarmaktadır.

Rawls, vatandaşların başlangıçta kamusal siyasi anlayışı, diğer görüşleriyle arasında herhangi bir bağlantı görmeden onaylayabileceklerini öne sürmektedir. Daha sonra bir uyumsuzluk fark edilirse, vatandaşlar kapsamlı doktrinlerini siyasi anlayışla uyumlu olacak şekilde ayarlayabilir veya yenileyebilirler (Rawls, 2020a: 254). Vatandaşlar liberal anlayışı takdir ettikçe, adalet ilkelerinin normalde karşıt değerlerden daha ağır basan siyasi değerleri ifade ettiğini onaylayarak zamanla güçlenen bir bağlılık kazanırlar. Görüşler arasındaki güç dağılımındaki değişikliklerden bağımsız olarak desteklenmeye devam ettiği için örtüşen bir uzlaşının istikrarı HOA için çok önemlidir.

Rawls, liberal bir adalet anlayışının, sonunda istikrarlı bir örtüşen fikir birliğine dönüşebilecek gelişimini savunmaktadır. Bunun nedeni, bireylerin hem makul hem de rasyonel olabileceğini ve adil bir sosyal iş birliğine girebileceğini ifade eden makul ahlak psikolojisi (Rawls, 2020a: 256). Vatandaşlar hem makul hem de rasyonel olma kapasitesine sahiptir ve kurumların ya da sosyal uygulamaların adil olduğuna inandıklarında, katılmaya istekli olurlar. Paylaşılan iş birliği düzenlemeleri zaman içinde sürdürüldükçe kurumlara duyulan güven ve itimat da güçlenir. Makul çoğulculuk ve yargı yükü gibi modern demokratik toplumların tarihsel ve sosyal koşulları da liberal bir adalet anlayışı üzerinde örtüşen bir fikir birliği tasarısının gelişmesine katkıda bulunur. Bu örtüşen fikir birliği oluşturma süreci bir tesadüf değil, aksine toplumun kamusal siyasi düşünce geleneğinin bir parçasıdır.

HOA, adaletin iki ilkesi tarafından iyi düzenlenmiş bir siyasi toplum yaratmayı amaçlayan bir kavramdır. Bu iyi, hem bireyler hem de kurumsal bir yapı olarak vatandaşlar tarafından adil bir anayasal rejimi desteklemek için hareket ettiklerinde gerçekleştirilir HOA, siyasi bir toplum idealinden vazgeçmek değil, tüm vatandaşların aynı adalet ilkelerini, temel yapısını kabul ettiği ve vatandaşların etkin bir adalet duygusuna sahip olduğu bir toplumdur. İyi düzenlenmiş bir toplumda, vatandaşlar gerekli gördükleri bazı nihai amaçları ortak olarak paylaşırlar. Bu paylaşılan nihai amaçlar, iyi düzenlenmiş bir toplumun iyiliğinin temelini oluşturur; bu iyilik, bireysel olarak kişiler ve bir bütün olarak toplum için bir iyiliktir (Rawls, 2020a: 263). Ahlaki yetkilerin kullanılması ve kişilerin yurttaş olarak statülerinin kamu

tarafından tanınması ile ilgili iyilik, kapsamlı bir doktrinin değil, iyi düzenlenmiş bir toplumun siyasi iyiliğine aittir.

İyi düzenlenmiş bir siyasi toplum, vatandaşların ortak faaliyeti ve diğerlerinin eylemlerine karşılıklı bağımlılığı yoluyla ortak bir nihai sonuca ulaştığı için sosyal açıdan iyidir. Demokratik kurumların zaman içinde oluşturulması ve sürdürülmesi, demokratik bir halk tarafından tarihlerinin önemli bir başarısı olarak takdir edilen önemli bir sosyal faydadır. Bu fayda, koşulların kusurlu olduğu durumlarda bile son derece önemli olabilir ve kaybının yarattığı his de son derece önemli olabilir. Vatandaşların kendi siyasi toplumlarını iyi olarak algılamaları ile toplumun istikrarı birbiriyle ilişkilidir; zira vatandaşlar bunu kendileri ve başkaları için ne kadar iyi görürlerse, kıskançlık, kin ve hükmetme arzusu gibi özel tutumlara o kadar az kapılırlar.

HOA ulusal seviyede siyasal meselelerde taraflar arasında fikir birliği oluşturabilecek makul bir siyasi karar alma mekanizması kurabilmek adına birim olarak yurttaşların ahlaki ve psikolojik durumlarından başlayarak devletin anayasal düzlemine kadar yükselen bir prosedürel adalet anlayışı oluşturan bir tasarıdır. Bu tasarı birimlerin makul doktrinlerini doğrultusunda davranmalarını, siyasi meselelerde olabildiğince taraf olmalarını, bir diğer tarafın sosyal siyasi ekonomik kimliğini anlayabiliyor olmalarını gerektirir. Bu gerekler için bireylerin fikir dünyasında başlangıç durumu olarak adlandırdığı düşünceden başlayarak eşit özgürlük ilkesi ve fark ilkesi olarak iki adalet ilkesini sunar. Bu iki adalet ilkesi doğrultusunda toplumun sosyolojisini ve ekonomisini şekillendirmeye çalışır. Rawls teorisini, kurumların ve süreçlerin hakkaniyetli bir şekilde adil olması sonucuna ulaşılması kadar siyasi ilişkilerin düzenlenmesi gerektiğini savunur. Yerel siyasetin bu tasarımını HOA kitabında gördüğümüz gibi iyi tasarlanmış toplum olarak adlandıracaktır. Küresel sistemde bu iyi tasarlanmış toplumların ve diğerlerinin birbirleri ile etkileşimleri HY’de ele alınacak ve Rawls’un kuramı tamamlanacaktır.

4. HALKLARIN YASASI: ULUSLARARASI SİYASETİN NORMATİF TEMELLERİ

HY, uluslararası hukuk ve uygulamada geçerli olan siyasi bir hak ve adalet anlayışını ifade eder. "Halklar Topluluğu" terimi, karşılıklı ilişkilerinde HY'nin ideallerini ve ilkelerini takip eden tüm halkları ifade eder. Rawls bu kitapta, HY'nin içeriğinin, toplumsal sözleşmeye dayalı liberal bir adalet fikrinden nasıl geliştirilebileceğini tartışmaktadır. Kitapta beş tür toplum ele alınmaktadır: Makul liberal halklar, düzgün halklar, yasatanımsız devletler, zorluk içindeki toplumlar ve iyiliksever mutlakiyetçiler (Rawls, 2006: 2). Kitapta ideal ve ideal olmayan teorilere odaklanarak "realist bir ütopya"nın mümkün olup olmadığına ve hangi koşullar altında gerçekleştirilebileceğine odaklanılmaktadır. Uluslararası toplumun geleceğine dair umut, uluslararası dünyanın doğasının, halklar topluluğunun üyeleri ile var olan adil anayasal demokratik toplumlara izin verdiği inancına dayanmaktadır (Rawls, 2006: 3). HY, insanlık tarihinin haksız savaş, baskı, dini zulüm ve soykırım gibi büyük kötülüklerini, adil sosyal politikalar izleyerek ve saygın temel kurumlar kurarak ortadan kaldırmayı amaçlayan realist bir ütopya fikrine odaklanmaktadır. Bu senaryo gerçekçi ve arzu edildir çünkü makuliyet ve adaleti, vatandaşların temel çıkarlarını gerçekleştirmelerini sağlayan koşullarla birleştirir.

Rawls, uluslararası etiğin üç temel konusu üzerinde realist bir ütopya kavramını örneklemektedir: Haksız savaş, göç ve nükleer kitle imha silahları (Rawls, 2006: 6). Burada ileride de üzerinde duracağı üzere demokratik barış teorisi ile halkların yasasına argüman oluşturan Rawls'a göre, anayasal demokratik toplumların saldırganlığı ve düşmanlığı önleyen iç yapıları nedeniyle birbirleriyle savaşmamaktadırlar (Rawls, 2006: 7). Demokrasiler arasındaki barış, birbirlerine karşı güvenli olan ve meşru müdafaa veya insan haklarını korumak için müdahale dışında savaşa başvurmeyen bu toplumların iç yapısına dayanmaktadır.

Göç konusunda ise; göçün çeşitli nedenleri arasında dini ve etnik azınlıklara yönelik zulüm, insan haklarının inkârı, siyasi baskı, açlık ve anavatandaki nüfus baskısı yer almaktadır. Bu sorunlar, eşitsizliğin üstesinden gelinerek, eşit siyasi katılım ve eğitim sağlanarak ve kadınlar için eşit adalet temin edilerek çözülebilir. Dini özgürlük, siyasi özgürlük, anayasal

özgürlükler ve kadınlar için eşit adalet, göç sorununu ciddi bir mesele olmaktan çıkaran realist bir ütopya için sağlam bir sosyal politikanın temel unsurlarıdır (Rawls, 2006: 8).

Nükleer silahların ve diğer kitle imha silahlarının kontrolü konusuna gelince, bu silahları kontrol etmek liberal ve düzgün halklar için nispeten kolay olsa dahi, yasatanımsız devletlerin bunları elde etmesini ve liberal veya düzgün halklara karşı kullanmasını önlemek için nükleer silahları elde tutmak çok önemlidir.

Uluslararası etiğin bu başlıklarına verdiği kısa cevaplardan anlaşılacağı üzere Rawls, uluslararası siyaset felsefesi kuramını öncelikle halihazırda kurduğu HOA teorisi ile konumlandırılmış toplumların etik anlayışları üzerine kurmaktadır. Global sistemde bu iyi düzenlenmiş demokrasilerin çokça var olduğu ön savı bulunmaktadır.

4.1. İdeal Kuramın Birinci Bölümü

HY, siyasi liberalizm içinde geliştirilmiştir ve ulusal bir rejim için liberal bir adalet anlayışını bir halklar topluluğuna genişletir. Liberal bir halkın dış politikasının ideallerinin ve ilkelerinin liberal olmayan makul bir bakış açısıyla makul olmasını sağlamayı amaçlar. HY, liberal olmayan makul bakış açılarının var olduğunu ve liberal olmayan halklara ne ölçüde hoşgörü gösterileceği sorusunun liberal dış politikanın temel bir sorusu olduğunu kabul eder (Rawls, 2006: 9). HY, Kant'ın foedus pacificum fikrine dayanır (Rawls, 2006: 9); bu da anayasal bir rejimin vatandaşlarının özgürlüğünü tam anlamıyla gerçekleştirebilmesi için etkili bir HY oluşturması gerektiği anlamına gelir. HY, bizi çağdaş siyasi ve toplumsal koşullarımızla uzlaştıran, daha fazla siyasi adalet ve özgürlük sağlayan realist bir ütopyadır.

Rawls HY'yi belirlemeden önce halklar bağlamında siyasi durumun olması gereken koşullarını şöyle özetlemektedir. Liberal bir adalet anlayışı doğal yasalara dayanmalı ve doğru nedenlerle istikrarı sağlamalıdır. Doğru nedenlere dayalı istikrar: “Adil kurumların yönetimi altında ve bu kurumlarda yer alarak yetişmiş olan ve sahip oldukları doğru adalet ilkeleri gereğince doğru biçimde davranan vatandaşların yarattığı istikrardır” (Rawls, 2006, s. 13). İnsanları oldukları gibi, anayasal ve medeni kanunları da makul ölçüde adil ve iyi düzenlenmiş demokratik bir toplumda olabilecekleri gibi ele almalıdır. İlk ilkeler ve prensipler uygulanabilir ve süregelen siyasi ve sosyal düzenlemelere uygulanabilir olmalıdır.

Siyasi bir adalet anlayışı, makul ve adil bir toplumu belirlemek için siyasi idealleri, ilkeleri ve kavramları kullanmalıdır. Her liberal anlayışın üç karakteristik ilkesi vardır: Temel hak ve özgürlükler, özel öncelik ve vatandaşlar için gerekli birincil değerler. Bu ilkeler karşılıklılık kriterini karşılamalı ve şartların özgür ve eşit vatandaşlar olarak kabul edilmesini sağlamalıdır. Siyasi kategori, siyasi bir adalet anlayışı için gerekli tüm unsurları içermelidir. Siyasi kurumların yapısı zaman içinde adil ve istikrarlı kalmalıdır.

Anayasal bir demokrasideki realist bir ütopya benzer şekilde, makul ölçüde adil bir halklar topluluğu için koşulların ne şekilde olması gerektiği sorusu az önce üzerinde durulduğu gibi HOA'nın yerel koşullarının özeti minvalinde olacaktır. Rawls metnin orijinalinde “realist utopia” kavramını kullanmaktadır, kitabın Türkçe çevirisinde realist bir ütopya söz öbeği tercih edildiğinden dolayı, bu metin içinde de aynı şekilde kullanılmaya devam edilecektir.

Rawls, realist bir ütopya olarak makul ve adil bir anayasal demokratik toplumun taslağını sunmakta ve böyle bir toplumun var olabilmesi için gerekli olan koşullara odaklanmaktadır. Bu koşullar arasında vatandaşlara adil bir anayasa ve yasalar sunularak ve doğru nedenlerle istikrarı sağlamak; makul ve adil bir toplumu belirlemek için siyasi idealleri, ilkeleri ve kavramları kullanmak; siyasi bir adalet anlayışı için gerekli tüm unsurları siyasi kategori içinde barındırmak yer almaktadır (Rawls, 2006, ss. 13-15). Ayrıca liberal bir adalet anlayışı, anayasal bir rejimden aşına olunan temel hak ve özgürlükleri sıralayan, bunlara özel bir öncelik atfeden ve tüm vatandaşların özgürlüklerini akıllıca ve etkili bir şekilde kullanmalarını sağlamak için gerekli birincil değerleri temin eden ilkelerle uygulanabilir ve süregelen siyasi ve sosyal düzenlemelere uygulanabilir olmalıdır. Bu ilkeleri adil bir iş birliğinin en makul şartları olarak şartları önerenlerin, diğerlerinin kendilerini özgür ve eşit vatandaşlar olarak kabul etmelerinin en azından makul olduğunu düşünmelerini gerektiren karşılıklılık kriterini karşılamalıdır. Anayasal demokrasi, vatandaşlarının büyüdükçe ve toplumda yer aldıkça uygun adalet duygusunu edinmelerini etkin bir şekilde sağlayan siyasi ve sosyal kurumlara sahip olmalıdır. Gerekli siyasi erdemler, adalet ve hoşgörü duygusu ve başkalarıyla orta yolda buluşma isteği gibi siyasi iş birliği erdemleridir.

Rawls, makul ölçüde adil bir halklar topluluğuna anayasal bir demokrasi için gerekli olanlara benzer paralellikte koşullar sunmaktadır. Bu koşullar arasında halklar topluluğunun gerçekçi doğası olması koşulu yani süregelen iş birliğine dayalı siyasi düzenlemelere uygulanabilirliği vardır. Diğerisi ise halklar topluluğunun ütöpik doğası olması koşulu yani

siyasi ideal ve ilkeleri kullanması vardır (Rawls, 2006, ss. 17-18). Rawls'un realizm ve ütopyanizm kavramlarını burada sıradan bir gerçekçi olarak uygulanabilir olması ve idealleri olan kavramları karşılığında kullandığını görüyoruz. Diğer koşulları da şöyle sıralayabiliriz: adil bir siyasi görüşün uluslararası ilişkileri kapsayacak kadar geniş kapsamlı olması; halklar topluluğunun dini birlik gerektirmeyen makul kamusal akıl içeriği geliştirmesi (Rawls, 2006, ss. 18-19).

Rawls'a göre uluslararası politikada, iyi düzenlenmiş halklardan oluşan makul ölçüde adil bir toplum fikri, bu halklar var olana ve hükümetlerinin eylemlerini daha geniş siyasi, ekonomik ve sosyal iş birliği biçimlerinde koordine etmeyi öğrenene kadar önemli olmayacaktır. Ancak bu gerçekleşirse, bu halkların birbirleriyle savaşmak için hiçbir nedeni kalmayacak, barışçıl bir uluslararası toplum oluşacaktır (Rawls, 2006: 20).

Rawls'a göre, özellikle Auschwitz'den sonra, realist bir ütopya fikri, Holokost ve diğer tarihsel kötülükler uzun süre devam ettiği için bir fantezi değildir. Gerçekçi ütopya fikri, dünyanın dört bir yanında özgürlükçü ve saygın halklardan oluşan bir topluma yönelik umudu canlı tutmak için kuramlaştırılmaktadır. Gerçekçi ütopya fikri Kant'ın ebedi barış fikri ile benzer bir umudu canlı tutmaktadır (Rawls, 2006: 22). Rawls siyaset felsefesini halklar arasındaki ilişkilere uygulanabilecek makul bir siyasi hak ve adalet anlayışı geliştirerek başarılabilirliğini savunmaktadır. Bu da Kant'ın izinden giderek ve anayasal demokrasilerin ve diğer saygın toplumların temel çıkarları tarafından desteklenen siyasi liberalizmden makul bir HY geliştirerek başarılabilir.

HY, yerel toplumdaki vatandaşlara benzer şekilde, halklar topluluğundaki aktörler olarak liberal demokratik halklara odaklanmaktadır. Liberal halkların üç temel özelliği vardır: Makul ölçüde adil bir anayasal demokratik hükümet, ortak duygular ile birleşmiş vatandaşlar ve ahlaki bir doğa (Rawls, 2006: 24). Bu özellikler kurumsal ve kültürel ve siyasi bir hak ve adalet anlayışına sıkı sıkıya bağlı olmayı gerektirir. HY, ortak duygudaşlık ihtiyacıyla başlar ve daha zor durumlarla başa çıkmak için siyasi ilkeler geliştirmeyi amaçlar. Liberal halklar hem makul hem de rasyoneldir ve diğer halklara adil bir iş birliği sunar.

Rawls "Halklar" terimini egemenlik yetkilerine sahip olan geleneksel devletlerden ayırt etmek için kasıtlı olarak seçtiğini belirtmektedir. Rawls tarafından geliştirilen HY kavramı, halkının siyasi organizasyonu olarak bir hükümet kavramından farklı olan yerel toplum için

adalet ilkelerine odaklanmaktadır. Sınırları içerisinde veya dışında halklara veya bireylere boyun eğdirme aracı olarak kullanılabilecek geleneksel anlamdaki egemenlikten yoksun olduğu için “devletlerin” yerine “halkların” sözünü tercih ettiğinin üzerinde durmaktadır. Devletlerin savaş yetkileri ancak makul bir HY çerçevesinde kabul edilebilirdir ve bu formülasyon, uluslararası hukuk anlayışında son dönemde yaşanan değişimlerle de uyumludur. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana uluslararası hukuk daha katı hale gelmiş, devletlerin savaş açma hakkını sınırlandırmış ve iç egemenlik haklarını kısıtlamıştır. "Halklar" terimi, halkların benzersiz özelliklerini ve ahlaki karakterlerini ve rejimlerinin makul derecede adil doğasını vurgular (Rawls, 2006: 28). Halkların egemenliklerine ilişkin hak ve ödevleri HY'nin kendisinden kaynaklanır ve davranışları ilgili ilkelerle uyumludur.

HY'nin referans ettiği kurum, genellikle rasyonel olan ve güç ve temel çıkarlarla ilgilenen devletten farklıdır. Devletler ve halklar arasındaki fark rasyonellik, güç ve temel çıkarların içinin nasıl doldurulduğuna bağlıdır. Güce öncelik veren, toplumları kendi dinine çeviren, imparatorlukları genişleten, prestij kazanan ve ekonomik gücünü artıran devlet fikri iş birliği kuramının temeli olması açısından çelişki barındırır. Devletin diğer devletler ile ve halklarla anlaşmazlığa düşürmesi, potansiyel olarak güvenlik tehdidi yaratıyor olması gayesi uluslararası iş birliğinin yolunu açmak olan bir uluslararası etik kuramını zorlayacaktır. Realist bir devlet kavramı yerine liberal halklar ise temel çıkarlarını topraklarını korumak, vatandaşlarının güvenliğini sağlamak, siyasi kurumlarını muhafaza etmek ve kültürlerini korumakla sınırlar (Rawls, 2006: 30).

Başlangıç durumu modeli, demokratik bir toplum için siyasi bir adalet anlayışında esastır. Partileri vatandaşları adil, rasyonel bir şekilde temsil eden ve temel yapı için adalet ilkelerini seçen taraflar olarak modeller. Partiler bu seçimleri uygun nedenlerle yapıyor olarak modellenir ve ilkelerin seçimi vatandaşların temel çıkarlarına dayanır. Amaç vatandaşları özgür ve eşit kişiler olarak temsil etmek olduğu için bilmezlik peçesi uygunsuz sonuçları engeller. İkinci başlangıç durumu modeli, bu modeli tarafların rasyonel olduğu, doğru konu hakkında müzakere ettiği ve her bir halkın temel çıkarlarına dayalı ilkeler seçtiği HY'ye genişletir (Rawls, 2006: 32). Başlangıç durumu modeli, modellenen aktörlere ve eldeki konuya göre uyarlanabilen bir temsil modelidir.

HY, halkları, halklar topluluğunun içerisinde, bu toplumun siyasi anlayışına dayalı olarak özgür ve eşit halklar olarak görmeyi amaçlar. Bu yaklaşım, demokratik bir toplumdaki

vatandaşların kendilerini ahlaki güçlerine ve üst düzey çıkarlarına göre görmelerine benzer. Halkların temel çıkarları, siyasi bağımsızlıklarını, kültürlerini, güvenliklerini, topraklarını ve refahlarını korumayı içeren makul siyasi adalet anlayışlarıyla tanımlanır. Ayrıca, kendilerine saygı gösterilmesini ve eşitliklerinin tanınmasını içeren bir özsaygı menfaatleri de vardır.

HY'nin ilkeleri, halklar arasında bilinen eşitlik ilkelerinin benimsenmesini içerir, ancak bir dünya devletini onaylamaz (Rawls, 2006: 37). HY yargısına tabi örgütler, adaletsiz yerel kurumları ve insan hakları ihlallerini kınama yetkisine sahip olabilir ve bunları düzeltmek için ekonomik yaptırımlar veya askeri müdahale kullanabilir (Rawls, 2006: 38).

Rawls, özgürlük ve bağımsızlık, antlaşma ve taahhütlere bağlılık, eşit haklar, müdahale etmeme, meşru müdafaa, insan hakları, savaş davranışlarında kısıtlamalar ve elverişsiz koşullarda diğer halklara yardım etme görevi dahil olmak üzere özgür ve demokratik halklar arasındaki adalet ilkelerini sunmaktadır (Rawls, 2006: 38). Uluslararası sistemde de başlangıç durumu fikrini kullanarak temsilcilerin üzerinde anlaşmaları gereken HY ilkelerini şöyle sıralamaktadır:

- (1) Halklar özgür ve bağımsızdır, öteki toplumlar bu özgürlük ve bağımsızlığa saygı göstermelidir.
- (2) Halklar anlaşmalara ve taahhütlere uymalıdır.
- (3) Halklar eşittir ve onları bağlayan anlaşmalara taraftır.
- (4) Halklar içişlerine müdahale etmeme sorumluluğunu gözetmelidir.
- (5) Halklar kendini savunma (nefsi müdafaa) hakkına sahiptir, fakat kendilerini savunma amacı dışında savaş çıkarma hakları yoktur.
- (6) Halklar insan haklarına uymalıdır.
- (7) Halklar savaşırken bazı belirli sınırlamalara uymak zorundadır.
- (8) Halkların, adil ya da düzgün siyasal ve toplumsal rejime sahip olmalarını engelleyen olumsuz koşullar altında yaşayan diğer halklara yardım etme yükümlülüğü vardır. (Rawls, 2006: 38).

Bu ilkeler, HY'nin temel şartlarını oluşturur. Bağımsızlık ve kendi kaderini tayin hakkı sınırlıdır ve genel durum için HY tarafından belirlenecek sınırlarda tanınır (Rawls, 2006: 39). Sınırlar, topraklarının, çevresel bütünlüğünün ve nüfus büyüklüğünün sorumluluğunu üstlenen bir halkın yönetiminde çok önemli bir rol oynar bu nedenle, HY, sınırların varlığını tanır ve bu kavrama önem verir (Rawls, 2006: 40).

HOA’da başlangıç durumu modeli, iki adalet ilkesinin çeşitli formülasyonları arasında ve liberal ilkeler ile faydacılık, rasyonel sezgicilik ve ahlaki mükemmeliyetçilik gibi alternatifler arasında seçim yapmaya odaklanmaktadır. Buna karşılık, ikinci düzey başlangıç durumundaki taraflar HY’nin ilkeleriyle sınırlıdır. Rawls’a göre başlangıç durumunun bu iki kullanımının farklılaştığı üç ana nokta vardır: (1) Anayasal demokrasiye sahip bir halkın kapsamlı bir iyi doktrini yoktur, oysa liberal bir yerel toplumdaki bireysel vatandaşların bu tür kavramları vardır; (2) bir halkın halk olarak temel çıkarları, siyasi adalet anlayışı ve HY’de kabul ettikleri ilkeler tarafından belirlenirken, vatandaşların temel çıkarları ve iyi anlayışları ahlaki güçleri tarafından belirlenir; (3) ikinci düzey başlangıç durumunda taraflar HY’nin sekiz ilkesinin farklı formülasyonları veya yorumları arasından seçim yaparlar (Rawls, 2006: 41).

İkinci seviyedeki başlangıç durumunda, taraflara aralarından seçim yapabilecekleri alternatif ilke ve ideallerden oluşan bir menü sunulmaz, iyi düzenlenmiş halkların temsilcileri sadece halklar arasındaki eşitlik ilkelerinin avantajları üzerinde düşünür ve bunlardan ayrılmak ya da alternatifler önermek için bir neden görmeyeceklerdir (Rawls, 2006: 43). Sekiz ilke farklı yorumlara açıktır. Bu ilkelerin nasıl yorumlanacağı sorusu her zaman gündeme gelebilir ancak ilkelerin özü tartışmaya açık değildir. İkinci düzey başlangıç durumu bu ilkelerin tartışılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Rawls bu tartışmanın şeklini ve sınırını tam olarak ortaya koymamaktadır.

Rawls, tüm halklar için temel eşitlik ilkelerine odaklanarak iş birliği örgütleri önermektedir. Rawls’un üzerinde durduğu bu örgütlerden biri adil ticaret sağlamak için kullanılacak bir örgüttür, diğeri halkların kredi alabileceği bankacılık sistemi örgütüdür, ve son olarak bir Birleşmiş Milletlere benzer bir halklar konfederasyonudur (Rawls, 2006: 44). HOA’da mülk sahibi olunabilen demokrasi veya demokratik sosyalizm arasında seçimi yerel siyasete bırakan Rawls (Rawls, 2020a: 188), HY’de, serbest, rekabetçi bir piyasa ticaret düzeninin herkesin yararına olduğunu ve büyük ulusların piyasayı tekelleştirmeyeceğini varsaymaktadır. Eğer kooperatif kuruluşların haksız dağıtım etkileri varsa, bunlar düzeltilmeli ve yardım görevi tarafından dikkate alınmalıdır. Metinde ayrıca, eşitlik sağlandıktan sonra halkların işlevsel eşitsizlikleri kabul edebileceği bir merkez bankası ve bir halklar konfederasyonu olasılığı da tartışılmaktadır.

İyi düzenlenmiş liberal toplumlar için HY iki tür istikrar gerektirir: Doğru nedenlerle istikrar ve güçler dengesi olarak istikrar. Doğru nedenlerle istikrar, vatandaşların bir adalet duygusu geliştirmelerini ve adil bir HY’de somutlaşan yasal normlara göre hareket etmeyi taahhüt etmelerini içerir. Ahlaki öğrenme olarak bilinen bu süreç demokratik barış için çok önemlidir (Rawls, 2006: 46). Liberal bir toplumda ilkelerin seçimi ahlaki öğrenmeye dayanmalıdır, bu da HY’ye bağlılığa dayanan istikrarlı bir topluma dönüşecektir. Bu istikrar, siyasi ve sosyal adaletin, temel özgürlüklerin, yurttaşlık kültürünün ve ekonomik refahın sağlanmasına dayanır.

Rawls, uluslararası ilişkilerin Thucydides'in zamanından beri değişmediği yönündeki realist teoriye liberal demokratik barışa odaklanarak yanıt vermektedir. Bu barış iki fikri birleştirmektedir: İnsanlar tarafından değiştirilebilen siyasi ve sosyal kurumlar ve barışa yol açan ticaret (Rawls, 2006: 49). Rawls’a göre, liberal toplumlar, temel ihtiyaçları karşılanan ve çıkarları diğer demokratik halklarla uyumlu olan tatmin olmuş halklardır. Tatmin yoluyla barış, kalıcı barış için gereklidir. Bu barış genel olmalı ve tüm toplumlar arasında geçerli olmalıdır. Liberal halklar güç ya da ihtişam tutkusuyla hareket etmemeli ve öz saygıları vatandaşlarının özgürlüğü ve bütünlüğü ile yerel kurumlarının adalet ve dürüstlüğüne dayanmalıdır (Rawls, 2006: 50). Demokratik barış fikri, liberal halklar savaşa girdiklerinde bunun sadece tatmin olmamış toplumlarla ya da yasadışı devletlerle olacağını, çünkü özgürlüklerini ve bağımsızlıklarını savunmak zorunda olduklarını ima etmektedir.

Makul ölçüde adil bir anayasal demokratik toplum, özgürlük ve eşitliği üç karakteristik ilke açısından birleştirir ve düzenler: Temel haklar, özgürlükler ve fırsatlar ve tüm vatandaşların özgürlüklerini akılcıca ve etkili bir şekilde kullanmalarını sağlamak için yeterli ve her amaca uygun araçların güvence altına alınması (Rawls, 2006: 52). Bu ilkeler karşılıklılık kriterini karşılamalı ve aşırı sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri önlemelidir. İstikrarın sağlanması için önemli gereklilikler arasında adil fırsat eşitliği, gelir ve servetin makul dağılımı, işsizliğin giderilmesi, tüm vatandaşlar için temel sağlık hizmetleri ve seçimlerin kamu tarafından finanse edilmesi ve politika konularında kamunun bilgilendirilmesi yer almaktadır (Rawls, 2006: 53).

Rawls’a göre, tarihsel kayıtlar, makul ölçüde adil anayasal demokrasilerden oluşan bir toplumda doğru nedenlerle istikrarın sağlanacağını göstermektedir. 1800 yılından bu yana, sağlam bir şekilde kurulmuş liberal toplumlar birbirleriyle savaşmamıştır ve büyük yerleşik

demokrasiler arasında savaş olmaması, toplumlar arasındaki ilişkilerde düzenliliğe işaret etmektedir (Rawls, 2006: 55). Ancak demokratik barış fikri, demokrasinin temel destekleyici kurum ve uygulamalarındaki çeşitli aksaklıklar nedeniyle bazen başarısızlığa uğramaktadır. Bu nedenle Kant'ın ebedi barış fikri gerçekleşmemektedir (Rawls, 2006: 55). Çünkü köklerinin bir kısmını bu ebedi barış fikrine dayandıran realist ütopyanın da koşulu demokratik anayasal rejimlerin kendilerinin güçlü olmasıdır. Öncelikle yerel siyasetin bu idealleri kabul edip yüceltmesi ve uygulaması gerekmektedir.

HY, demokratik halklar ve bu halkların kendilerine özgü kurumları, dilleri, dinleri ve kültürleri arasındaki farklılıkları ele almayı amaçlayan realist bir ütopya'dır. Siyasal liberalizm içinde geliştirilmiştir ve yerel bir rejim için liberal bir adalet anlayışını halklar topluluğuna genişletir. Kamusal akıl ideali, HY'nin ilkelerine göre hareket eden ve bu ilkeleri takip eden vatandaşlar tarafından gerçekleştirilen kamusal akıl fikrinden farklıdır. Kamusal akıl kamu görevlerini yerine getiren icracıların yurttaşlık görevleri doğrultusunda kararlarını hakkaniyet ilkeleri doğrultusunda makul fikir birliğine uyarak almaları olarak örneklendirilebilir. Kamusal akıl ideali ise yurttaşın kamu görevlisinin yerine getirdiği fiilleri bu anlayış doğrultusunda yapıp yapmadığını kontrol etmesidir.

Yerel toplumda yurttaşlar, temel siyasi meseleleri en makul gördükleri siyasi adalet anlayışı açısından destekleyerek yurttaşlık görevlerini yerine getirirler. Özgür ve eşit halklarda, vatandaşlar HY'nin ilkelerine göre hareket eder ve bu ilkeleri takip eder ve bir halkın dış politikasını ve diğer toplumları ilgilendiren devlet işlerini sürdürme veya gözden geçirme nedenlerini açıklar. Bu görev özünde ahlaki bir görevdir ve halklar arasında barış ve anlayışın siyasi ve sosyal temelini bir parçasını oluşturur. Böylelikle HOA fikri uluslararası seviyeye ulaşırken vatandaşlar da bu siyasi oluşumun içerisine katılır.

HY, halklar arasındaki siyasi ilişkiler için içeriğini, ideallerini, ilkelerini ve standartlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Uluslararası hukuk ve uygulamadan eşitlik ve karşılıklılığa odaklanan sekiz ilkedен oluşmaktadır. İlkeler makul olmalı, tarihi kayıtlarla desteklenmeli ve liberal toplumların vatandaşları tarafından onaylanmalıdır. HY, siyasi kanaatleri ve ahlaki yargıları tüm genellik düzeylerinde birbirine bağlamalıdır (Rawls, 2006: 61).

4.2. İdeal Kuramın İkinci Bölümü

Rawls, HY kuramını üç bölüme ayırmaktadır. HOA’da kurguladığı iyi düzenlenmiş toplumların birbirleri ile ilişkilerinin ne düzlemde olduğunu açıkladığı yukarıda üzerinde durulan bölüm ideal kuramın birinci bölümü olarak adlandırılmıştır. İyi düzenlenmiş halklar sınıfında alamadığı ancak bu halkların iyi ilişkiler geliştirmesi gerektiğini düşündüğü toplulukların tanımını ve bu topluluklarla hangi minvalde ilişkiler geliştirilmesi gerektiğini anlattığı bölüm ideal kuramın ikinci bölümüdür. Bu bölümden sonra ise ideal olmayan kuram olarak isimlendirdiği önemli sorunları olan topluluklara yaklaşımı açıklayacaktır.

HY, liberal toplumların liberal olmayan halklara ne ölçüde hoşgörü göstereceklerini ve onları halklar topluluğunun iyi durumdaki eşit katılımcıları olarak kabul edeceklerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Liberal toplumlar, vatandaşlarının dini, felsefi ve ahlaki kapsamlı doktrinlerine saygı göstererek ve halklar topluluğunun uygun kamusal gerekçeler sunmalarına izin vererek, iyi durumdaki tüm halklarla iş birliği yapmalı ve onlara yardımcı olmalıdır. Liberal olmayan bir toplumun temel kurumları belirli siyasi hak ve adalet koşullarını karşılıyorsa, liberal bir toplum bunu hoş görmeli ve kabul etmelidir. Tüm toplumlar kademeli olarak değişime uğradığından, halkların temel toplum yapısına saygı gösterilmesi reddedilmemelidir. Rawls, uluslararası toplumda saygı gösterilmesi ve iş birliğinin geliştirilmesi gerektiğini savunduğu bu toplumlara “düzgün halklar” demektedir (Rawls, 2006: 64). Bu bölümde düzgün halklar kategorisine giren toplumların özelliklerini Rawls’un kuramı çerçevesinde ortaya koyacağız.

HY, halklar topluluğunda halklar arasında karşılıklı saygının sürdürülmesinin önemini vurgulamaktadır. Liberal halklar tüm toplumların liberal olmasını talep ederse ve liberal olmayan halkları siyasi yaptırımlara tabi tutarsa, liberal olmayan düzgün halklara saygı göstermeyi reddedebilir, bu da diplomatik problemlere yol açabilir. Bu saygı yoksunluğunun haklı gösterilebilmesi için güçlü gerekçelere ihtiyaç vardır. Liberal halklar, düzgün halkların insan haklarını, danışılma hakkını ya da kararların alınmasında önemli bir siyasi rolü olduğunu inkâr ettiğini iddia edemez, ayrıca muhalefete de izin verirler (Rawls, 2006: 66).

Tüm toplumlar kademeli olarak değişime uğrar ve düzgün toplumlar da bunun istisnası değildir. Liberal halklar, bu toplumları halklar topluluğunun iyi niyetli üyeleri olarak tanıyarak bu değişimi teşvik eder ve onu zorlamaz. Bireylerin ve kurumların kendi

kültürlerine bağlı olmaları ve ortak kamusal ve sivil yaşama katılmaları HY gözünde iyi bir şeydir. Halklar arasında karşılıklı saygının korunması, liberal ve düzgün halkların sosyal dünyası için çok önemlidir.

HY, bir halkın kendi kaderini tayin hakkının korunmasını ve konfederatif bir halklar topluluğu biçimini savunur (Rawls, 2006: 66). Halklar, uygun gurur ve onur da dahil olmak üzere ahlaki bir doğaya sahiptir ve eşitlikle tutarlı bir saygı gerektirir. Liberal halklar düzgün halkları teşvik etmeli ve onları liberal olmaya zorlamamalıdır. Halklar arasında karşılıklı saygının korunması bir toplumun temel yapısı ve siyasi iklimi için elzemdir. HY, liberal yönde reformları teşvik ederken daha geniş bir arka plandaki temel yapıyı ve siyasi iklimin değerlerini göz önünde bulundurur. Rawls beş tür toplumsal oluşumun varlığından bahsetmektedir. Bunlar; liberal halklar, düzgün halklar, yasatanımaz devletler, olumsuz koşullar altında ezilen toplumlar ve yardımsever mutlakiyetçilerdir (Rawls, 2006: 68). Son üç örnek bir sonraki bölüm olan ideal olmayan kuram içerisinde incelenecektir. Bu noktada Rawls'un HY'yi, liberal iyi düzenlenmiş toplumlardan düzgün toplumlara genişletmesini ve onların da liberal toplumlarla aynı HY'yi kabul edecekleri temellendirmesini ele alacağız.

Rawls, Düzgün hiyerarşik toplumları, ileride, kendi hayalinde yarattığı Kazanistan adlı Müslüman bir halk olan, insan haklarına saygı gösteren ve iyi bir danışma hiyerarşisine sahip düzgün bir hiyerarşik toplum tanımıyla örneklendirecektir. Öncelikle düzgün hiyerarşik toplum tanımlamasına giren toplumların özelliklerinden bahsetmek gerekir. Bu toplumlar, üyeleri yasal sistemdeki farklı grupları temsil eden kurumsalcı bir yapıya sahiptir. Yani, bireyler farklı grupların üyeleridir ve her grup danışma hiyerarşisi sistemi ile temsil edilir. Saldırgan amaçları olmamalı, diğer toplumların siyasi ve sosyal düzenine saygı göstermeli ve tüm üyeler için insan haklarını güvence altına alan iyi bir hukuk sistemine sahip olmalıdır. İnsan hakları yaşam, özgürlük, mülkiyet ve resmi eşitlik haklarını içerir. Hukuk sistemi tüm bireylere ahlaki görev ve yükümlülükler yüklemeli, yargıçlar ve yetkililer hukukun ortak bir adalet fikri tarafından yönlendirildiğine inanmalıdır. Bu inanç, iyi niyet ve kamu toplumunun emirlerini hukuk tarafından gerekçelendirilmiş olarak savunma isteği ile gösterilir (Rawls, 2006, ss. 69-71).

Makul hiyerarşik toplumlar dernekçi bir yapıya sahiptir ve üyeleri makul bir danışma hiyerarşisi aracılığıyla yasal sistemdeki farklı grupları temsil eder. Makul bir hiyerarşik toplumun makul bir halklar topluluğunda iyi durumda olması için iki kriter vardır. Bunlar

şöyledir; toplumun saldırgan amaçları yoktur ve diğer toplumların siyasi ve sosyal düzenine saygı duyar; diğeri ise, hukuk sistemi, yaşam, özgürlük, mülkiyet ve resmi eşitlik hakkı da dahil olmak üzere halkın tüm üyeleri için insan haklarını güvence altına alır (Rawls, 2006: 69). Bu toplumlarda, insan hakları siyasi olarak liberal ya da batı geleneğine özgü olarak değerlendirilmez (Rawls, 2006: 70). Hukuk sistemi, halkın sınırları dahilindeki tüm kişilere iyi niyetli ahlaki görevler ve yükümlülükler yükler; çünkü bu kişiler saygın, rasyonel, sorumlu ve toplumsal yaşamda rol oynayabilecek kişiler olarak görülür. Yargıçların ve hukuk sistemindeki görevlilerin, hukukun ortak iyi bir adalet fikri tarafından yönlendirildiğine dair samimi ve makul inançları bulunur. Mahkemeler bu savunma için bir forum görevi görerek ortak iyi adalet fikrine olan samimi ve makul inancı ortaya koyar (Rawls, 2006: 71).

Düzgün bir halkın halklar topluluğunun iyi durumdaki üyeleri olarak kabul edilebilmesi için belirli kriterleri karşılaması gerekir. Bu kriterler arasında barış yasalarına saygı duymak, insan haklarına saygı göstermek, kendi topraklarındaki herkese hak ve ödevler tanımlamak, ortak iyi bir adalet fikrini takip etmek ve yasanın ortak iyi bir adalet fikri tarafından yönlendirilmesine samimi bir inanç duymak yer alır. HY, liberal anlayışlardan uzak olmasına rağmen, toplumlara makul bir halklar topluluğunun iyi durumda üyeleri olmaları için gereken iyi ahlaki statüsünü veren özelliklere sahip bir adalet fikrinin ana hatlarını çizmeyi amaçlamaktadır. İnsan hakları, herhangi bir sosyal iş birliği sisteminin gerekli asgari koşulları olarak kabul edilir ve insan doğasına ilişkindir, herhangi bir kapsayıcı dini veya felsefi doktrine bağlı değildir (Rawls, 2006: 73). HY bu doktrinleri reddetmez, ancak insan haklarını güvence altına alan bir HY anlaşmasının sadece liberal toplumlarla sınırlı olmadığını belirtmek önemlidir.

HY, düzgün hiyerarşik halklar ile adil siyasi iş birliği koşulları oluşturmayı amaçlayan bir ilkedir. Bu toplumlar başlangıç durumunda iyi düzenlenmiş liberal toplumlar ile aynı ilkeleri benimseyeceklerdir. Düzgün hiyerarşik toplumlar makul ve akılcıdır. Başlangıç durumunda diğer iyi düzenlenmiş halklar ile birlikte olurken konumları şöyledir: Birincisi bu toplumlar sadece savaşmak için saldırgan tutum almazlar; ikinci olarak, düzgün halkların temsilcileri başka halkların siyasi düzenlerine saygı gösterirler; üçüncüsü uluslararası arenada tarafları eşitler olarak kabul ederler; dördüncü olarak, kendi ortak iyi anlayışlarınca temsil ettikleri halkın yararına onların güvenlik ve bağımsızlığını savunurlar; son olarak; ticaretin ve iş birliğinin yararına inanır ve bu yönde davranırlar (Rawls, 2006: 74). Başlangıç durumunun

ilkeleri bu toplumun temsilcileri tarafından irdelendiğinde onların da iyi düzenlenmiş halkların temsilcileri ile ortak paydada buluşacakları düşünülmektedir. Bu toplumların temsilcileri, uygun bir başlangıç durumunda, liberal toplumların temsilcileri tarafından benimsenen sekiz ilkenin aynısını benimseyeceklerdir. Diğer halkların yurttaşlık düzenine ve bütünlüğüne saygı gösterecek, insan haklarını ve temsil ettikleri halkların çıkarlarını koruyacak, güvenlik ve bağımsızlığı sürdürecektir ve ihtiyaç zamanlarında halklar arasında ticaret ve yardımlaşmanın faydalarına önem vereceklerdir.

Rawls, HY başlangıç durumu argümanını üç kez kullanır: Liberal toplumlar için iki kez; bir kez yerel düzeyde ve bir kez de HY düzeyinde; ve düzgün hiyerarşik toplumlar için ikinci düzeyde sadece bir kez (Rawls, 2006: 75). HOA’da liberal toplumun başlangıç durumunun nasıl tasarlandığını tartışmıştık. Ona iyi düzenlenmiş liberal bir toplumun makul temsilcileri katılarak iki adalet ilkesine ulaşır ve toplumsal normları kararlaştırır. HY’nin ideal kuramının birinci bölümünde, iyi düzenlenmiş toplumların temsilcileri başlangıç durumuna katılarak HY’nin sekiz ilkesini benimserler ve onların sınırlarını kararlaştırırlar. HY’nin ideal kuramının ikinci bölümünde ise düzgün hiyerarşik toplumların temsilcileri başlangıç durumunda HY’nin ilkelerini sadece kabul edeceklerdir. HY, başlangıç durumu argümanını düzgün hiyerarşik toplumlar için yalnızca bir kez kullanır, çünkü yalnızca eşit taraflar simetrik olarak başlangıç durumunda yer alabilir. Oysa düzgün hiyerarşik toplumların bireylerinin ulusal statüleri eşit olmadığından onlar için başlangıç durumu argümanı ulusal düzeyde geçerli olmaz. Ancak uluslararası toplumun saygın birer birimleri olarak diğer birimler ile etkileşime girme ve iş birliği yapma isteğinde oldukça, hak ve özgürlüklere asgari duyarlılığı verdikleri ve yukarıdaki diğer şartları sağladıkları sürece, başlangıç durumu argümanına katılırlar.

Rawls’a göre düzgün hiyerarşik toplumların en önemli göstergesi bu toplumun hukuk sisteminde, ortak bir adalet fikri tarafından yönlendirilmesi gereken düzgün bir danışma hiyerarşisidir (Rawls, 2006: 76). Bu fikir, bir halkın ortak amacından farklıdır ve bir temsil organları ailesinin yerleşik bir danışma prosedürüne katılmasını ve halkın tüm üyelerinin önemli çıkarlarını ele almasını gerektirir. Ortak amaç, toplumun kendisi ya da üyeleri için ulaşmayı hedeflediği, onların refahını etkileyen şeydir. Birçok toplumda ortak bir amaç yoktur, özel öncelikler vardır (Rawls, 2006: 76). Rawls’un buradaki kastı bu tür toplumların bireyselliğe yeterince önem vermemesi nedeniyle ortak bir iyi anlayışının bireysel ahlak ve

toplumsal siyasete hâkim olmasıdır. Bu ortak amacın takip edilmesi teşvik edilir, daha ziyade istişare prosedürü tarafından belirlenen kısıtlamalarla tutarlı olarak önceliklendirilir.

Düzgün bir hiyerarşik toplumda, tüm bireyler düzgün ve rasyonel, ahlaki öğrenme yeteneğine sahip olarak görülür ve her biri danışma hiyerarşisinde bir organ tarafından temsil edilen bir gruba aittir (Rawls, 2006: 77). Siyasi kararlarda, iyi bir danışma hiyerarşisi, toplumun dini ve felsefi değerlerine saygı göstererek farklı seslerin duyulmasına izin verir. Karar vericiler ve yetkililer itirazları ele almaya istekli olmalı ve ortak iyi adalet fikrinin temel çerçevesi içinde kalmak kaydıyla muhalefetin müdahale etmesine izin vermelidir (Rawls, 2006: 77).

İyi bir danışma hiyerarşisi, bireylerin tek tek vatandaşlar yerine zümreler, şirketler ve birlikler gibi gruplara ait olduğu bir sistemdir (Rawls, 2006: 78). Bu düzenleme, her vatandaşın bir oya sahip olduğu liberal bir toplumdan farklı olarak, oy kullanan üyelerin siyasi yaşamın daha geniş çıkarlarını göz önünde bulundurmasına olanak tanır. Düzgün bir hiyerarşik toplumda, yeterli ölçüde vicdan özgürlüğü ile din ve düşünce özgürlüğüne izin verdiği için dini hoşgörü tamamen yok değildir. Bu, iyi bir toplumun barış içinde varlığını sürdürebilmesi için elzemdir.

İnsan hakları ihlal edilerek baskı ve istismara maruz kalmış olabilecek toplum üyelerinin temsiliyle ilgili olarak; bu kişilerin taleplerinin dikkate alınmasını sağlamak için, ezilenleri temsil eden organların üyelerinin çoğunluğu hakları ihlal edilenler arasından seçilmelidir. İyi hiyerarşik bir toplum, hukuk sisteminin ve sosyal düzeninin insan haklarını ihlal etmemesini sağlamalı ve danışma prosedürü bu tür ihlalleri durduracak şekilde düzenlenmelidir (Rawls, 2006: 80).

HY, gerçekten tam bir düzgün hiyerarşik bir halkın veya gerçekten tam makul adil anayasal demokratik halkın varlığını varsaymaz, kriterler standartları belirlemek için tanımlanmaktadır (Rawls, 2006: 80). Bununla birlikte, varsayımsal olarak düzgün hiyerarşik bir halk, Kazanistan adında idealize edilmiş bir Müslüman halk olarak önerilmektedir. Kazanistan'ın hukuk sisteminde din ve devlet ayrımı yoktur ve İslam tercih edilen dindir. Diğer dinlere hoşgörü gösterilir ve yüksek siyasi ya da adli makamlarda bulunma hakkı hariç, çoğu vatandaşlık haklarından yararlanır ya da bu hakları kaybetmeden ibadet edebilirler.

Rawls'un örneğindeki düzgün halk, nesiller boyunca topraklarında yaşayan İslami olmayan dinlere ve diğer azınlıklara karşı aydınlanmacı muameleleriyle dikkat çeker. Bu toplumda azınlıklar, kamusal ya da sosyal ilişkilerde keyfi ayrımcılığa maruz kalmamakta ya da Müslümanlardan daha aşağı muamele görmemektedirler. Sadakatlerini güçlendirmek için hükümet, gayrimüslimlerin silahlı kuvvetlere mensup olmalarına ve yüksek komuta kademelerinde görev yapmalarına izin vermektedir (Rawls, 2006: 82).

Kazanistan, altı ilkeyi yerine getiren düzgün bir danışma hiyerarşisi içinde örgütlenmiştir. Bu ilkeler şunlardır: Tüm gruplara danışılmalıdır, halkın her üyesi bir gruba ait olmalıdır, her grup grubun temel çıkarlarını bilen ve paylaşan bir organ tarafından temsil edilmelidir, nihai kararı veren organ danışılan organların her birinin görüş ve iddialarını tartmalıdır, Kazanistan'ın özel önceliklerinden biri düzgün ve makul bir Müslüman halk oluşturmak olmalıdır, son olarak Kazanistan'ın diğer özel öncelikleri genel bir işbirliği planına uymalıdır (Rawls, 2006, ss. 82-83). Özetle, Kazanistan dini azınlıklara muamelesinde aydınlanmış bir toplumdur. Liberal ve liberal olmayan halkların onaylayabileceği makul ölçüde adil bir HY'ye sahiptir.

Rawls'a göre HY, kölelikten kurtulma, vicdan ve etnik grup güvenliği gibi acil haklar sınıfında odaklandığı için yeterince liberal olmamakla eleştirilmektedir. Rawls'a göre kimi eleştirmenler, baskıcı hiyerarşik rejimlerin tarihsel kanıtlarına atıfta bulunarak bu hakların sadece liberal demokratik hükümetler tarafından korunabileceğini savunmaktadır. Ancak, HY düzgün hiyerarşik halkların var olduğunu varsaymakta ve iyi düzenlenmiş halklar tarafından bu halklara hoşgörü ve bu halkların uluslararası topluma kabulünü değerlendirmektedir. Bu argüman, insan hakları konusunda daha dengeli bir yaklaşıma duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır. Rawls'un insan haklarından kastı "... liberal anayasal demokratik bir rejimde vatandaşların, ya da düzgün hiyerarşik toplum üyelerinin, sahip oldukları hakların uygun bir alt grubudur." (Rawls, 2006: 87).

İnsan hakları, makul bir HY'de, savaş gerekçelerini ve bir rejimin iç özerkliğini sınırlandıran önemli bir haklar sınıfıdır. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana egemenlikte meydana gelen değişiklikleri yansıtır; savaş sadece meşru müdafaa veya insan haklarının korunması durumlarında haklı görülebilir. İnsan hakları, makul ölçüde adil bir halklar topluluğunda kabul edilebilir iç hukuku sınırlandırarak, iç siyasi ve sosyal kurumların doğruluğu için bir standart belirler.

Rawls, yasatanımaz devletlerde insan hakları kavramını tartışmakta ve insan haklarının tüm toplumları kapsayan evrensel haklar olduğunu ve yasatanımaz devletler de dahil olmak üzere tüm halklar ve toplumlar için bağlayıcı olduğunu savunmaktadır (Rawls, 2006: 86). Rawls, liberal ve düzgün halkların, insan haklarını ihlal etmeleri halinde yasatanımaz devletlere müdahale etme hakkını meşru görmektedir. İnsan haklarının, siyasi liberalizmin siyasi anlayışının sağlam olması ve HY'nin geliştirilmesinde atılan adımların sağlam olması halinde, liberal ve düzgün halkların, HY kapsamında yasatanımaz devletlere müsamaha göstermeme hakkına sahip olduğuna inanmaktadır.

Bir toplumsal sözleşme hukuku olan HY, genellikle küresel adalet sorununu ele alması gereken bir siyasi adalet anlayışı olmadığı konusunda eleştirilir. Bazıları bunun, makul ve rasyonel oldukları düşünülen tüm insanlar için küresel bir adaletle başlaması gerektiğini savunmaktadır (Rawls, 2006: 88). Bunun insan haklarını liberal kozmopolit adaletin siyasi anlayışına dayandıracağına inanılmaktadır. Ancak bu yaklaşım sadece liberal demokratik bir toplumun kabul edilebilir olduğunu varsaymaktadır. Öte yandan HY, makul ölçüde adil liberal bir halkın dış politikasıyla ilgilidir ve iki tür iyi düzenlenmiş halktan bahseder: Liberal demokratik halklar ve düzgün hiyerarşik halklar. Bu açıklama basitleştirici olmakla birlikte, liberal demokratik bir halkın dış politikasının gerçekçi bir şekilde incelenmesine olanak tanımaktadır.

İyi hiyerarşik toplumlar üyelerine liberal toplumlar gibi eşit davranmazlar, ancak ortak bir iyi ve bir siyasi adalet anlayışına sahiptirler. Makul ve adil bir HY'ye saygı gösterirler. Bu toplumlar, liberal vatandaşlık fikrinden yoksun oldukları için kendi üyelerine özgür ve eşit vatandaşlar olarak davranmazlar. Halklarına ve kurumlarına yaptırım uygulamak için siyasi nedenleri geçersiz kılmaya yetecek ahlaki ve yasal gereklilikleri yerine getirirler. Eğer düzgün hiyerarşik toplumlar yukarıda belirtilen koşulları yerine getirirlerse, liberal insanlar tarafından makul bir halklar topluluğunun iyi niyetli üyeleri olarak kabul edilirler. Ancak, bu ve diğer tüm konularda siyasi liberalizm veya kapsamlı doktrinlere dayalı eleştirel itirazlar devam edecektir. Bu itirazları dile getirmek liberal halkların hakkıdır ve düzgün hiyerarşik toplumların özgürlükleri ve bütünlüğü ile tutarlıdır (Rawls, 2006: 90).

Liberal olmayan düzgün bir topluma daha liberal demokratik bir anayasa geliştirmesi için teşvikler sunulması konusu karmaşık meseleleri gündeme getirmektedir. Birleşmiş Milletler gibi kuruluşların üyelerine daha liberal olmaları için teşvik sunmamaları tavsiye edilir

(Rawls, 2006: 90), zira bu durum çatışmalara yol açabilir. Bunun yerine, liberal olmayan düzgün toplumlar Uluslararası Para Fonu'ndan fon talep edebilirler, ancak bu da çatışmalara yol açabilir. Liberal demokratik bir hükümetin daha liberal olmak için teşvik olarak sübvansiyonları benimsemesi de makul değildir. Rawls, düzgün bir toplumun daha liberal bir gelecek mi yoksa kendi standartları dahilinde statükocu bir adil siyasi sistem mi isteyecekleri konusunu, o halkın kendi kaderini tayin etme sorunu olarak görmektedir. Bu gibi durumlarda bir dış müdahaleden kaçınılmasını savunmaktadır.

HY, karşılıklı ilişkiler hakkında siyasi tartışmalara olanak tanıyan, hiyerarşik halklara kadar uzanan ideal bir teoridir. Liberal demokratik bir toplum için adalet ilkeleri, tüm özneler ya da HY için geçerli olmadığından evrensel olarak uygulanabilir değildir. HY, özgür ve eşit olarak kabul edilen iyi düzenlenmiş halklar için geçerli olan sekiz ilkedен oluşur. HY'nin ilkelerini oluştururken tarafların başlangıç durumu esnektir ve çağa uyacak şekilde değiştirilebilir. HY makul ölçüde tamamlanmışsa, özgür ve eşit vatandaşlar, hükümetler ve halklar da dahil olmak üzere siyasetle ilgili tüm konular için makul siyasi ilkeler içerir. HY en kapsayıcı siyasi özneyi, halkların siyasi toplumunu düzenler.

HY Kant'ın ebedi barış kavramına dayanır, ancak hak ve adalet, ahlak ve rasyonalite ilkeleri pratik akıldan çıkarılmaz (Rawls, 2006: 93). Bunun yerine, HY pratik akıl fikrine ve onun bileşenleri olan makuliyet, edep ve rasyonaliteye içerik kazandırmaktadır. Kant'ın transandantal idealizminden farklı olarak siyasi liberalizm makul olan fikrini belirler. Makul vatandaşlar, adil sosyal iş birliği, yargılama yüklerinin tanınması ve makul kapsamlı doktrinlerin onaylanması ile karakterize edilir. Makuliyet, saldırgan olmayan, ortak iyi bir adalet fikrine ve makul bir danışma hiyerarşisine sahip olan makul bir toplum olarak tanımlanır.

4.3. İdeal Olmayan Kuram

İdeal olmayan kuram, bir toplumdaki iyi düzenlenmiş halkların davranışlarına rehberlik etmeyi amaçlayan, karşılıklı yarar için ortak kurumlar tasarlamada ve iyi düzenlenmiş olmayan halklarla başa çıkmada onlara yol gösteren bir kavramdır. Dünyada, tüm halkların HY'yi kabul ettiği ve uyguladığı bir dünyada yaşamak isteyen nispeten iyi düzenlenmiş halkların var olduğunu varsayar. İdeal olmayan kuram, bu uzun vadeli hedefe aşamalı adımlarla ulaşmaya odaklanır. Siyasi açıdan mümkün ve etkili olması muhtemel politikalar

ve eylem yolları arar. İki tür ideal olmayan teori vardır: Birincisi belirli rejimlerin makul bir HY'ye uymayı reddettiği uyumsuzluk koşulları; diğeri ise tarihsel, sosyal ve ekonomik koşulları iyi düzenlenmiş bir rejime ulaşmayı zor veya imkânsız kılan toplumların bulunduğu elverişsiz koşullar. Bu koşullar altındaki devletler yasatanımaz devletler ve zorluk içindeki toplumlar ismi ile incelenecektir.

HY, liberal ve düzgün toplumlar ve makul ölçüde adil bir HY'yi takip eden herhangi bir toplum da dahil olmak üzere, iyi düzenlenmiş tüm halklara meşru müdafaa için savaşıma hakkı verir. Bu hak bir devlete kendi rasyonel çıkarları için değil, temel özgürlükleri ve anayasal demokratik siyasi kurumları korumak ve muhafaza etmek için tanınmıştır. Liberal toplumlar, demokratik kurumlarını ve sivil toplumun geleneklerini ve yaşam biçimlerini savunmak için meşru müdafaa amacıyla savaşıma girebilirler (Rawls, 2006: 99). Yurttaşlar kendi toplumlarına ilişkin anlayışlarını ifade edebilir ve demokratik siyaset ve kamusal akıl yoluyla toplumlarını savunmak için uygun eylemlerde bulunabilirler.

Farklı inançlara, siyasi kurumlara, insan haklarına ve makul bir HY'ye saygı duyan düzgün bir hiyerarşik Müslüman toplum gibi savunmaya değer bir şeye sahip oldukları için, düzgün halkların da kendilerini savunmak için savaşıma hakları vardır. Yardımsever mutlakiyetçilik, insan haklarına saygılı olmakla birlikte, üyelerine siyasi kararların alınmasında anlamlı bir rol vermediği için iyi düzenlenmiş bir toplum değildir (Rawls, 2006: 101). Bununla birlikte, saldırgan olmayan ve insan haklarına saygı duyan her toplumun kendini savunma hakkı vardır.

HY, insan haklarını güvence altına almayı ve HY'yi uygulamayı ve yasatanımaz devletlere karşı birlik olmayı amaçlayan iyi düzenlenmiş toplumlar için bir rehber görevi görür. Bunu başarmak için, iyi düzenlenmiş toplumlar, ortak görüş ve politikaları için konfederatif bir merkez ve kamusal forum olarak hizmet etmek üzere Birleşmiş Milletler veya ittifaklar gibi yeni kurumlar ve uygulamalar oluşturmalıdır (Rawls, 2006: 101). Bu merkez baskıcı ve yayılmacı rejimlerin adaletsiz kurumlarını ve insan hakları ihlallerini inceleyebilir. Yasatanımaz devletler bile eleştirilere kayıtsız kalamayabilir. Böyle bir birlik uluslararası caydırıcı bir güç görevi görerek insan hakları ihlallerinin veya yasatanımaz devletlerin sınır ötesi saldırgan tavırlarının önüne geçmede önemli bir işleve sahip olabilir.

Adil bir savařın amacı halklar arasında, özellikle de dűřmanla kalıcı bir barıř saęlamaktır. İyi dűzenlenmiř halklar birbirlerine karřı deęil, yayılmacı amaçları gűvenliklerini ve ۆzgűr kurumlarını tehdit eden iyi dűzenlenmemiř devletlere karřı savařırlar (Rawls, 2006: 103). Bu gibi savař halinde yasatanımaz devletin liderleri, yetkilileri ile askerleri ve sivil nűfusu arasında ayırım yapılmalıdır. Sivil halk savařtan sorumlu deęildir, çűnkű genellikle cehalet içinde tutulurlar ve devlet propagandası tarafından yۆnlendirilirler. Yasadıřı devletin askerleri, genellikle zorunlu askeri gۆreve alındıkları ve sۆműrűldűkleri için devlet savařından sorumlu deęildir. Hem sivillerin hem de askerlerin insan haklarına saygı gۆstermeli ve onlara muameleleriyle bu hakların içerięini ۆęretmelidirler.

İyi dűzenlenmiř halklar, hedefledikleri barıřı ve savař ile aradıkları amaçları ۆnceden tespit etmelidirler. Bu gۆrev bűyűk ۆlűde iyi dűzenlenmiř halkların hűkűmetlerinin liderlerine ve yetkililerine dűřmektedir, belirlenen amacın dıřına çıkılmamalı, yasatanımaz devletlerin vatandaşlarının ve askerlerinin de aynı insan haklarının birer ۆznesi olduęu unutulmamalıdır. Bir eylemin ya da politikanın uygunluęunun deęerlendirilmesinde, ۆnceki ilkeler ve varsayımlar çerçevesinde ve bunlarla sıkı sıkıya baęlı kalınarak savař yűrűtűlmedir. Pratik amaç-sonuç muhakemesinin sınırlı bir rolű olmalıdır (Rawls, 2006: 105). Amaç sonuç bakıř açısı ile hareket ederken HY'nin ilkeleri dıřına çıkılmamalıdır.

İdeal devlet adamı, ۆrnek performansı ve liderliğiyle gű, bilgelik ve cesaret sergileyen bir liderdir. Çalkantılı zamanlarda halklarına rehberlik eder ve iyi dűzenlenmiř bir toplumun koşullarını ve çıkarlarının farkındadır. Devlet adamları, toplumlarının temel çıkarlarına ilişkin yargı ve değerlendirmelerinde ۆzverili olmalı, kindarlığın etkisinde kalmamalı ve adil bir barış sağlama amacına sıkı sıkıya bağlı kalmalıdır. Halkları adına yaptıkları açıklamaların, barış sağlandığında dűřman topluma ۆzerk ve iyi dűzenlenmiř bir rejim verileceğini açıkça ortaya koymasını sağlamalıdır. İdeal devlet adamı ahlaki unsurlar içerir, zira sadece dűnya tarihine ismini kazımak, hatırlanacak bir insan olmak kişinin iyi bir devlet adamı olduğuna delalet değildir (Rawls, 2006: 106).

Olaęanűstű aciliyet istisnası, savař sırasında çok ۆnemli bir fayda saęlayacaksa sivillerin kesin statű haklarının askıya alınmasına izin vererek karar alınabilmesine izin verir. Bu istisna, Nazizm gibi çok bűyűk kۆtűlűklerin tehlikeleri ۆnlenemeyecek hale gelmeden műdahalesine olanak tanır. Bu gibi kendine has tekil ۆrneklerin tanımlanması ancak ve ancak

devlet adamı düzeyinde gerçekleşebilir. Tarihte yaşanan bu gibi örnekler doğru tanımlanmadığı takdirde büyük yıkımlara neden olabileceği açıktır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Japonya ile savaşında olağanüstü aciliyet istisnası doğru bir şekilde kullanılmadı ve bombalamalar pratik neden-sonuç mantığına dayalı olarak meşrulaştırıldı (Rawls, 2006: 109). Atom bombaları savaşın sonunu hızlandırmak, Amerikan askerlerinin hayatını kurtarmak ve Japon liderlerini Amerika'nın gücüne boyun eğmesini sağlamak amacıyla kullanıldığı iddia edilmişti. Ancak, bu bir devlet adamı başarısızlığıdır. Salt neden sonuç ilişkileri ile insanların ölümü meşrulaştırılamaz. Ancak ve ancak HY'nin ilkeleri doğrultusunda bu gibi fiillerin meşruiyeti üzerinde yorum yapılabilir. Karar alıcılar görevlerini yaparken siyasi liberalizmin ahlaki ilkelerine bağlı kalmalıdır. Japonya örneğindeki bir başka devlet adamı başarısızlığı da bombardımandan önce Japonlarla etkili olabilecek ve daha fazla can kaybını önleyebilecek müzakerelerin düşünülmemesidir (Rawls, 2006: 110).

HY ve Hristiyan doğal hukuk doktrininin, adil savaşın hakkında görüşleri şöyledir; her ikisi de tüm ulusların kendi doktrinlerine göre hareket etmesi halinde evrensel barışın sağlanabileceğini öne sürmektedir. Ancak aralarındaki temel fark anlayışlarında yatmaktadır. Doğal hukuk, tüm insanlık için bağlayıcı olduğu iddiası ile Tanrı'nın hukukunun bir parçasıdır. Öte yandan HY, siyasi bir anlayış olarak var olanın alanına girer. Her iki görüş de meşru müdafaa için savaş hakkını destekler, ancak savaşın yürütülmesine ilişkin ilkeleri farklıdır. Katolik çifte sonuç doktrini, askeri bir hedefe yönelik meşru bir saldırının kasıtsız ve dolaylı sonucu dışında sivil kayıpları yasaklar (Rawls, 2006: 114). Bu doktrin, liberal demokratik rejimleri savunmak için adil bir savaş yürütmeye hazır olması gereken siyasi liberalizmdeki devlet adamının görevleriyle çelişir. Siyasal liberalizmde haktan insanların ölmesini meşrulaştıracak bir ilke yoktur.

İdeal olmayan kuramda, iyi düzenlenmiş toplumların uzun vadeli amacının, yasatanıma devletleri iyi düzenlenmiş halklar topluluğuna dahil etmek olduğunu öne sürer. 19. ve 20. yüzyılın İspanya, Fransa ve Almanya gibi yasatanıma devletleri egemenlik ve zenginlik peşinde koşmuş, ancak daha sonra siyasi gelenekleri, kurumları ve kültürleri siyasi iradelerini şekillendirmiştir (Rawls, 2006: 115).

İdeal olmayan teörinin ikinci türü olan zorluk içindeki toplumlar, iyi düzenlenmiş toplumlar için gereken siyasi ve kültürel geleneklerden, insan sermayesinden ve kaynaklardan yoksundur. İyi düzenlenmiş halkların zorluk içindeki toplumlara yardım etme görevi vardır, ancak bu her zaman dağıtıcı adaleti içermeyebilir. Yardımın amacı zenginlik ve refah seviyelerini ayarlamak değildir (Rawls, 2006: 116).

Bir Adalet Teorisi'ndeki adil tasarruf ilkesi (Rawls, 2021: 321) ile HY'deki yardım etme yükümlülüğü arasında benzerlikler vardır. Bu benzerlikleri üç maddede açıklamak gerekirse aşağıdaki alıntı yol gösterici olacaktır:

İlki, adil tasarruf ilkesinin amacı özgür anayasal demokratik bir toplumdaki yeterli derecede adil temel kurumları tesis etmek ve tüm vatandaşlarına yaşamaya değer bir hayat sunan toplumsal bir dünya sağlamaktır. İkincisi, adil temel kurumlar tesis edilince tasarruf durabilir. Sonuncusu, Adil kurumlar tesis etmek büyük servet gerektirmez (Rawls, 2006: 116-117).

Rawls, HOA'nın bu ilkelerine dayanarak HY'nin yardım yükümlülüğünün ilk kuralını şöyle oluşturmaktadır: “Hedef adil kurumları tesis ederek sürdürmek olup ortalama zenginlik düzeyini yükseltmek bir yana, sadece artırmak ya da herhangi bir toplumun ya da herhangi bir sınıfın zenginliğini artırmak değildir.”(Rawls, 2006: 117). Özgür, anayasal demokratik bir toplum için temel kurumları oluşturmayı ve tüm vatandaşlar için adil bir yaşam sağlamayı amaçlar. Adil kurumlar oluşturulduktan sonra yardımlar durabilir. İyi düzenlenmiş halklar arasındaki zenginlik seviyeleri farklılık gösterebileceğinden, adil kurumlar oluşturmak için büyük bir zenginlik gerekli değildir.

Yük altındaki bir toplumda yardım görevini yerine getirmek için ikinci kural, siyasi kültürün ve siyasi ve sosyal kurumları destekleyen dini, felsefi ve ahlaki geleneklerin önemini kabul etmektir (Rawls, 2006: 118). Kaynak fakiri ülkeler iyi durumda olabilirken, kaynak zengini ülkeler ciddi zorluklar yaşayabilir. Farkı yaratan temel unsurlar siyasi kültür, siyasi erdemler, sivil toplum, üyelerin dürüstlüğü, çalışkanlığı, yenilikçilik kapasitesi ve nüfus politikasıdır.

İnsan hakları konusunda ısrarcı olmak, etkisiz rejimleri ve kendi halkının refahına öncelik veren yöneticilerin davranışlarını değiştirmeye yardımcı olabilir. Amartya Sen'in kıtlıklar üzerine yaptığı çalışma insan hakları konusundaki bu ısrarı desteklemektedir. Sen, kıtlığın

ana nedeninin gıda azalması olmadığını, asıl sorunun hükümetlerin var olan gıdayı dağıtma ve takviye etme konusundaki başarısızlığı olduğunu ortaya koymuştur (Sen, 1981: 25). İnsan hakları konusunda ısrarcı olmak, kıtlıkların artmasını önlemeye yardımcı olabilir ve bir iyi düzenlenmiş halklar topluluğunda hükümetler üzerinde etkili baskı oluşturabilir.

Üçüncü kural, yük altındaki toplumların kendi kendilerini yönetmeleri ve halklar topluluğunun üyeleri olmalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır (Rawls, 2006: 121). Ayrıca, bu ülke vatandaşlarının halkına ve ülkesine bağlılığını ve diğer halkların taleplerine saygı gösterirken meşru taleplerini savunmasını içeren uygun vatanseverliğin önemini vurgulamaktadır. Uluslararası yardım, yardım edilen ülkenin vatandaşlarını kendi kültürlerinden uzaklaştırıp dejenere etmemeli çoğulculuğun sağlanabilmesi adına vatanlarına bağlılığı sağlanmalıdır. Bu yardımlar kültürel yozlaşmaya mahal vermemelidir, sadece siyasal liberal erdemin bir parçası olarak vatandaşın kendi kültürüne bağlılığının yanı sıra diğerlerinin varlığını ve saygınlığını tanıması amaçlanmalıdır.

Yardım görevi, halklar arasında sosyal uyum duygusu gerektiren ahlaki bir yükümlülüktür; bu da ayrı dilleri, dinleri ve kültürleri olan halklardan oluşan bir halklar topluluğunda ulaşılması güç bir erdemdir. Bu konuda halkları bu yükümlülüğün önemine yönlendirmek devlet adamının görevidir (Rawls, 2006: 122). Devlet adamı, farklı halklar arasında geçmişte yaşanan adaletsizliklerden ve miras kalan düşmanlıklardan kaynaklanabilecek potansiyel problemlere karşı çalışmalıdır. Liberal ve düzgün halklar, birbirlerinin yaşam tarzına ve kültürüne karşılıklı saygı gösterirler ve her halkın iyi düzenlenmiş bir rejime sahip olduğu bir dünya arayışındadırlar. Bu saygı ve arayış, zaman içinde verimli iş birliği dönüşecektir. Medeniyetlerini ve kültürlerini tanıdıkça ve belirlenen idealler ve ilkeler doğrultusunda hareket ettikçe, karşılıklı yakınlık gösteren halkların çemberi zaman içinde genişleyecektir.

HY, eşitsizliklerin her zaman adaletsiz olmadığını savunur. Eşitsizlik sadece bireylerarası veya toplum ile birim arasındaki ilişkinin sonuçlarında adaletsizliğe neden olursa önemli bir soruna işaret eder. HOA'da eşitsizliğin maruz görülebileceği tek durum olarak daha az avantajlıların yararına olması durumu üzerinde durmuştuk, aksi durumdaki eşitsizliklerde ise bu eşitsizlikler giderilmelidir. HOA fikrinde eşitsizlikleri azaltmanın üç nedeni vardır: Yoksulların acı ve sıkıntılarını hafifletmek, bazı vatandaşların damgalanmasını ve aşağı muamele görmesini önlemek ve siyasi süreçlerde adaleti sağlamak. Ancak halklar topluluğunda ekonomik bir eşitsizliğin giderilmesi yerel siyasetteki bakış açısı ile aynı

düzlemde değildir. Liberal bir yerel toplumda, zengin ve fakir arasındaki uçurum, en az avantajlı olanların özgürlüklerini rasyonel ve etkili bir şekilde kullanmalarına olanak tanıyabilmeleri adına geliştirilmelidir. Halklar topluluğunda ise, yardım yükümlülüğü yerine getirildiğinde ve tüm halklar işleyen liberal ya da düzgün bir hükümete sahip olduğunda, farklı halkların ortalama zenginlikleri arasındaki uçurumu daraltmaya gerek yoktur (Rawls, 2006: 125). Halklar topluluğunun siyasi süreçlerinde hakkaniyet, sadece başlangıç durumunda eşit temsil ile sağlanır. Ekonomik eşitsizlikler, halkların yüz ölçümü ya da nüfusu ile ilgili eşitsizlikler oluşturulacak ticari ve siyasi iş birliklerinin temelini oluşturacaktır. Burada Rawls David Ricardo'nun Karşılaştırmalı Üstünlükler (Ricardo, 1817) teorisini temel almaktadır. David Ricardo'nun 1817'de geliştirdiği klasik karşılaştırmalı üstünlükler teorisi, ülkelerin karşılaştırmalı üstünlükleri olan malları birbirlerine ihraç ederek karşılıklı olarak refahlarını artırdıklarını savunmuştur (Gandolfo, 1986: 8).

HY, her toplumun adil kurumları hayata geçirmek ve doğru nedenlerle istikrarı sağlamak için yeterli insan kapasitesine sahip olduğunu varsayar, yaşam standardını bu kurumları sürdürmek için gerekli olanın ötesine yükseltmek veya maddi eşitsizlikleri azaltmak gibi daha ileri hedefler öngörmez (Rawls, 2006: 130). Bu durum, toplumların adaletinden ziyade bireylerin refahına odaklanan kozmopolit görüşle tezat oluşturmaktadır. HY, yerel toplumlar kendi içlerinde adil kurumlara ulaştıktan sonra bile daha fazla küresel bölüşüm ihtiyacına kayıtsızdır. Öte yandan kozmopolit görüş, bireylerin refahı ve küresel olarak en kötü durumda olan kişinin refahının iyileştirilip iyileştirilemeyeceği ile ilgilenir. HY, iyi düzenlenmiş bir halklar topluluğunun üyeleri olarak yaşayan liberal ve saygın toplumların adalet ve istikrarına öncelik verir.

HY, kamusal bir siyasi adalet anlayışına dayanan, iyi düzenlenmiş halklardan oluşan bir toplum kurmayı amaçlayan bir kuramdır. Bu yasa, toplumların dini kurumlarını terk edip liberal kurumları benimsemelerini değil, adil liberal toplumlarla aynı HY'yi onaylamalarını gerektirir. Bu yasa evrenseldir çünkü toplumlardan, diğer tüm toplumlarla adil bir eşitlik ilişkisi içinde olmayı kabul etmelerini ister.

HY, halklar arasında karşılıklı saygının ve her bir halkın kendine olan saygısının korunmasının önemini vurgular. Düzgün halkları daha büyük toplumun üyeleri olarak kabul eder ve kendi ideallerini takip etmeleri için kendi yollarını bulmalarına izin verir. Kapsayıcı

doktrinler liberal demokratik siyasette sınırlı bir rol oynar ve anayasal temeller ve temel adalet meseleleri kamusal bir siyasi adalet anlayışı ve kamusal akıl tarafından çözüme kavuşturulur.

Siyasi liberalizm, siyasi olarak makul olanın terimleriyle başlar ve davasını buradan inşa ederek, halkların makul derecede adil bir HY'yi mümkün kılan temel bir yapı geliştirmesinin yolunu hazırlar. Halklar topluluğu, pratik siyasi olasılığın sınırlarını genişleten gerçekçi ve ütöpik bir siyaset felsefesidir. Makul ölçüde adil bir halklar topluluğunun üyesi olarak yaşayan makul ölçüde adil bir anayasal demokratik toplumun mümkün olduğu inancına dayanır. Dört temel olgu bu inancı destekler: Makul çoğulculuk, çeşitlilik içinde demokratik birlik, kamusal akıl ve liberal demokratik barış (Rawls, 2006, ss. 136-137).

Makul çoğulculuk hem dini hem de dini olmayan çok sayıda çelişkili kapsamlı doktrinin, özgür kurumlarının kültürünün normal bir sonucu olduğu gerçeğidir. Çeşitlilik içinde demokratik birlik, vatandaşların tek bir kapsamlı doktrinde birleşmesini gerektirmez, çünkü bu birlik siyasi ve sosyal kurumların makullüğü ve rasyonelliği ile sağlanır. Kamusal akıl, çoğulcu liberal demokratik bir toplumda vatandaşların uzlaşmaz kapsayıcı doktrinleri temelinde anlaşmaya varamayacaklarını veya karşılıklı anlayışa yaklaşamayacaklarını fark etmeleridir. Onların fikir birliğine varmalarını sağlayacak payda bireylerin kapsayıcı doktrinleri değil doğruluk ve adalet kavrayışlarında saklıdır.

Rawls'a göre HY gerçekleştirilmesi umut taşıyan bir kuramsal temeldir. Liberal demokratik toplumlar sadece kendilerini savunmak ya da diğer liberal ya da düzgün halkları savunmak için ittifak halinde savaşa girerler. Ancak HY'nin ihlal edilmesi en muhtemel ilkeleri, saldırgan yasatanıma devletlere karşı haklı savaşa girme normları ve zorluk içindeki toplumlara borçlu olunan yardım yükümlülüğüdür. Çünkü bu ilkeler ancak güçlü ileri görüşlülüğe sahip devlet adamları tarafından benimsenebilir (Rawls, 2006: 138). Sonuç olarak, makul çoğulculuk, çeşitlilik içinde demokratik birlik, kamusal akıl ve liberal demokratik barış ilkeleri sayesinde makul ve adil bir halklar topluluğu mümkündür.

HY, siyasi adaletsizliği ortadan kaldırmayı ve tüm liberal ve düzgün halklara ait realist bir ütopyada adil kurumlar kurmayı amaçlamaktadır. Ancak, dini veya seküler doktrinlerin köktencilerinin böyle bir sosyal dünya ile uzlaşamayacağı açıktır. Uzlaşma, liberal ve düzgün toplumlar içindeki makul çoğulculuğu kabul etmeyi ve bu çoğulculuğun makul

kapsamlı doktrinlerle tutarlı olduğunu kabul etmeyi gerektirir. HOA aşamasında belirtildiği gibi siyasi alanda var olabilecek kapsamlı doktrinlerin bir diğerinin varlığını tanıyabilecek ölçüde makuliyet içermesi esastır.

Realist bir ütopya fikri, makul ölçüde adil bir anayasal demokrasinin makul ölçüde adil bir halklar topluluğunun bir üyesi olarak var olduğunu göstererek insanları ve toplumları barıştırır (Rawls, 2006: 140). Makul ölçüde adil bir siyasi ve sosyal düzene inanmak, bunu başarmayı ummak ve bunun için çalışmak gerçekçi bir ideal peşinde koşmaktır. Adil bir halklar topluluğunun mümkün olup olmadığına dair cevap, bireyin dünyaya karşı tutumunu ve siyasete katılımını etkileyecektir Rawls, HY eserini şu cümlelerle sonlandırmaktadır:

Eğer üyelerinin güçlerini makul hedeflere yönelttiği yeterli derecede adil bir Halklar Topluluğunun kurulması olanaksız ise, o zaman Kant'ın dediği gibi şu soru aklımıza geliyor: İnsanların büyük ölçüde ahlak dışı davrandığı hatta bile bile ahlak ve namus kurallarını çiğnediği ve sadece kendi çıkarlarını düşündüğü bir dünyada yaşamaya değer mi? (Rawls, 2006: 141)

Bu cümlelerinden yola çıkarak şunu dile getirebiliriz ki, Rawls'a göre HY'yi gerçekleştirmek bir idea olduğu kadar peşinde koşulması gereken bir görevdir.

4.4. Halkların Sınıflandırılması

HY'de uygulanan halkların sınıflandırılmasını daha iyi irdeleyebilmek adına Tablo 4.1'de halkların isimlerini ve temel özellikleri tasnif edilmiştir. Bu tablonun soldan ilk sütununda halkların sınıflandırmasında kullanılan isimler belirtilmiştir. Soldan ikinci sütununda ise metinde zaman zaman aynı kavrama karşılık kullan diğer isimleri verilmiştir.

Rawls, halkları sınıflandırırken kategorizasyonu temelde hangi kriterlere dayandığını açıklamamasına rağmen metinden yaptığım çıkarım, Rawls'un halkların HY'ye katılımına onay verişinde iki önemli ölçüte bağladığıdır. Bu ölçütler vatandaşların yönetime katılımının düzeyi ve halkların makuliyetleri olarak sadeleştirilebilir.

Halkların yönetime katılımı Rawls'un HOA'dan bu yana üzerinde detaylıca durduğu temel argümandır. Vatandaşların hak ve yükümlülüklerinin bilincinde olduğu, bunun karşısında ise devletin vatandaşlarının hak ve özgürlüklerine HOA'da geçtiği ölçüde tam saygılı

davrandığı bir yönetim anlayışının var olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu durum HOA’dan HY’ye tam uyumlu geçişi öngören “ideal kuramın birinci bölümünde” istisnasız bir şekilde gerçekleşmektedir.

Tablo 4.1: Halkların sınıflandırılması

HALKLARIN İSMİ	İSİMLERİN METİNDE GEÇEN DİĞER KARŞILIKLARI	VATANDAŞLARIN YÖNETİME KATILIMI	MAKULİYET	HALKLARIN YASASINA KATILIM
İYİ DÜZENLENMİŞ HALKLAR	Makul Liberal Halklar	✓	✓	✓
DÜZGÜN HALKLAR	Düzgün Hiyerarşik Toplular, Makul Hiyerarşik Toplular	Danışma Hiyerarşisi Düzeyinde Sınırlı Katılım	✓	✓
YASATANIMAZ DEVLETLER	X	X	X	X
ZORLUK İÇİNDEKİ TOPLUMLAR	Olumsuz Koşullar Altında Ezilen Toplular	X	✓	X
İYİLİKSEVER MUTLAKİYETÇİLER	Yardımsöver Mutlakiyetçiler	X	✓	X

İyi düzenlenmiş halkların vatandaşlarının yönetime katılımı ise ideal kuramın ikinci bölümünde üzerinde durulduğu üzere sınırlıdır. Direkt olarak yönetimde söz sahibi olamamaktadırlar. Ancak bağılı bulundukları dernekler, üyelerini makul bir danışma hiyerarşisi aracılığıyla temsil eder. Böylelikle vatandaşların yönetime katılımları sınırlı olsa da sağlanır.

Yasatanımaaz devletler nezdinde ise vatandaşların yönetime katılımı sorunludur. Bu devletler vatandaşların yönetime katılımlarını hoş görseler bile onları cehalet içinde tutarak, doğru bilgiye ulaşımını engelleyerek manipüle edeceklerdir.

Zorluk içindeki toplumların vatandaşlarının yönetime katılımı da sorunludur. Rawls burada, önceki bölümde üzerinde durduğumuz üzere Amartya Sen'in görüşünden yola çıkarak halkların yaşadığı kıtlıkların temel sebebinin kötü yönetim olduğu kanısındadır. Kaynak zenginlikleri olan ülkelerin bile kötü yönetim ve kaynak dağılımında eşitsizlikleri önlememeleri nedeniyle kıtlıktan kurtulamadıkları tezini öne sürmektedir. HOA'da anlattığı üzere liberal demokratik bir düzeni benimsemeleri halinde, dolayısıyla vatandaşlarının demokratik ilkeler doğrultusunda yönetimde söz sahibi olması halinde içerisinde bulundukları zorluklardan kurtulacaklarını savunmaktadır.

İyiliksever mutlakiyetçilerde ise, Rawls'ın kendi yaptığı tanım doğrultusunda, bu ülkelerin HY açısından tek sorunlu taraflarının vatandaşlarının devlet yönetiminde hiçbir söz hakkı olmayışından gelir.

Burada seçtiğim makuliyet kavramı, halkların birbirlerinin kendi belirledikleri onurlu bir siyasi düzende var olma hakkına saygı duyan; bir diğerrinin sınırlarına ve iç siyasi sorunlarına saygı duyan; sorunlarını diplomatik sınırlar dahilinde çözmeyi ilke edinmiş, insan haklarını gözetten ve uygulayan halkların sahip olduğu erdemin karşılığıdır. Bu kavramın gerekliliklerini yasatanımız devletler haricinde tüm halkların yerine getirdikleri varsayılır.

Sonuç olarak HY'ye katılım için iki şartı da aynı anda sağlamak gerekmektedir. Bu iki şartın aynı anda var olduğu halklar iyi düzenlenmiş ve düzgün halklardır. Burada düzgün halkların ilk şartı tam olarak yerine getirmediği açıktır ancak Rawls, vatandaşlarının temsiline sağlandığı ve onların insan haklarından kaynaklanan haklarına saygı gösterildiği sürece HY'yi kabul edeceklerini savunmaktadır. Liberal demokrasinin şartlarını yerine getirmeyen halkların ya da devletlerin HY'yi kabul etmeyecekleri düşünülmektedir. Sadece iyiliksever mutlakiyetçilerin insan haklarına ve halklar topluluğuna saygı duysalar bile HY'nin kurduğu oluşuma katılmasına izin verilmemesi gerektiği belirtilmektedir. Bunun nedeni özgür iradelerini beyan edemeyen vatandaşların içerisinde yaşadığı sistem ne kadar liberal demokratik haklara saygı duyuyor görünse de sadece yöneticisinin idraki ile hareket etmekte olmasıdır.

5. RAWLS'UN ULUSLARARASI ETİĞE ETKİLERİ

Rawls'un Siyasi Liberalizm ve HOA eserleri bireyin birbiriyle ve toplumsal düzenleyici olarak devlet ile ilişkisini metafizik açıklamadan uzak salt siyasi kavramsal altyapı üzerinden açıklaması, onun siyaset felsefesinin diğer birim-topluluk temelli yapılara uygulanabilmesini sağlamıştır. Burada birim-topluluk temelli bir yapı deyimini ile kastedilen devlet-uluslararası toplum ilişkisidir. Diğer bir deyişle Rawls'un bireyler üzerinden tasarlayarak oluşturduğu siyasi sistem, uluslararası ilişkiler disiplininde devlet- uluslararası toplum olarak tasarlanabilirdi. Rawls'un bu felsefi yolu açması ile birlikte Uluslararası Etik yazınında, Realistler ve Kosmopolitanların bir akademik rakibi doğdu: Komüniteryanlar.

Rawls başlangıç durumu fikrini henüz oluşturmaya başlamışken birim-topluluk temelli ilişkilerin tümü için kullanılabilecek bir felsefi kuram inşa ettiğinin farkındaydı. Öyle ki 1958 yılında yayımlanan bu makaledeki alıntıda görülebileceği gibi kişi yani birim teriminin anlamının genişletilebileceğini açıkça yazmıştı:

Kişi terimi duruma bağlı olarak çeşitli şekilde yorumlanmalıdır. Bazı durumlarda insan bireylerini ifade edecek, diğer bazı durumlarda ise uluslara, eyaletlere, iş firmalarına, kiliselere, ekiplere vb göndermede bulunabilecektir. Adalet ilkeleri tüm bu durumlar için geçerlidir, insan bireyleri için belli bir mantıksal öncelik durumu olsa da. Kişi terimini kullanmamda bu şekilde bir belirsizlik olacaktır. (Rawls, 2020b: 115)

Kendisinin ahlak felsefesi ve siyaset felsefesi çizgisindeki görüşleri zaman içerisinde değişse de kuramının alametifarikası başlangıç durumu fikri odak noktası olduğundan dolayı burada bahsettiği kişi kavramını genişleterek anlaşılabilmesi birçok farklı disiplinden akademisyenin ilgisini çekmeyi başardı. İktisat ve işletme fakültelerinde uluslararası firmaların küresel ahlaki fiillerini incelemek, adil bir çalışan-kurum ilişkisini irdelemek gibi konular için kullanıldı. Tabii ki siyaset felsefesinin çalışma alanlarından biri olarak uluslararası etik alanında da yankılanması geç olmadı.

Uluslararası etik yazınında makaleler üreten Erin Kelly, Thomas Pooge, T. M. Scanlon ve Charles Beitz; Rawls'un siyaset felsefesini uluslararası etik alanında irdeleyen isimlerdir. HY kitabının önsözünde Rawls bu isimlere özel teşekkürlerini iletmek ile beraber, onların uluslararası ilişkilerde başlangıç durumu gibi fikirlerini kullanarak ürettikleri çoğulcu

uluslararası etik kuramı varyasyonlarına çeşitli eleştiriler getirmiştir. Örneğin Beitz, HY'den önce, başlangıç durumu fikrini uluslararası etiğe uyarlayıp literatüre bir kuram katmıştı bile.

Charles Beitz ve Thomas Pogge'nin halklar arasındaki eşitsizlikleri düzenlemek için sunduğu dağıtıcı adalet ilkeleri bulunmaktadır. Rawls, Beitz ve Pogge tarafından önerilen bu adalet ilkelerine katılmamaktadır. Beitz'in önerdiği ilkeler; “kaynakların yeniden dağıtılması ilkesi” ve “küresel dağılım” ilkesidir (Beitz, 1979: 125). Kaynakların yeniden dağıtımı ilkesi, kaynakların bol olduğu bölgelerdeki toplumların refaha kavuşmasını sağlarken, diğerlerinin kaynak kıtlığı nedeniyle mücadele edebilmesini nedeniyle gerekçelendirilir. Bu ilke, zengin ülkelerin kaynaklarını, kaynaktan yoksun ülkelere transfer etmeleri gerektiğini söyler (Beitz, 1979: 137). Küresel dağıtım ilkesi, diğer ülkeler ile ticaretin açık ve serbest olduğu bir ekonomi ile ilgilidir. Beitz bu durumda, toplumlar arasında dağıtıcı bir adalet ilkesi sağlayan küresel bir fark ilkesi öneriyor. Yani az önceki ilkede olduğu gibi kaynakların paylaşılması gibi bir ilke değil de, üretimden kaynaklanan fazla gelirin daha az avantajlı halklar ile paylaşılarak eşitsizliğin önüne geçmesini savunmaktadır (Beitz, 1979, ss. 153-163). Bu fikir kısaca; daha zengin ülkeler, daha büyük kaynaklara sahip olmaları nedeniyle, bu kaynakların faydalarını vergilendirme yoluyla kaynak fakiri halklara yeniden dağıtabilirler şeklinde özetlenebilir.

Ancak Rawls, Beitz'in kaynakların yeniden dağıtım ilkesini kabul etmemektedir. Ona göre ülkenin başarısındaki en önemli unsur, kaynak düzeyi değil siyasi kültürüdür. Bu ilkeler HY adına kabul edilemez. Örneğin, bu ilke kapsamında eşit zenginlik ve nüfus büyüklüğüne sahip iki liberal ya da düzgün ülke, diğerine fon sağlamak için vergilendirilebilir. Ancak, her iki toplum da liberal ya da düzgünse ve halkları özgür ve sorumluluk sahibiyse, yardım görevi daha zengin olan toplumdan vergi alınmasını gerektirmezken, daha zengin olanın vergilendirilmesine neden olacaktır. Bu görüş kabul edilemez görünmektedir.

Yardım yükümlülüğü, yük altındaki toplumların halklar topluluğunun tam üyesi olmalarına ve kendi geleceklerini belirlemelerine yardımcı olmayı amaçlayan bir geçiş ilkesidir. HOA tasarısında bulunan fark ilkesini HY'ye uyarlamaya çalışmak ve daha az avantajlı halklar adına daha avantajlıları vergilendirmek uygun değildir. Rawls'un bu noktada uyguladığı tutum kozmopolitan değil komüniteryan bir bakış açısıdır. Rawls'un uluslararası etik görüşü komüniteryan, diğer bilinen ismi ile çoğulcu bakış açısı olarak tanımlanmaktadır (Shapcott,

2021: 337). Rawls'un Bir Adalet Teorisi isimli kitabını değerlendirip onun yerel siyaset felsefesini uluslararası ilişkiler düzeyinde inceleyen Pogge da benzer bir fikir öne sürmüştür. Yerel siyasetteki fark ilkesinin uluslararası düzeyde de geçerli olacağını düşünen Pogge, Rawls'un daha dezavantajlı halklar adına zengin ulusların vergilendirilmesi gerektiği ilkesin benimseyeceğini düşünerek fikrini belirtmiştir (Pogge, 1994: 196).

Adil bir temel yapının temelini atan yerel siyaset felsefesinde fark ilkesi geçerlidir ve bu ilke gereğince daha avantajlıdan daha az avantajlı yararına vergilendirme sonsuza kadar devam eder. HY topluluğunda yardım yükümlülüğü ise tüm toplumlar adil liberal veya düzgün temel kurumlara ulaşana kadar devam eder ve büyük ekonomik yardımlara gereksinim duymaz. Yardım yükümlülüğü bu kurumların tanıtılması ve kurulmasına yardımcı olunması ile sınırlıdır. Çünkü bu topluluklarda az önce Amartya Sen'in çalışmasında gösterildiği üzere, sefaletin nedeni kıtlıktan çok adil bölüşüm sorunudur. Liberal demokratik kurumların bu ülkelerde benimsenmesi onların temel sorunlarını çözecek ve onları halklar topluluğunun saygın bir üyesi haline getirecektir.

6. BİR ULUSLARARASI ETİK KURAMI OLARAK HALKLARIN YASASI ELEŞTİRİLERİ

Nasıl ki HOA bireylerin birlikte adil bir siyasal sistemde yaşamalarını tasarlamak için ortaya konduysa, HY'nin temel gayesi halkların barış içerisinde varlıklarını koruyabilecekleri adil bir dünya düzeni tasarlamaktır (Rawls, 2006: xxvi). Rawls, HY kitabında bu çalışmayı da ulusal siyasi sistemin tasarısında kullandığı başlangıç durumu şablonunu uygulamak niyetindedir. Başlangıç durumu argümanı HOA eserinde gördüğümüz üzere hem iki adalet ilkesine felsefi bir temel oluşturmuş hem de tasarlanan sosyal yapıya bir içerik sağlamışlardır. Öyle ki Rawls'un başlangıç durumu fikrini onun siyaset felsefesinin önemli bir dayanağı olmuştur. HY'yi incelediğimizde başlangıç durumu argümanı kavramı birkaç kez görülse de HY'nin gerekçelendirilmesi aşamasında yeterince iyi konumlandırılmadığı izlenebilmektedir. Bu bölümde temel eleştirinin nedenleri üzerinde durulacaktır.

6.1. Başlangıç Durumu Fikrinin Halkların Yasasındaki Yeri

Başlangıç durumu fikri, HOA'nin özünü oluşturan iki adalet yasasının temellendirilmesinde argümantatif bir konumdur. Rawls'un kurguladığı yerel siyasi sistemin temelini kurgularken çok titiz davrandığı düşünülmektedir. Öyle ki sistemin felsefi argümanları titizlikle kurgulanmış, sistemin hangi sosyal yapıya sahip olması gerektiğinden, bu sosyal yapıyı çevreleyecek kurumların özelliklerine kadar düşünülmüş olan kuram, bir mimar titizliğiyle inşa edilmiştir. Bu kuram inşasının temelini başlangıç durumu fikri sıkı sıkıya güçlendirmektedir. Argümantatif yapıyı şu şekilde özetleyebiliriz; Sırasıyla başlangıç durumu fikri, iki adalet ilkesi, temel yapı, siyasal liberalizm, iyi düzenlenmiş toplum. HOA eserini incelediğimiz bölümde bu kavramların birbirini açıklayarak bütün bir siyaset felsefesi kuramına dönüşmesi oldukça hayranlık uyandırıcı bir akademik başarıdır. Ancak aynı fikrin HY kuramı için de oluşup oluşmadığının incelenmesi gerekmektedir.

Aynı başlangıç durumu kelimeleri HY'de de bulunmasına rağmen benzer bir argümantatif yapıdan uzak olduğunun fark edilmesi zor değildir. Başlangıç durumu kavramı HY'nin İdeal Kuramın Birinci Bölümü, İdeal Kuramın İkinci Bölümü ve İdeal Olmayan Kuram Bölümlerinin her birinde farklı kullanımlarının olduğunu görebilmekteyiz. Kullanımları arasındaki farkı incelemeyen önce tez için önemli kısım ise şudur: Başlangıç durumu fikri

HY'ye, HOA'da adalet ilkelerine oluşturduğu temellendirme gibi bir dayanak sağlamamaktadır. Bu da sekiz adet halkların yasalarının felsefî dayanağının Rawls tarafından HY kitabında temellendirilemediğini göstermektedir. Rawls, HY Kitabının 38. sayfasında birdenbire okuyucuya HY'nin ilkelerini sunmaktadır. Dahası ilkelerin en azından bu şekilde kabul edilmesi gerektiğini yani noksan olduğunu, gerekirse artırılabilceğini de salık vermektedir. Sorun şudur ki: Bu ilkelerin dayanağı Rawls'un siyaset felsefesinde nerededir? Rawls'un HOA'ya nazaran HY'deki başarısızlığının temeli bu soruda yatmaktadır. Rawls HY'ye felsefî bir temellendirme sağlayamamaktadır.

HY eserinin üç temel bölümünde ele alınan başlangıç durumu fikri birbirinden farklı durumları anlatmakla birlikte açık ifadelere de sahip değillerdir. HOA'da bir düşünce deneyi olarak irdelenen başlangıç durumu fikri burada her ülkeden belirli temsilcilerin seçilerek oluşturulduğu bir meclis gibi düşünülmüş olsa da bu meclisin belirli bir ilke üzerinde anlaşabildikleri bir yapı oluşmamıştır. Başlangıç durumu argümanını kullanmaktansa, kendisi bu halkların yasalarının en az bu halleri ile tartışılabilceği bir konsey önermektedir. Önceki bölümlerde alıntıladığımız HY ilkeleri halihazırda uluslararası diplomaside kullanılan ilkelerdir, ayrıca bunların üzerinde tartışmanın mümkün olduğu birden fazla uluslararası yapı vardır. O halde, Rawls bu eseri sadece bu yapıları uluslararası siyaset felsefesinde temellendirme gayesiyle kaleme almış olsa gerektir. Ancak bu felsefe çalışması Rawls'un bir önceki başarısının altında kalmıştır. Çünkü temellendirme gayesiyle kullandığı başlangıç durumu kavramının kuram ile bağı oldukça zayıftır.

6.2. Halkların Yasası'nda Uluslararası İlişkiler Birimi Olarak Halk Kavramı

Rawls'un HY eserinde ilk değinmek istediği konu eserin ismi ile bağıntılı olarak neden devletlerin değil de halkların yasası tabirini kullanmak istediğidir. Devlet ve halk teriminin farklı özelliklere sahip olduğunu hatırlatan Rawls (Rawls, 2006: xxv), HY'nin öznesinin ve uygulayıcısının halklar olması gerektiği üzerinde ısrarcı olacaktır (Rawls, 2006, ss. 26-31). Tezin sonuçlarında ilk önemli kritik olarak bu Rawls'un bu savı üzerinde durulacaktır. O, HY söylemini kullanarak halk kavramını vurgulamasının amacını şöyle açıklamaktadır:

Halkları geleneksel olarak algılandığı gibi devlet kavramından kesin olarak ayıran bu gibi tekil özellikleri vurgulamak ve onların ahlaki karakterleri ile rejimlerinin yeterli derecede adil da ya

düzgün bir doğası olduğunun altını çizmektir. ... Halklar sadece sağ görülü, akılcı çıkarları doğrultusunda ya da devlet çıkarları denilen bir saikle hareket etmez. (Rawls, 2006: 28).

Sadece kitabın girişindeki sözlerinden hareketle, Rawls'un anarşist bir tavır takınacağı algısına kapılınabilir. Ancak hem HOA'da giriştiği siyasi sistem kurma gayesini hatırlayınca hem de ileride göreceğimiz gibi uluslararası sistemin birimi olarak devletlerin ilişkilerini düzenleme amacıyla uluslararası etik ilkeleri yaratma çabası nedeniyle onun anarşizm yanlısı bir tavır takınmadığı anlaşılabacaktır. Öyleyse HY isminde devlet yerine halklar ibaresini kullanması, tasarladığı siyasi sistemin klasik realist, çıkarıcı bir devlet yerine iş birliğine yönelik, barışçıl, siyasi liberalizmi ilke edinmiş bir organizasyon olması gerektiği ilkesini hatırlatmak için yapılmış olsa gerektir; çünkü uluslararası sistemde yasayı kabul edecek olan birim de uygulayacak birim de pratikte devletten başka bir organizasyon değildir.

Eser, sonuç bölümü hariç üç ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar ideal kuramın birinci bölümü, ideal kuramın ikinci bölümü ve son olarak da ideal olmayan kuram isimli bölümlerdir. Bu bölümlenmenin amacı küresel sistemde bulunan halkların iç siyasi yapılarının HOA'da tasarlanan yapıda olup olmadığına göre ayrılmak istenmesidir. Aşağıda üzerinde duracağımız yerel durumun koşullarını oluşturan kriterlerin uygun olduğu halklar ideal kuramın birinci bölümünün konusu olacaklardır. İdeal kuramın birinci bölümünü oluşturan halklar HY'nin kurgulanmasında ana rolü üstlenmektedirler.

HY tasarısı hakkında Rawls'un giriş bölümünden itibaren en çok kullandığı sıfat onun "realist bir ütopya" olduğudur (Rawls, 2006: 4). Kavram olarak gerçekçilik yani realizm ve ütopyacılık yani liberalizm uluslararası ilişkiler biliminin iki rakip teorisine kısmen atıf yapmaktadır. Hem uluslararası siyasi sistem tasarısının hem de ulusal siyasi sistem tasarısının tümünü "Realist Utopia" ismiyle adlandırmıştır. İdeal kuramını gerçekçi ütopya tasarısına uygun şartlara bağlayarak şekillendirmiştir.

HY fikrini ideal kuram ve ideal olmayan kuram ismiyle iki bölüm halinde açıklayan Rawls, ideal kuramda yerel durumun koşullarını altı maddede sıralamıştır. Bu altı madde HOA'nın koşulları olarak da düşünülebilir. Temelde siyasal liberalizmi benimsemiş barışçıl, küresel iş birliğine açık, adil halkların yerel siyasi durumda hangi şartları karşılaması gerektiği açıklanmak istenmiştir.

İlk olarak, liberal adalet kavramının gerçekçi olmasıdır. Bunun için iki alt koşuldan bahsedilmektedir. İlki, “doğru nedenlere dayalı istikrarın sağlanması” gereğidir. Rawls bu cümleyi şöyle açıklamaktadır: “Adil kurumların yönetimi altında ve bu kurumlarda yer alarak yetişmiş olan ve sahip oldukları doğru adalet ilkeleri gereğince doğru biçimde davranan vatandaşların yarattığı istikrar demektir.”(Rawls, 2006: 13). Rawls doğru nedenlere dayalı istikrar kavramına demokratik barış ve istikrar üzerinde durduğu bölümde de atıf yapmaktadır. İleride, o bölümde uluslararası istikrardan söz edecektir. Ancak yerel durumun koşulları başlığı altında söz ettiği doğru nedenlere dayalı istikrardan kastı toplum sözleşmesine dayanan anayasal düzenin adil ve demokratik bir çizgide ilerleyebilmesi için gereken koşullara dayalı istikrar olarak algılanabilir.

Diğer koşulları şunlardır: Siyasi ve ahlaki idealleri ve kavramları kullanarak ütopyacı karaktere sahip olmak gerekir; kişilere liberal siyaset kavramına uygun olarak vatandaş gözüyle bakılır; makul çoğulculuk ilkesine uygun olarak vatandaşların kendi adalet duygularını geliştirmeleri desteklenir; dini veya ahlaki bütünlük oluşturulmaya çalışılmaz; makul bir hoşgörü siyasi hayatın tamamında bulunmalıdır (Rawls, 2006, ss. 14-17). Görüleceği gibi Rawls burada HY’nin ideal toplumunun şartlarını sayarken HOA’nın işaret ettiği bir toplumu göstermektedir.

Rawls’un ideal kuram kavramı ile kastettiği nokta ise yukarıda anlatılan türde toplumların bir arada iş birliği ve barış içerisinde yaşadığı küresel bir sistemin inşa edilebilmesidir. Rawls ne kadar küresel sistemde bu kriterlere sahip olmayabilecek bazı devletlerin de bulunabileceğini göz önünde bulundurup bu toplumlara karşı nasıl tavır takınılması gerektiğine dair fikir oluştursa da bu fikirleri gerçekçilikten uzaktır. Bunun sebebi Rawls’un yaptığı halkların kategorizasyonun hatalı olmasıdır. Örneğin; ideal kuramın ikinci bölümü ismi ile kategorize ettiği liberal olmayan ancak düzgün hiyerarşiler olarak tanımladığı Kazanistan olarak adlandırdığı örnekte tasvir ettiği sosyolojik yapı günümüz toplumlarının gerçekliğinden uzaktır. Rawls’un iyi düzenlenmiş toplumların oluşturacağı topluluğun yanında yeterince iyi düzenlenmemiş olabilecek toplumlara da hoşgörü ile davranılabileceği fikrini sunması anlaşılabilir. Ancak kitabın büyük bir bölümünü ayırdığı Müslüman bir topluluk olan Kazanistan’ı uzun uzun tasvir ettiyse de günümüzde nasıl bir yapıya karşılık geldiğini anlamak oldukça güçtür.

Diğer yandan ise iyi düzenlenmiş toplum kavramı ile çok detaylıca tasvir ettiği halk HOA'da bir karşılığı olan tanımdan daha çok ulaşılması gereken bir idealdir. HY'de ise bu iyi düzenlenmiş halklar zaten varmışçasına bu halkların yasaları belirlenmiş ve bu halkların ilişkilerinin ve iş birliklerinin sınırları belirlenmiştir. Bu halkların, belirlenen kriterlerin dışında olan halklar ile nasıl ilişkide olması gerektiği hakkında bilgi verilmiştir. Ancak eğer iyi düzenlenmiş halk kavramı bir idealse halkların yasaları uluslararası sistemde nasıl benimsenebilir? Günümüzde hemen hemen tüm devletler ve onları oluşturan toplumlar hem iyi düzenlenmiş toplumlar kavramının kimi özellikleri ile benzerlik gösterebiliyorken hem de yasatanımsız devletler tasvirindeki özellikler ile benzerlik gösterebilmektedirler. Bu durumda, günümüz dünyasında, Rawls'un kriterleri doğrultusunda iyi düzenlenmiş halklar ve iyi düzenlenmemiş halklar olarak iki nokta belirlense ve bir spektrum oluşturulsa ikisi arasında hangi noktaya ayraç koymak gerekecektir? Rawls'un iyi düzenlenmiş toplum tanımı, bu kategoriye girmeyen hiyerarşik düzgün toplum tanımı, yasatanımsız devlet tanımı o kadar nettir ki günümüzden hiçbir örneği bu kategorilerde değerlendiremeyiz ve her bir halk örneği bir şekilde tüm kategorilere yakınlık gösterebilir. Bu sebeple Rawls'un oluşturduğu halk ve devlet kümeleri kuramın uygulanmasında da geliştirilmesinde de büyük sorunlara gebe dir.

6.3. Halkların Yasası'nda Devlet Kurgusunun İncelenmesi

Rawls'un kuramında devlet kavramı; Bir Adalet Teorisi, Siyasal Liberalizm, HOA, HY yapıtlarında üzerinde hassasiyetle durduğu bir sosyolojik ve psikolojik temel yapının sağlıklı bir şekilde devam etmesini sağlayacak aygıttan öte bir şeye işaret etmez. Her ne kadar kuramın temellerini şekillendiren bir kavram olarak kendini göstermese de bu devlet tasarısının sınırlarını, büyüklüğünü, önemini anlamak; Rawls'un siyaset felsefesini anlamak adına büyük önem arz etmektedir. Bu bölümde Rawls'un öncelikli önem verdiği kavramların yol açtığı ve bunun yanı sıra, kimi pasajlarda, açıkça üzerinde durduğu devlet fikri irdelenmektedir.

Rawls, birlikte yaşamaya değer adil bir hayatı mümkün kılmak için bir siyasi sistem inşa etme amacı ile çalışmıştır. Bu amaç doğrultusunda tasarladığı siyasi düşünce sisteminin odağında asla devlet yoktur. Devlet sadece Rawls'un mümkün kılmak için çaba sarf ettiği amaç doğrultusunda kullanılacak bir aygıttır. Ancak sadece Rawls'un kurduğu sistemde

değil, üzerinde düşünölebilecek tüm siyasi sistemlerde devlet kavramından bahsetmek ve onu sisteme ne kadar dahil edildiğini anlatmak bir zorunluluktur. Devletin insan hayatının hangi alanlarında ve ne kadar var olması gerektiği sorusunu cevaplamak siyaset felsefesi yaparken cevaplanmadan geçilemeyecek büyüklükte öneme sahiptir.

Siyaset felsefesi, sosyoloji, iktisat, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler gibi disiplinlerin kuramlarında devletin yerini açık etmeden bir yazın oluşturulması çok güçtür. Örneğin; Komünist bir kuramda devlet bireyin sosyal ve hatta kişisel alanını kaplayacak büyüklükte bir devlet anlayışı geliştirirken; anarşist bir kuramda devletin varlığının bireyin varlığı üzerinde tehlike yaratacağı düşüncesiyle devletin olmaması yönünde fikir belirtilir. Bu iki karşıt uç örnekte göröleceğı gibi devletin özellikleri var bireyin hayatında kapsadığı alanı belirlemek siyaset felsefesi kuramı oluşturmak için önemli bir başlangıç noktasıdır.

Devlet kavramı hakkında kabul edilecek içeriğın siyasi sistemi açık etmesinin sebebi günümüzde egemenliğin kaynağı olarak görölen halk ile diyalektik bir ilişki kurmasıdır. Egemenliğini ona dayandırmasına karşın iç ve dış tehditleri neden göstererek güvenlik gerekçesiyle gücünü ondan aldığı halk üzerinde baskı kurabilmesi güvenlik-özgürlük ikilemini yaratmakla beraber halk ve devlet arasında süregelen bir mücadele ortamına neden olmaktadır. Bu mücadelenin bir çözüme ulaştırılması çalışmaları siyaset felsefesinin önemli sorunlarından birini oluşturmaktadır. Sadece siyasi bağlamında değil iktisadi bağlamda da halk devlet karşıtlığı nedeniyle devletin gücünün büyüklüğünü tanımlamak büyük önem arz etmektedir, ki iktisadi sistem siyasi sistem ile yakından bağlantılıdır. İktisadi olarak devletin üretim olanaklarının kontrolünü tamamen elinde bulundurması bir yandan bireysel özgürlüğe zarar verirken diğer yandan karar mekanizmalarının hantallaşması dolayısıyla iktisadi, siyasi ve teknolojik durağanlığa neden olurken; devletin pazar üzerinde denetleyici ve düzenleyici rol üstlenmediğı dolayısıyla aşırı küçüldüğü durumlar ise 1929 Büyük Buhranı gibi onarılması güç krizlere neden olmuştur. Örneklerden anlaşılacağı üzere siyaset felsefesi kuramcıları için halk devlet karşıtlığında belirli noktalardan sınırların çizilmesi büyük önem arz etmektedir.

Rawls, siyaset felsefesi kuramında devleti bir başlangıç noktası olarak almamıştır, devlet merkezli bir açıklama benimsememiştir. Üzerine hassasiyetle eğildiğı sosyolojik kurumların yapısı ve psikolojik yapılar neyi gerektiriyorsa devletin o şekli alması gerektiğini düşünüyor olduğu çıkarımına varmak muhtemeldir. Siyasi rejimin şeklinin ne olması gerektiğı

konusunda HOA'nın dördüncü bölümünde pratik uygulamada takip edilebilecek, üçüncü bölümde üzerinde durduğumuz gibi, birkaç yol öneriyor olsa bile kesin bir siyasi rejim önerisinde bulunmamaktadır. Teorisinin kesin bir çıktısı gibi algılanabilecek, soyut siyaset felsefesi fikrinin olabildiğince somutlaştığı siyasi rejim, dolayısıyla kurumsallaşmış kanlı canlı bir devlet olgusu Rawls'un uzun uzun üzerinde duracağı bir tasarım değildir. Aşağıda detayları ile ele alacağımız üzere, Rawls'a göre, devletten ziyade, tüm siyasi sistemin temeli sayılabilecek sosyolojik ve psikolojik unsurların nasıl olması gerektiği soruları ve bu soruların cevaplanması siyasi liberalizmin odağındadır.

Siyaset felsefesinin “Olması gereken nedir?” soruları, Rawls tarafından, temel yapı bağlamında cevaplanır. Siyasi fikirlerinin açıklaması, ilk kıvılcımı ateşlemek gibi, okuyuculara ve muhtemel uygulayıcılara tasarlayacakları bir alan ve tasarımlarına başlayacakları bir başlangıç noktası verir. Az önce söz ettiğimiz gibi tüm bu siyasi düşünme etkinliğinin sonucu olarak görülebilecek bir devlet imajı, düşünme etkinliğine katılacak tarafların varacakları fikir birliği tarafından inşa edilecektir. Siyasi liberalizmin kendini gösterdiği nokta işte bu ortak politik inşa sürecidir.

Rawls'un eleştirilerini yönelttiği kapsayıcı kuramların aksine, siyasi liberalizm, devletin yapısını siyasi sürece katılanlara bırakır. İş birliği içerisinde adil bir yaşamı mümkün kılacak temel yapıyı rasyonel argümanlarla şekillendirdikten sonra devletin yapısı hakkındaki çıkarımlar siyasi sistemin katılımcılarının iradelerince ortak fikir birliği ışığında şekillenecektir. Bu durumun aksine, kapsayıcı teorilerin yöntemlerine göre durum hiç de buna benzer şekilde yürümez. Siyasi sistemlerin nasıl olması gerektiğini açıklayan diğer normatif kuramlarda sistemin içerisinde yaşayanlara söz hakkı tanındığı nadiren gözlenebilen bir niteliktir. Hele ki devletin yapısı gibi çok önemli görülen bir tartışma odağına kuramın dışından müdahale kabullenebilir değildir. Bu kapsayıcı kuramların temel varsayımları kendi rasyonel çerçevesi içerisinde ortaya konduktan sonra her katılımcının, başka bir deyişle vatandaşın, farklı ahlaki seçimi olabileceği doğrultusundaki gerçek görmezden gelinip kapsayıcı kuramın önerdiği sistemin akli tüm vatandaşlara dayatılır. Bu kapsayıcı öğretinin yarattığı “iyi” doğrultusunda ve koyduğu ön kabullerden yola çıkılarak, tüm rasyonel çelişkilerden kaçınarak, bir bütün oluşturulur. Bu bütün içerisinde kesin ve katı bir biçimde devletin özellikleri de rahatlıkla çıkarılabilir.

Kapsayıcı kuramların güçlü, çelişkiden uzak, rasyonel argümanlarına rağmen çok önemli bir dezavantajları vardır: Çoğulculuğu göz ardı etmeleri; gerçekte farklı “iyi” anlayışlarına sahip bireylerin toplumu oluşturduğu gerçeğine sırt dönmeleri. Bu farklılıkları bir potada eritme çabaları onları uygulanabilirlikten uzaklaştırmaktadır. Rawls’un siyaset felsefesi gerçekçi ütopyacıdır, “yani uygulanabilir siyasal imkânın sınırlarını araştırma” (Rawls, 2020a, s. 25) olarak gördüğü siyaset felsefesini, uygulanması pratikte imkânsız büyük iddialar peşine sürüklemek yerine, çok temel ve insan hayatı için önemli bir sorunun çözümüne odaklayarak kurgulamak istemektedir: Karşılıklılık esasına dayalı iş birliği içerisinde adil bir birlikte yaşamı mümkün kılmak (Rawls, 2020a: 30). Dolayısıyla, çoğulcu bir toplum yapısının yadsınamaz bir gerçek olduğu göz önünde bulundurulduğunda her kapsayıcı doktrinin kendi “iyi” anlayışını bireylere topluluklara ve toplumun bütününe dayatma motivasyonu nedeniyle örtüşen görüş birliği yerine çatışan fikirlerin karmaşası hüküm sürecektir. Rawls’un ulaşmak istediği özgür ve birlikte adil yaşama isteği içerisindeki bireylerin oluşturduğu toplumun ön koşullarını oluşturmak pratikte ne kadar büyük güçlükler içeriyorsa da iyi düzenlenmiş toplum fikri bağlamında anayasal liberal düzen (Rawls, 2020a: 197) gerçekleştirildiğinde devlet kavramının şeklini tamamlamak ve kurumun içeriğini tamamlamak vatandaşların siyasi kararlarıyla düzenlenecektir.

Rawls’un kuramında devlet kavramının odak noktası olarak alınmaması ve temel yapı üzerinde daha fazla durulması demek, yine de başlangıç durumundan hareketle ilerleyen rasyonun okuyucuda devlet kavramı hakkında bir çerçeve algı yaratmaması anlamına gelmez. Sonuçta bir siyaset felsefesi kuramı üzerinde durduğumuzdan tarihsel deneyimlerimize dayanarak Rawls’un çizdiği siyasi yapıya benzer olduğunu düşündüğümüz toplumlarda tecrübe edilen devlet kavramları doğrultusunda çıkarımlarda bulunma imkânı bulunmaktadır.

6.3.1. İki Seviyede Siyasal Sistemin Kurgulanması

Rawls’un kuramına topyekûn bakıldığında onun siyaset felsefesini iki ayrı seviyede kurguladığını görürüz. Bu seviyelerden biri toplum açısından siyaset felsefesini kurguladığı Siyasal Liberalizm ve HOA kitaplarından anlayabileceğimiz görüşleridir. İkincisi ise HY kitabındaki görüşlerini yansıtan uluslararası düzeni kurguladığı görüşleridir. İki seviyede de topluluğu oluşturan birimler açısından bir kurgulama seçer Rawls. Öyle ki toplumun

birimleri olarak bireylerin topluma karşı özgürlükçü ve eşitlikçi erdemleri, yani siyasal erdemleri olması gerektiğın belirtir (Rawls, 2020a: 193).

İlk olarak, birimlerin sahip oldukları erdemler dolayısıyla içerisinde yaşamak isteyecekleri bir toplum yapısı inşa etmeleri için gereken gücü elde ettiklerini varsayarak yarattığı başlangıç durumu ideası ile onların dilinden bir sosyolojik, ekonomik, siyasi yapı kurdurur. Bu yapı görüldüğü ve az önce de üzerinde durduğumuz gibi birimlerin topluluğı tanımladığı bir kurgudur. Yani Rawls'un görüşüne göre devleti ilk tanımlayacak olan eşit özgürlükçü bireylerin içerisinde yaşamak isteyeceğı sosyal sistemin bozulmadan korunmasını sağlayacak siyasal sistem fikirleridir. Birimin ve toplumun değerlerini koruyacak bir devlet fikrini ilk oluşturarak ayrıca devletin egemenliğini birey ve topluma karşı baskıcı olma ihtimalinin önüne geçmeye çalışarak (Rawls, 2020a: 26) bir devlet kurgusu oluşturmaya çalışmaktadır.

İkinci olarak, uluslararası sistemin birimleri olarak devletlere, liberal demokratik halkların varlığını korumak adına bir organizasyon oluşturmaları ve belirli kuralları kabul etmeleri yükümlülüğünü verir. Yani devletler uluslararası toplumun egemen birimleridir ancak liberal demokratik halkların temsilcileri olarak HY'ye bağılırlar. HY'yi tanımayan devletlere karşı kendi içlerindeki temel yapıyı korumakla mükelleftirler. Uluslararası toplum içerisindeki görevleri barışı ve iş birliğini geliştirmek yanı sıra kendi içerisindeki sosyal yapının dengesini korumak ve güvenliğini sağlamaktır. Ancak devletler bütün bu görevlerini sadece HY çerçevesinde yerine getirebilir. Yani kendilerini bağıladıkları bir uluslararası hukuk düzenine tabi olmalıdırlar.

Sonuç olarak, bu iki yönden baktığımızda hem uluslararası hem de ulusal istikrarı ve güvenliğı sağlama görevi ile görevlendirilmiştir. Ancak istikrarı ve güvenliğı sağlama görevi nedeniyle ne ulus içinde baskıcı politikalar üretme ve yürütme fiilinde bulunabilir, ne de uluslararası barışı ve istikrarı tehdit edebilir. Bu olgu ulus içinde temel yapının onayından geçen bir anayasal düzenin kurulmasıyla, uluslararasıında ise liberal demokratik halkların kurduğu bir temsil sisteminde HY'ye tabi olmak ile ortaya çıkabilir. Siyasi güçleri tekelinde toplayan devlet yapısı gereğı içeride baskıcı, dışarıda saldırgan tavır alabilir (Rawls, 2006: 29). Bu sebepten dolayı ulus içinde anayasa, uluslararasıında ise halkların yasası tarafından sınırlandırılarak barış içerisinde, doğru nedenlere dayanan istikrarın sürdüğü, iş birliği içerisinde yaşanılabilir bir siyasi sistem kurgulanmak istenmiştir.

6.3.2. Ulusal Siyaset Felsefesi Seviyesinde Kurgulanan Siyasi Sistemin İncelenmesi

Rawls'un göstermeye çalıştığı konu eşit ve özgür insanların adil bir sistemde iş birliği içinde var olabilecekleridir. Rawls külliyatı eşitliği, özgürlüğü, siyaset felsefesi adına çatışan bu iki kavramın pratikte nasıl bir arada kullanılabileceğini çözümlmeye çalışır. Siyaset felsefesinin en temel diyalektiği olan eşitlik ve özgürlük ilkesi gerçekleştiğinde bir başka pratik problem olan ve bireyleri iş birliği içerisinde bir arada tutma ve onları birbirleriyle toplum oluşturma motivasyonunu sağlayan fark ilkesi takip eder. Eşit özgürlük ilkesi ve fark ilkesi aydınlanma çağında Fransız İhtilalinin temel sloganı olan “Egalite, liberte, fraternite” yani; eşitlik, özgürlük, kardeşlik ilkelerini temsil etmektedir. İş birliği içerisinde birlikte yaşamının bu üç ilkesinin neler olduğu Fransız İhtilali'nden beri biliniyor olmasına rağmen daha da çetrefilli olan temel problem bu üç ilkenin birbirleriyle çatışmadan nasıl siyasi pratiğe yansıtılabileceği sorunudur.

Siyaset felsefesi filozofları birlikte yaşamın felsefesini refah çerçevesinde çözmeye çalışmışlardır. Refah çerçevesinde ele alınan sorunun cevapları ya eşitliği önceleyip sosyalist kuramlar ile cevap vermişler ya da özgürlüğü önceleyip liberal kuramlar ile cevap vermişlerdir. Birlikte iş birliği içerisinde yaşamının pratiğinde ise soğuk savaş döneminde yaşanan iki uç örnek ülke göz ardı edilirse, eşitlik ve özgürlük ilkeleri, ülkelerin siyasetlerinde birbiri ile aynı anda kullanılmıştır. Ülkelerin siyasi söylemlerinde hangi görüşün ağırlığı olduğu bir yana meclislerde pratik siyasette makul olan üzerinde durulduğu çokça görülmektedir. Öyleyse siyaset pratiği ile rasyonel kuramsal açıklamalarımız olan iktisadi refah kuramlarının telkin ettikleri her zaman birbiriyle örtüşmemektedir.

Siyaset felsefesinde refah yaklaşımı olan liberalizme yani faydacılık öğretisine karşı en ses getiren sözü Rawls söylemiştir. Onun kuramlarında refah ulaşılması gereken birincil değer değildir. O HOA'yı toplumsal yapı içerisinde hâkim kılmayı ulaşılması gereken birincil amaç olarak görmüştür. Toplumsal refah ise adil bir toplumun sonucudur. HOA'yı kurgulamak için temel düzenleyici fikir şudur:

Bu adalet anlayışındaki en temel fikir zaman içerisinde nesilden nesile hakkaniyetli bir iş birliği sistemi olarak toplum fikridir (Rawls, 2021: 36). Bu merkezi fikir kendisine eşlik eden iki temel fikir ile birlikte ele alınır. Bunlar; özgür ve eşit kişiler olarak (iş birliğine katılan) vatandaşlar fikri

ve iyi düzenlenmiş toplum, yani kamusal bir adalet anlayışı ile etkin bir biçimde düzenlenmiş toplum fikridir (Rawls, 2020a: 26).

Bireylerin yaşamlarını adil bir toplumda sürdürebilmeleri onlara temel hedefine ulaşabilmek için onların eşit özgürlüklere sahip olmaları, az sonra üzerinde duracağımız gibi daha az avantajlı olanlara iş birliği içerisinde yardımlaşarak yaşamaları gerekmektedir. Bu hedeflerin gerçekleşmesi toplumu oluşturan bireylerin tamamının bu ilkelere uygun yaşamayı kabul etmeleri gerekeceğinden iyi düzenlenmiş bir toplum hedefine varmak gerekecektir. İyi düzenlenmiş toplumda kamusal adalet hüküm süreceğinden yaşanmaya değer adil bir yaşam toplum tarafından toplumun üyelerine sağlanmış olacaktır. Döngüsel gibi görünen bu açıklamalar silsilesinin ilk adımı başlangıç durumu fikri ile atılır. Başlangıç durumu bir düşünce deneyidir. HOA'yı rasyonelite aracılığıyla temellendiren bu düşünce deneyinde bilmezlik peçesi ardından, kim olacaklarını bilmeyen insanların pratikte nasıl bir birlikte yaşam kuralları öngöreceklarını kurgulanmasına yardım eder (Rawls, 2020a: 37). Yani, Rawls'un siyaset felsefesi ile gerçekleştirmeye çalıştığı bir devlet tanımlamak yerine sosyolojik birim olarak toplumu şekillendirmektir. Birey odaklı bir toplum tasarlama gayretindedir. Rawls bu toplum tasarımını temel yapı ismiyle kavramsallaştırmaktadır: "Toplumun temel yapısı, toplumun temel siyasal ve toplumsal kurumlarının toplumsal iş birliği sistemi olarak bir araya getirilme şekli ve temel haklarla yükümlülükleri belirleme, ayrıca zaman içinde toplumsal iş birliğinden doğan avantajların dağıtımını düzenleme şeklidir" (Rawls, 2020a, s. 32).

Son olarak temel yapı içerisinde bireylerin siyasi katılımlarında öne sürebilecekleri doktrinler üzerinde durup toplumsal siyasi sistemin öngördüğü devletin özellikleri hakkında çıkarımda bulunulabilir. Demokrasiyi hâkim kılmak için makul bir çoğulculuk anlayışında anlaşmak gerekecektir. Toplumun siyasi kararlarında örtüşen görüş birliğine varmaları esas olduğundan siyasi alanda makul doktrinleri savundukları varsayılır. Makul doktrinler siyasi alanda temsil bulan siyasi tartışma ile şekillenebilen ve örtüşen görüş birliğine zemin hazırlayabilen doktrinlerdir. Makul doktrinlerin karşısında kapsayıcı doktrinler vardır. Kapsayıcı doktrinler, ahlaki iyiyi tanımlayan ve bireyi onlara tamamen uyum sağladıklarında siyasi alanda da varlığını devam ettiren, dolayısıyla bireyin diğerlerini kendisinin iyisini dayatması ile sonuçlanacak dini felsefi ve ahlaki kuramlardır. Bu doktrinlerin siyasi alanda örtüşen görüş birliğine varmalarının imkansızlığı dolayısıyla temel yapı sarsılacaktır ya da siyasi tartışmada diğer kapsayıcı doktrinlerden üstün gelen bir

kapsayıcı doktrin temel yapıyı bireye baskıcı bir sisteme doğru itecektir. Dolayısıyla Rawls'un tasarladığı liberal demokratik sistem makul çoğulcu demokrasiyi öngörmektedir. Bu varsayımlardan hareketle çoğulculuğun garanti altında alındığı, kapsayıcı doktrinlerin tehdit olarak görüldüğü, görüş birliğinin sağlanması adına demokratik kurumların hassasiyet ile çalıştığı, bireylere eşit özgürlüklerin tanındığı, fark ilkesi gereğince sosyal devlet anlayışının hüküm sürdüğü, anayasal kurumsal bir yapı öngörülmektedir.

6.3.3. Uluslararası Siyaset Felsefesi Seviyesinde Kurgulanan Siyasi Sistemin İncelenmesi

Rawls'un HOA ve Siyasal Liberalizm kitaplarında üzerinde durduğu siyaset felsefesi ulusal sistemi tasarlamak adına yaptığı çalışmaları barındırır, uluslararası ilişkilerin felsefesi temellendirmesini HY isimli kitabında açıklamaktadır. Ulusal sistem hakkındaki tasarımlarının gerçekleştiği varsayımına dayanarak bir sonraki adım olan uluslararası sistemin hakkaniyet ilkeleri yönünden düzenlenmesini konu ettiği HY'de ideal kuram iyi düzenlenmiş halklar adı altında makul liberal halklar ismiyle ele alınır.

Rawls'un ulusal seviyede kurduğu sistemin açıkladığı makul liberal halklar uluslararası seviyede birbirleriyle iş birliğine açık olacaklardır. Bu iş birliğinin kaynağını demokratik barış teorisine de dayandıran Rawls (Rawls, 2006: 54), uluslararası iş birliği örgütlerinin kurulacağını öngörmektedir.

Rawls uluslararası etiğin önemli kaynaklarından sayılan kitabını neden devletlerin değil de HY olarak isimlendirdiğinden bahsederken, devletin güç ve çıkar odaklı politize olmasının onun doğasından kaynaklandığı düşüncesine katıldığını ifade eder (Rawls, 2006: 28). Uluslararası ilişkiler teorilerinden realizmin karşısında bir siyaset felsefesi oluşturmakta olan Rawls bu görüşün varlığını bildiğini ve olması gerekenin bu olmadığını düşündüğünü göstermek için devletlerin yasası tabirini değil de halkların yasası tabirini kullanmaktadır.

HOA kitabında temelden beri inşa ettiği siyasi yapıyı uluslararası seviyeye çıkarmak, uluslararası da adil bir barış ve iş birliği idealini gerçekleştirebilmek için devletin sahip olduğu düşünülen geleneksel egemenlik düşüncesine karşı çıkmaktadır (Rawls, 2006: 26). Çünkü geleneksel egemenlik tasarımında, ki bu tasarım günümüzde tartışılıyor olsa bile güç

ve zorlamanın tek uygulayıcısı olan devlete hem ulusuna baskı kurmayı hem de uluslararası sistemde savaşa yönelik tutum sergileyebilmesi için olanak sağlayan argümanları tanır.

Devletin bireysel özgürlükleri kısıtlayıcı eylemlerini baskılamak adına, bireylerin hak ve yetkilerini bir devlet kurumu oluşturarak devretmeleri ve hiyerarşik bir ulusal sistem oluşturmaları gibi, devletlerin farklı konularda bir üst topluluk oluşturmaları ve kendilerini karşılıklı bağlayacak sözleşmelere dahil olmalarını tavsiye eder. Yukarıda sıralanan HY maddelerini incelediğimizde bu maddelerin temel amacının ulusal liberal demokratik kurumların güven içinde karşılıklı ilişkilerde bulunabilmeleri ve bireysel hakların güvence altına alınabilmesi adına şekillendiğini görebiliriz. Halklar tarafından oluşturulan Birleşmiş Milletler benzeri topluluklar insan haklarına yönelmiş uluslararası tehditlerin önlenmesi yanı sıra demokratik liberal halkların kurdukları devletlerin kendi vatandaşlarının haklarına yönelebilecek problematik eylemlerin önüne geçilebilmesini de güvence altına almaktadır.

Rawls'un ideal bir devlet tasarımını modellemediği açıktır. Onun temel amacı olan adaletli bir sistem kurgulama fikrine yaklaşımı birim için toplumsal adaleti sağlayabilecek temel fikirleri keşfetmektir. Bir diğer deyişle, toplumun birimleri olan bireyler için adil sistemi ve uluslararası toplumun temel birimleri olan halklar için adil sistemi oluşturmaya çalışmaktadır. Birimden globale büyük bir sistemin siyaset felsefesini oluştururken çelişkiye düşmeden ilerleyebilmek oldukça güçtür. Çünkü siyaset felsefesinin bu alanlarında üzerinde durulması gereken kavramları birbiriyle zıtlık içerisinde varlıklarını sürdürürler.

Birlikte yaşayabilmenin felsefesi anlamına gelen siyaset felsefesinde, bir diğerinin özgürlüğüne müdahale etmeden onunla birlikte nasıl yaşanılabileceğini söylemek imkânsız olmasına rağmen siyaset felsefecilerinin yaptıkları iş, bireylere ne yapmaları gerektiğini söylerken doğrunun bu olduğuna ikna etme çabalarından öte bir iş olmamıştır. Ta ki, Rawls, siyaset alanı ile ahlak alanının birbiriyle ayrı tutulması gereken özerk alanlar olduğunu işaret edene kadar. Böylece bir birey diğerinin ahlaki iyi fikrine müdahale etmeden yaşama fikrine sahip olabilir. Onların birlikte yaşama konusundaki sorunlarını çözmeleri gereken mecra siyasettir, ahlak değil.

Ahlakı insanın özgür iradesine dayandırarak özgür insanın var olduğunu gösteren Kant ahlakınca eylemde bulunan bireyin bile siyasi alandaki varlığı kapsayıcı doktrine dayanır. En özgürlükçü olduğunu varsaymakta zorlanmayacağımız Kant'ın ahlak doktrinin siyaset

alanındaki işlevi farklı fikirde olanları kendisine katılmaya ikna etmekten öteye geçemez. Çünkü üzerinde tartışılmayacak kesin doğrularla çevrelenmiştir ve tüm eyleyenlere aynı ilkeler çerçevesinde eylemleri gerektiğini dayatır (Rawls, 2020a: 61).

Rawls'un bakış açısından anladığımıza göre, bahsettiğimiz ahlak alanını ve siyaset alanını ayırmadan birlikte yaşamaya çalışmak bir grubun diğeri üzerindeki tahakkümü ile sonuçlanacaktır (Rawls, 2020a: 64). Siyaset alanını ayırarak bireylere kendi iyi anlayışları üzere yaşama şansı verdiğimizde gerçekleşecek çoğulcu yapı demokratik adil bir yaşamın kaynağını oluşturur. Rawls'un anlatmaya çalıştığı bu birey odaklı toplumsal siyasi sistemin rakibi aynı toplumun bireylerinin üzerinde uzlaşarak kuracağı devlettir. Tabi ki bu devlet demokratik, çoğulcu kültüre saygı duyan, özgürlükçü bir kültürün içine doğsa da egemenlik gücünün tekeline sahip olması nedeniyle ya da güvenlik gerekçeleriyle baskıcı politikalar üretmeye yönelmesi mümkündür. Rawls bu gibi bir olasılığı göz önünde bulundurarak açıkça önerilerde bulunmasa da şart koştuğu devletin anayasal olma koşulu (Rawls, 2020a: 197) devletin varlığını ve büyüklüğünü sınırlaması için önemli bir noktadır. Aynı anayasa başlangıç durumu fikri ile eşit özgürlükçü bireylerin çoğulcu görüşleriyle oluşturulacağından vatandaşların saygı gösterilmesi gereken temel hak ve özgürlüklerine vurgu yapacaktır (Rawls, 2020a: 53). Bu vurgu temelde vatandaşların birbirlerine karşı eylemlerini düzenliyor gibi görünse de devletin vatandaşlara karşı eylemlerine kısıt getirmesi amacı açıktır. İlk sonuç olarak devlet temel yapının kendisi tarafından görevinin dışına taşamayacak şekilde dayandığı anayasa tarafından tabandan sıkıştırılır.

Uluslararası sistemin birimi olarak devlet ise halkların yasasına uymak zorundadır. Demokratik liberal toplumların uluslararası sistemde oluşturacakları birlik bir halkların yasası üzerinde anlaşmalıdır. Yukarıda üzerinde durduğumuz üzere HY'nin içeriği üzerinde tartışılabilir, maddelerinin sınırları konusunda değişiklikler yapılabilir ancak bu maddeler üzerinde değişiklik yapılamaz. Öyleyse, demokratik liberal toplumların temsilcilerinin tamamı bu halkların yasasına uymakla mükelleftir. Kurdukları düzeni güvenle deneyimlemeleri için uluslararası ekonomik sosyal iş birliğine ihtiyaç duydukları kadar küresel güvenliği de garanti altına almaları gerekmektedir. Kendi demokratik kurumlarına benzer kurumları edinmiş benzer siyasi kültürü barış içinde yaşayacakları diğer halklar ve bu fikirlerin tamamına saygı duyup bu siyasi kültürü destekleyen diğer toplumlarla oluşturacakları iş birliğinin temelinde halkların yasası bulunacaktır. Rawls'un kuramsallaştırdığı sistemin uluslararası kanunları olarak sıraladığı bu yasalar sisteminin tek

işlevi sistemde uluslararası iş birliğini ve güvenliği sağlamak değildir. Bu yasa, aynı insanların kimi hak ve yetkilerini terk ederek bir devlet sistemi oluşturmaları gibi, devletlerin kimi hak ve yetkilerini kendi adlarına sınırlandırarak bir üst kurum oluşturmaları anlamına gelir. Yani ikinci sonuç olarak, uluslararası sistemin birimi olarak devlet, kurduğu topluluğun yazılı kurallarınca tavandan sıkıştırılır. Bu sıkıştırma, halkların yasasının içeriği uyarınca bireyi koruma adına yapılmaktadır.

Bölümün başında değindiğimiz gibi Rawls'un siyaset felsefesi kuramında temel amacının devleti modellemek olmadığı açıktır. Ancak bireyin adil bir eşit ve özgür yaşamı deneyimlemesi için kendi kuracağı kurumlara verdiği düzenleyici yetkilerin kendine karşı kullanılması ihtimalini bertaraf edebilmek adına devleti tabandan ve tavandan anayasa ve halkların yasası vasıtasıyla baskı altına almıştır. Çünkü güvence altına alınması gereken bireylerin her birinin kendi özel hayatlarında tabi oldukları ahlaki iyilerine yönelik yaşamlarını siyasi alanda garanti altına alabilmektir. Bu da ahlak alanını siyasi alandan ayırarak ve ahlaki adalet anlayışı yerine prosedürel adaleti tesis etmeye çalışarak mümkün olabilir. Prosedürel adaleti kurgulanması için ulusal ve uluslararası iş birliğinin düzenlenmesi ve geliştirilmesi adına kurulacak kurumların oluşturacağı devlet mekanizmasına ihtiyaç olacağı kesindir.

Sonuç olarak Rawls kendi siyaset felsefesi tasarımı; görevleri kesin olarak tanımlanmış, liberal ilkeler gereği toplumun ve uluslararası toplumun üyelerine saygılı, demokratik kurumların işleyişini garanti altına alacak, ulusal ve uluslararası güvenliği demokratik liberal toplumların tümünün her bir bireyi lehine sağlamak zorunda olan, bu güvenliği sağlarken kendi halkının her bir bireyine eşit özgürlüğü ve fark ilkesi uyarınca adil eylemde bulunan bir devlet yapısı öngörmüştür.

7. SONUÇ

Rawls, HY eseri ile siyaset felsefesini global bir sonuca bağlayarak sonlandırmıştır. Ancak bu nihayete erdirmeye çalışması HY'ye geçişte argümantatif açıdan sağlam bir zemine oturmamaktadır. Bunun nedeni Rawls'un, küresel ölçekte farklı siyasi kültüre sahip toplulukların aynı anda var olduğu gerçeğine saygı duyması ile ortak bir HY tahayyül etmesidir. Farklı inanç sistemlerine sahip siyasi toplulukların saygı duyacağı küresel bir HY oluşturmak başlı başına zor bir uğraş iken bunu ulusal seviyeden itibaren tutarlı bir şekilde teorize etmek Rawls'un çalışmasının en büyük zorluklarından biridir.

HOA ile inşa ettiği iyi düzenlenmiş halkların ortak değerlerini destekleyen ayrıca onların sosyal ve devlet düzenlerinin hayatta kalmasına odaklanan halkların yasaları, küresel bir anlaşmanın sonucu olmaktan ziyade Rawls'un ortaya koyduğu kurallar bütünüdür. Burada eleştirilen kısım şudur; Rawls halkların yasalarını ortaya koyarken HOA'nın temellerini oluştururken inşa ettiği argümantasyonu devam ettirmediği gibi, aynı zamanda güçlü bir gerekçelendirme de sunmamaktadır.

Rawls siyaset felsefesini inşa ederken diğer meta teorilerin başlangıç noktalarından hareket etmeyerek özgün bir çizgi yakalamıştır. Liberalizm, sosyalizm ve bunların çeşitlenmeleri siyaset felsefesini “refah” kavramı etrafında şekillendirirken siyasetin “olması gereken nedir?” sorusunu hakkaniyet kavramı etrafında cevaplaması onun çalışmalarını özgün kılar. Bu adil toplum arayışında temel yapının şekillendirilmesinden, bireylerin adil özgürlüklerinin tanınmasından, bireysel eşitliğin nasıl anlaşılacağına kadar soruları başlangıç durumu argümanı ile destekleyerek ikna edici kurallar oluşturur. Adaletin iki kuralı olan eşit özgürlük ve fark ilkeleri çerçevesinde anayasal bir düzen öngören Rawls'un ortaya koyduğu şudur; iş birliği içerisinde birlikte yaşama kültürü oluşturmuş, her biri farklı felsefi, dini, siyasi doktrinlere göre hareket ediyor olmasında rağmen siyasi alanda prosedürel adaletin tam işlediği bir siyasal yapı inşa etmek. Öyle ki iktisadi olarak hem sosyalist hem de liberal bir yapının inşasında kullandığı felsefi düşüncenin akademide referans alınması sıkça görülmektedir.

Kendisinin HOA'da kurduğu sistem, henüz o HY'yi yazmadan önce bile, uluslararası ilişkiler etiği içerisinde yorumlanıp bir küresel adalet sistemi kurmaya kalkışıldığında

HY'den görüntüler oluşabilmektedir. Oysa felsefesini anlamak için çalıştıktan sonra yapılan düşünce faaliyetlerinin birbiri ile tam olarak uyumlu olması beklenmese de yakın kavramlar ortaya konması beklenebilir bir sonuçtur. Örneğin Beitz; yerel adalet ilkelerinin küresel adalet ilkeleri ile aynı olması gerektiğini düşünmüş ve halkların birbirine yardım yükümlülüğünün tam olması gerekeceği sonucuna varmıştır. Diğer bir ifade ile paylaşım ilkesi doğrultusunda yerel siyasette daha az dezavantajlının lehine olacak şekilde kaynakların yeniden dağıtımının adalet çerçevesi içerisinde sağlanması gerektiği gibi halklar arasında da bu ilkenin uygulanacağını düşünerek Rawls'un çalışmasını uluslararası etik alanına uyarlamıştır (Beitz, 1979: 125).

Benzer bir görüş de Pogge'dan gelmiştir. HOA'yı küresel ölçüde yorumlayan Pogge, Rawls'un benzer bir kozmopolitan yeniden dağıtım ilkesini halklar arasında şart koşacağını düşünmüştür (Pogge, 1994: 195). Ancak Rawls bu iki görüşü reddetmiş ve HY'de halkların birbirlerine olan yeniden dağıtım yükümlülüğünün sadece liberal adalet ilkelerinin geliştirilmesi adına yeniden oluşturulacak adil kurumların kurulmasındaki yardım yükümlülüğü olduğunu ifade etmiştir (Rawls, 2006: 117). Rawls uluslararası siyaset felsefesine geçişte kaynakların yeniden dağıtım ilkesini sınırlandırarak sadece temel adil kurumların kurulmasındaki yardımlaşmadan bahsetmektedir. Böylece Rawls uluslararası etik görüşünün kozmopolit düşünceden ayrıldığını göstermiştir.

Pogge, Rawls'un ulusal siyaset felsefesinden kopuşunu şöyle eleştirmektedir:

Rawls, bir başka halk tarafından alınmış olan, sözelimi sanayileşmeyi ya da doğum oranını etkileyen kararların belli bedellerine katlanmanın bir halk için kabul edilemez olmasını kuvvetle reddeder. Ancak Rawls, yine aynı şekilde bu temelin, fark ilkesini, ulusal toplumlar için de uygunsuz kılmaması gerektiğini açıklamayı başaramaz (Pogge, 2006: 169).

Pogge'un burada üzerinde durmak istediği çatışma, Rawls'un bir topluluk içerisindeki iki farklı yerleşim birimi arasında var olan eşitsizliği gidermek için atılmasını önerdiği adımlar ile iki farklı ulusun yerleşim birimleri arasında var olan eşitsizlik konusunda atılmasını önerdiği adımların farklı olmasıdır. Rawls'un kuramında ulusal düzeyde var olan yardım yükümlülüğü uluslararası düzeyde bulunmamaktadır. Pogge'un Rawls'a yönelttiği soru şudur: "Niye bir vilayet, kasaba ya da aile için bir başka vilayet, kasaba ya da aile tarafından

alınmış kararların bedellerine katlanmak da aynı ölçüde kabul edilemez olmasın ki?” (Pogge, 1989, s. 252).

Ekonomik kaynakların paylaşılmasındaki adalet hakkında vilayetler arasındaki eşitsizliğin giderilmesinde en makul ilkenin bu olduğunu savunurken küresel ekonomik düzende yaşanan eşitsizliklerin giderilmesinde bu ilke makuliyetini hangi noktada kaybetmektedir? Pogge’a göre Rawls bu soruyu cevaplamakta başarısızdır.

Yerel siyaset felsefesinde uygulanmasını önerdiği ilkelerin uluslararası seviyeye geçişte başka bir bakış açısı ile önermemesi kafa karışıklığına yol açmaktadır. Sınırlar ne kadar keyfi çizilmiş olursa olsun bu sınırlara saygı gösterilmesi gerektiği, göç gibi olgular konusunda korumacı tutum alması (Rawls, 2006: 40) dolayısıyla kendisinin HOA’daki görüşünün aksine realist bir tavır aldığı görülmektedir. Diğer yandan ise, siyasi liberalizmden siyasi realizme dönüşün mantığını açıklamakta başarısızdır.

Kavramın ismini “Halkların” yasası olarak nitelendirirken halk kavramının barışı, iş birliğini; devletin ise savaşı rekabeti temsil ettiğini anlatmasına rağmen “halk”ı devletin vatandaşları olarak görmektedir. Aslında tam olarak halk kavramı tanımı yapılmaz. Halkların kendi kaderini tayin etme hakkı gibi önemli uluslararası etik sorunlarına da bir cevap vermediği gibi sınırlar konusunda az önce üzerinde durulan fikirden dolayı bu konuyu görmezden geldiği düşünülür. Uluslararası ilişkilerin önemli problemlerinden biri olan halkların kendi kaderini tayin hakkı konusunda halkların yasalarının maddeleri içerisinde bunu desteklediğini belirtirken bu kavramla çelişik bir kavram olan sınırların korunması konusunda gayet net bir şekilde korumacı davranmaktadır. Bu sebeple “halk” kavramını “ne kadar keyfi çizilmiş olursa olsun” bir sınırın içerisinde yaşayan insanlara indirgediği düşünülmektedir. Buradan anlıyoruz ki uluslararası sistem içerisinde aynı sınırlar içerisinde kalmış insanların birbirleri ile uyumlu bir toplum oluşturma zorunluluğu vardır. Halkların yeterince iyi tanımlanmaması, halk ve devlet kavramının birbirleri ile karşıt olgularmış gibi sunulması, kitabın farklı yerlerinde halk ve devlet olgularının birbirlerinin yerine kullanılması ayrıca Rawls’un bu noktada nasıl bir duruş sergilediğinin anlaşılmasını güç kılmaktadır.

Tüm bunların yanı sıra HY’de, halihazırda uluslararası sistemde var olduğunu düşündüğü halkların veya devletlerin kategorizasyonu oldukça sorunludur. Bu gibi bir teoride iyi

düzenlenmiş toplumların ne olduklarını tanımladıktan sonra iyi düzenlenmiş toplum kriterlerinden hangi açıdan uzaklaşırsa nasıl bir sonuç oluşturacağı gibi bir yönden konuya yaklaşılabilirdi. Ancak kendisi uluslararası sistemin parçalarını liberal halklar, düzgün halklar, yasatanıma devletler, zorluk içindeki toplumlar ve iyiliksever mutlakiyetçiler olarak bölümlere ayırmıştır. Günümüzde ya da herhangi bir gelecekte uluslararası toplumun herhangi bir üyesini bu kategorilerden birisine sokmaya çalışmak hiç de gerçekçi değildir. Her bir devlet kimi konularda yukarıdaki tanımların kriterlerinden birkaçına aynı anda uyabilir ya da hiçbirine uymayabilir. Böyle bir durumda HY fikri boşa düşmüş olacaktır. Örneğin iyi düzenlenmiş toplumların birbirleri ile iş birliğinin geliştirilmesi ve hayatta kalma gibi sebepler ile kuracakları konfederatif yapılar önerilmektedir. Ancak kendisini iyi düzenlenmiş toplum olarak gören bir devlet yine iyi düzenlenmiş bir toplum olarak gördüğü devletler ile bir birlik kurabilir ve küresel barış adına bu çalışmaları yaptığını iddia edebilir. Bugün Birleşmiş Milletler'in iddiası tam olarak budur. Her biri barış adına hareket etmekle birlikte hiçbir liberal olmayabilecek çıkarları adına barışa sırt çevirmekte birbirlerinden farklı değillerdir. Dolayısıyla Rawls'un HY'de kullandığı kategorizasyon oldukça sorunludur. Bunun bir nedeni de şudur: Rawls, HOA'da, ne kadar başarılı olabilir gerçekçilikte olduğunu ileri sürse de bir ütopya kurmaktadır ve bunun farkındadır (Rawls, 2020a: 35). Ancak HY'deki metni incelediğimizde Rawls var olan bir küresel sisteme siyasi yöntem önerisi getirmeye başlar. Bu şöyle bir anlam içermektedir; küresel sistemimizde bu kategoride devletler vardır ve bu kategorideki devletlerin birbirleri ile ilişkileri bu bağlamda olmalıdır. Ancak aslında küresel sistemde bu devletler yoktur. Örneğin düzgün toplumlar kategorisinde örneklendirdiği Kazanistan'a benzer bir devlet yoktur. HOA'da kurguladığı "gerçekçi ütopya" olarak adlandırdığı bir kurum da günümüzün bir nesnesi değildir. Rawls ise sanki var olan devletlerin her biri, isimlendirdiği beş kategoriden birinin altına yazılabilişçesine bu devletlerin birbirleri ile ilişkilerinin ne minvalde olması gerektiği konusunda fikir üretmektedir. Ancak bu devletler uygun bir kategorizasyon oluşturmadığı için HY'de kurgulanan sistem uygulanabilirlikten uzaklaşmaktadır.

HY'de ortaya koyduğu ilkeler HOA'da okuyucuyu ikna ettiği gerçekçi ütopya ve onun temel ilkeleri kadar iyi temellendirilmemiştir. HY eserinin 38. sayfasında bu yasalar bir anda okuyucunun karşısına çıkar. Açıkçası bu ilkeler savunulmayacak, anlamsız, saçma ilkeler değildir. Ancak bu ilkeler, Rawls'un uluslararası siyaset felsefesinde temellendirmeden yoksundur. Başlangıç durumu kavramı eserde birkaç noktada geçmesine rağmen ilişkilendirmeye çalıştığı argüman net değildir. Başlangıç durumuna katılanlar kimlerdir? Bu

temsilciler neyi temsil etmektedirler? Her halkın temsilcileri vardır ve bu temsilciler bilgisizlik peçesi gereğince “temel çıkarları, temsil ettikleri halkın topraklarının büyüklüğünü, nüfusunu veya göreceli gücünü bilmezler” (Rawls, 2006, s. 34). Her halkın içerisinde farklı makul doktrinlerin taraftarları olduğu gerçeği göz önüne alındığında bir temsilcinin tüm halkı temsil etmesi uygun olmayacaktır. HOA’da her bireyin kendisini temsil ettiği ancak bilgisizlik peçesi nedeniyle gerçek hayatta hangi avantaj ve dezavantajlara sahip olacağını bilmediği gerekçesiyle ikna edici bir temsiliyet hakkı meşru kılınmıştır. Ancak HY’de halkların temsilcileri olarak nitelenen kişilerin seçimleri kararlarında çok büyük önem taşıyacakken bu kişilerin seçilme ve temsil şekilleri üzerinde durulmamıştır. Başlangıç durumu fikri HOA’daki kadar açık kurgulanmamıştır.

Başlangıç durumu fikri, HOA’da anlatıldığı üzere, yapısı gereği, aynı siyasi sistemde yaşamaya ikna olmuş ve karar vermiş bireylerin bu isteklerini gerçekleştirebileceği bir temel sağlar. Ancak farklılıkların ve aynı siyasi sistemde yaşamayan bireylerin ve birimlerin (kurumlar, devletler vb.) var olduğu bir uluslararası sistemde, HY’de üzerinde durulduğu gibi yeterli siyasi temellendirme sağlaması beklenemez. Bu nedenle başlangıç durumu fikri uluslararası sisteme uygulandığında, çoğunluğun kabul edebileceği genel geçer bir uluslararası etik teorisi sunmayacaktır. Bu durumda HY, sadece benzer siyasi normlara sahip birimlerin birbirlerini ve diğerlerini nasıl kategorize edebileceklerine yarayacak bir kuram görünümüne kavuşmuştur. Diğer bir ifadeyle, Rawls, hangi toplumlar iyi düzenlenmiş liberal toplumlardır yani “bizdendir”; hangi toplumlar düzgün hiyerarşilerdir yani “kabul edilebilir ötekilerdir”; hangi toplumlar ötekilerdir minvalinde bir değerlendirme ortaya koymuştur. Ancak kategorizasyonun kendisinin de problemlili olduğunu dile getirmiştik.

HOA’dan HY’ye geçişte farklılık yaratan diğer bir durum da adalet türlerindeki farklılaşmadır. HOA’yı incelediğimiz bölümde üzerinde durulduğu gibi Rawls’un kurguladığı adalet anlayışı prosedürel adalete işaret eder. HOA’nın sunduğu prosedürel adalette adalet buyrukları yoktur, o sadece siyasal prosedüre odaklanır. Karar alma sürecinin adil şekilde tasarlanmasına odaklanır. Siyasi sistemin işleyişinin adil olması ışığında işlenen bu kuram, adalet normları sunmamaktadır. Sadece başlangıç durumu ile temellendirilen iki adalet ilkesi gelecek normların geliştirilmesinde bir şablon oluşturma görevi görür. Böylece, her bir topluluk, kendi adalet normlarını birbirlerinden farklılaşarak adil bir şekilde üretebilmektedir. Ancak Rawls, HY’de prosedürel adalet kurgulamamıştır. Prosedürel adalet kurgulama isteği ile yola çıktığı açıktır. Çünkü kuramında, HOA’ya benzer şekilde,

başlangıç durumu argümanı ile başlamaktadır ancak prosedürel bir ilkeler bütünü ortaya koyamaz. Sonuç olarak halkların yasalarını sıralar ve halkların bu normlara uyması gerektiğini dile getirir. Bu durum, Rawls'un kuramını ulusal seviyeden uluslararası seviyeye geçirirken HOA'da yaratmaya çalıştığı adalet türünü değiştirdiğini göstermektedir.

HOA'da oluşturulan başlangıç durumu fikrinde her bir bireyin bu düşünce deneyinde yer aldığı ve karar verme aşamasında bilgisizlik peçesine rağmen iki adalet ilkesinde karar kıldıkları varsayılmıştır. Ancak bu noktada halkların temsilcileri, HY ilkelerini öylece kabul ederler (Rawls, 2006: 43). Rawls burada bir argümantasyon kurmamakta, hangi yasanın temsilcilerin hangi ihtiyaçlarından, arzularından, motivasyonlarından doğduğu üzerinde durmamaktadır. Bu durum HY'yi kuramsal olarak desteksiz bırakmaktadır.

Sonuç olarak, Rawls'un uluslararası etik yazınına katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Bu alanda tartışmaları canlandırmış ve birçok referans kaynak ortaya koymuştur. Henüz HY'yi yazmadan önce bile HOA'nın adalet teorisinden etkilenen akademisyenler tarafından uluslararası ilişkiler kuramları oluşturulmaya başlanmıştır. Ancak HOA teorisini uluslararası ilişkiler alanında geliştirme motivasyonunu taşıyan HY, HOA kadar başarılı bir çizgi oluşturamamıştır.

KAYNAKLAR

- Arı, T. (2018). *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*. (9. Baskı). İstanbul: Aktüel 16 Basım Yayım Dağıtım.
- Beitz, C.R. (1979). *Political Theory and International Relations: Revised Edition*. Princeton: Princeton University Press.
- Bentham, J. (2021). *Ahlak ve Yasama İlkeleri*. (2. Baskı). Ö. Saruhanlıoğlu ve U.K. Boyacı (Çev). İstanbul: Kadem.
- Carr, E. H. (2020). *Yirmi Yıl Krizi 1919-1939*. (2. Baskı.) C. Cemgil (Çev). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cevizci, A. (2021). *Etik: Ahlak Felsefesi*. (4. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Cox, M. (2020). *Yirmi Yıl Krizi 1919-1939*. (3. Baskı). C. Cemgil (Çev). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Dağ, A.E. (2005). *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü*. (2. Baskı). İstanbul: Anka Yayınları
- Donnelly, J. (1992). Twentieth-Century Realism. T. Nardin ve D. R. Mapel (Ed.) *Traditions of International Ethics İçinde* (85-111). Cambridge: Cambridge University Press.
- Fox, W.T.R. (1959). The Uses of International Relations Theory. W.T.R. Fox (Ed.). *Theoretical aspects of international relations İçinde* (29-50). Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Gandolfo, G. (1986). The Classical (Ricardo-Torrens) Theory of Comparative Costs. G. Gandolfo (Ed.). *International Economics İçinde* (7-32). Berlin: Springer Berlin Heidelberg.
- Goodin, R.E. ve Pettit, P. ve Pogge, T. (Ed.). (2016). *Çağdaş Siyaset Felsefesi Kılavuzu: Disiplinler ve İdeolojiler*. S. Coşar (Çev). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Held, D. (1995). Cosmopolitan Democracy and the Global Order: Reflections on the 200th Anniversary of Kant's "Perpetual Peace". *Alternatives: Global, Local Political*. 20 (4) 415-429.
- Kant, I. (1999). *Pratik Aklın Eleştirisi*. (3. Baskı). İ. Kuçuradi ve Ü. Gökberk ve F. Akatlı (Çev). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kelly, E. (2020). Editörün Önsözü. O. Baş (Çev). E. Kelly (Ed.), *Hakkaniyet Olarak Adalet İçinde* 1-15. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Machiavelli, N. (2022). *Hükümdar*. N. Adabağ (Çev). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Pogge, T. (1989). *Realizing Rawls*. New York: Cornell University Press.
- Pogge, T. (2006). *Küresel Yoksulluk ve İnsan Hakları*. G. Kömürcüler (Çev). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Pogge, T.W. (1994). An Egalitarian Law of Peoples. *Philosophy & Public Affairs*, 23 (3): 195-224.
- Rawls, J. (1958). Justice as Fairness. *The Philosophical Review*, 67 (2), 164-194.
- Rawls, J. (1999). *The law of peoples*. (20. Baskı). Cambridge: Harvard University Press.
- Rawls, J. (2006). *Halkların Yasası ve "Kamusal Akıl Düşüncesinin Yeniden Ele Alınması"*. (2. Baskı). G. Evrin (Çev). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Rawls, J. (2020a). *Hakkaniyet Olarak Adalet*. O. Baş (Çev). E. Kelly (Ed.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Rawls, J. (2020b). Hakkaniyet Olarak Adalet. S. Yazıcı (Ed.). *Çağdaş Ahlak Felsefesi: Temel Yaklaşımlar İçinde* (113-134). İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Rawls, J. (2021). *Bir Adalet Teorisi*. (4. Baskı). V. A. Coşar (Çev). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Ricardo, D. (1817). *On the principles of political economy and taxation*. London: John Murray.
- Sen, A. (1981). *Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation*. Oxford: Clarendon Press.
- Shapcott, R. (2021). Uluslararası Etik. H.B. Yalçın ve H. Alptekin ve V. Uzundağ ve M.S. Akgönül ve E. Baltacı (Çev). J. Baylis ve S. Smith ve P. Owens (Ed), *Küreselleşen Dünya Siyaseti: Uluslararası İlişkilere Giriş İçinde* (329-350). İstanbul: Küre Yayınları.
- Waltz, K. N. (2015). *Uluslararası Politika Teorisi*. Ç. Özen (Çev). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Yalvaç, F. ve Atatorun, M. (2020). Giriş. F. Yalvaç ve M. Atatorun (Ed), *Uluslararası İlişkiler Etiği İçinde* (7-20). Ankara: Nika Yayınevi.
- Yazıcı, S. (2020). Giriş: Çağdaş Ahlak Felsefesinde Temel Yaklaşımlar. S. Yazıcı (Ed.). *Çağdaş Ahlak Felsefesi: Temel Metinler İçinde* (9-45). İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı :

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :

Yüksek Lisans Öğrenimi :

Bildiği Yabancı Diller :

Bilimsel Faaliyet/Yayınlar :

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar :

İletişim

E-Posta Adresi :

Tarih :